

การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วโรดม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา

พฤษภาคม 2552

การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุรนครวโรดม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา

พฤษภาคม 2552

ภัทรียา ทองงาม .(2552).การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์. ปรินญานินพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา).
กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะกรรมการควบคุม : อาจารย์ชวลิต รวยอาจิณ , อาจารย์ดร.เสกสรรค์ ทองคำบรวง.

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นรวมทั้งศึกษาและเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน
ระดับช่วงชั้นที่ 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 680 คน เป็นนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียน
ที่ 1 ปีการศึกษา 2551 จากโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต1 ที่ได้มาโดย
วิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two-Stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบวัด
จิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าความเชื่อมั่น .875 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ
การหาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีการของครอนบัค และการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนน
จริงสัมพันธ์ของราซ และ วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3
จังหวัดสุรินทร์ ค่าอำนาจจำแนกแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 40 ข้อ มีค่า
อยู่ระหว่าง 0.231 - 0.584 ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดของครอนบัค(Cronbach) มีค่า .875 และ
วิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ของราซ มีค่า .750
2. นักเรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับสูงทั้งโดยรวมและแยก
ตามระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 , 2 และ 3 ผลการศึกษาเปรียบเทียบจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 เมื่อจำแนกตามตัวแปรระดับชั้น พบว่าจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นที่แตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติ

THE DEVELOPMENT OF TEST OF CONSCIOUSNESS IN CONSERVING LOCAL WISDOM
OF CULTURE FOR THE THIRD LEVEL STUDENTS OF SURIN PROVINCE.

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Educational Measurement
at Srinakharinwirot University

may 2009

Pattareeya Thong-ngam.(2008). The Development of Test of Consciousness in Conserving Local of Culture for the Third Level Students of Surin Province. Master thesis, M.Ed.(Education Measurement). Bangkok: Graduate school, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Mr. Chawalit Ruayajin, Dr. Sakesun Tongkhumbanjong.

The purposes of this research were to development of Test of Consciousness in Conserving Local of Culture for the Third Level students of Surin Province including study and compared the level of Consciousness in Conserving Local of Culture for the Third Level students. The sample comprises 680 Third Level students under Surin Educational Service Area, in the first semester of year 2008. The participants were selected in Two-Stage Random Sampling. The instruments used in this research were Consciousness in Conserving Local of Culture test. The reliability were 0.875. Cronbach's formula and Raju's formula for Analysis of Congeneric Internal consistency were estimate the test reliability then Analysis of Variance(one – way ANOVA) were used to analyze the collected data.

The Result of Research as follows :

1. The development of Consciousness in Conserving Local of Culture test for the Third Level Students of Surin Province : Discrimination index of test were 0.231 - 0.584 for all of 40 items , Reliability of test were 0.875 by Cronbach' s formula and 0.750 by Raju's formula
2. The students of Mathayomsuksa I, II,III had Consciousness in Conserving Local of Culture in high level. The result of compared mean of Consciousness in Conserving Local of Culture in the Third Level Students of Surin Province found that those levels in students of Mathayomsuksa I, II,III were not statistically significant difference.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เป็นเพราะได้รับความเมตตากรุณาอย่างยิ่งจาก อาจารย์ชวลิต รวยอาจิณ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ และ อาจารย์ ดร.เสกสรรค์ ทองคำบรรจง กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่า เพื่อให้คำปรึกษาและ ข้อเสนอแนะอย่างดีในการทำวิจัยครั้งนี้ พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นตลอดจนแนวทางในการแก้ไขและ ปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจาก ดร. สุวพร เข้มเฮง และรองศาสตราจารย์ ดร. ส.วาสนา ประवालพุกษ์ ซึ่งเป็นคณะกรรมการสอบ ปริญญานิพนธ์ที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนทุกคนในโรงเรียนที่ใช้ทดลองเครื่องมือและที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณเพื่อนบุ่ม เพื่อนอิม เพื่อนไก่และเพื่อนๆน้องๆ นิสิตปริญญาโท สาขาการวัดผลการศึกษาและสาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา ที่มีส่วนช่วยในการให้คำปรึกษา คอยให้ความช่วยเหลือและคอยเป็นกำลังใจให้ด้วยดีมาตลอด

ท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อสวัสดิ์ คุณแม่รัตนา ทองงาม ที่คอยให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ พร้อมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมจนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ภัทธียา ทองงาม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ความสำคัญของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	3
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	4
สมมุติฐานการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและจิตสำนึก.....	8
ลักษณะและความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	8
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์.....	24
ลักษณะและความหมายของจิตสำนึก.....	29
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.....	33
ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก.....	41
จิตวิทยาและพัฒนาการของวัยรุ่น.....	43
การวัดคุณลักษณะทางด้านความรู้สึก.....	47
เอกสารเกี่ยวกับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	52
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	64
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	66
การกำหนดประชากรและสุ่มกลุ่มตัวอย่าง.....	69
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	75
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	75
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	75
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	75

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	79
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	79
การเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูล.....	80
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	84
สังเขปความมุ่งหมาย และวิธีดำเนินการวิจัย.....	84
สรุปผลการวิจัย.....	85
อภิปรายผล.....	85
ข้อเสนอแนะ.....	87
บรรณานุกรม.....	89
ภาคผนวก.....	95
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	117

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก.....	41
2	จำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุรินทร์ เขต 1.....	66
3	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยจำแนกตามขนาดโรงเรียน.....	68
4	ค่าอำนาจจำแนก (r) ก่อนและหลังการคัดเลือกข้อคำถาม ของแบบวัดจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น.....	80
5	ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ผู้วิจัย สร้างขึ้นด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) และวิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบ คะแนนจริงสัมพันธ์ของราซ	81
6	ค่าสถิติพื้นฐานของระดับการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในภาพรวม จากกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับชั้น	82
7	ค่าความแปรปรวนของการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มัธยมศึกษาปีที่ 2 และ มัธยมศึกษาปีที่ 3	83
8	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3.....	99
9	ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3.....	102

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพ.....	6
2	กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อศึกษาระดับของการมีจิตสำนึก.....	7
3	ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม.....	14
4	ขั้นตอนการสร้างแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	69

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ประเทศไทยในยุคของโลกาภิวัตน์ เป็นโลกแห่งเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และเป็นโลกแห่งการแข่งขันที่รุนแรง ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม มนุษย์นั้นได้รับความสะดวกสบายทางวัตถุมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน ก็เกิดความเสื่อมทางจิตใจมากขึ้นจนเป็นที่น่าวิตก ดังจะเห็นได้จากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างสลับซับซ้อน เช่น ขาดระเบียบวินัย มีค่านิยมในทางฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เห็นแก่ตัว จนกล่าวได้ว่า "พัฒนาแต่ไม่เจริญ" กล่าวคือมีการพัฒนาแต่วัตถุ แต่ทางจิตใจไม่ได้รับการพัฒนา ทำให้ความเจริญทางด้านจิตใจ ไม่มีความสมดุลกับความเจริญทางด้านวัตถุ คนถูกอิทธิพลของวัตถุกดจิตใจให้ต่ำลง สภาพสังคมทั่วไปจึงอยู่ในขั้นวิกฤติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกมองข้ามละเลยทำให้ไม่เห็นคุณค่าของความเป็นไทย ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากการ ประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน เป็นความรู้ที่สั่งสมมาแต่ครั้งบรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และในระหว่างการสืบทอดนั้นก็มีการปรับ ประยุกต์ และเปลี่ยนแปลง จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ในวิถีดั้งเดิมในชีวิตของชาวบ้าน ไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี (ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น, ออนไลน์) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในการเชื่อมโยงหรือบูรณาการระหว่างสิ่งแวดล้อม สังคม และชีวิต และมีคุณค่าต่อวิถีการดำรงชีวิต และความอยู่รอดของบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆ (องค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น, ออนไลน์)

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 80 ได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับ และทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงนำไปสู่การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ได้กล่าวว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและ

ส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มี
ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาดุลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริม
ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล
ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จัก
พึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542:
5) ซึ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพนั้น ต้องอาศัยกระบวนการทางการศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญใน
การช่วยพัฒนาและปลูกฝังคุณสมบัติที่ดี ที่พึงประสงค์ให้กับคนในสังคม (สมนึก นนธิจันทร์ อ้างอิงจาก
เทวินทร์ พิศวง. 2547: 2) และได้กำหนดในมาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต
และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิวิเคราะห์และเตือนไว้
หลายท่าน โดยเฉพาะท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) และศาสตราจารย์นายแพทย์
ประเวศ วะสี ว่าเป็นเพราะคนไทยขาดการศึกษาเรียนรู้ ไม่เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาของตนเอง การ
พัฒนานโยบายเฉพาะการจัดการศึกษาที่ผ่านมา เป็นเพียงกลไกที่สร้างคน เพื่อรับใช้ระบบสังคมและ
เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งการจัดการศึกษาจะต้องไม่ละทิ้งความเป็นไทย วัฒนธรรมไทย นักการศึกษา
หลายท่านสนับสนุนให้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดสู่ชนรุ่น
หลัง ทำให้ประเทศชาติสามารถพึ่งตนเองได้ (พิสิรค์ เอกดำรงกิจ. 2547: 2) การพัฒนาผู้เรียนตาม
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ กำหนดจุดหมายซึ่งถือ
เป็นมาตรฐานการเรียนรู้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในข้อที่ 8 และข้อที่ 9 ให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกใน
การอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาไทย มีความรักชาติรักท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และ
สิ่งดีงามให้สังคม จึงได้นำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการ
สอนมากขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้รับการถ่ายทอดเรื่องภูมิปัญญา ว่าเป็นเรื่องสำคัญในวิถีชีวิตของคนไทย
ให้ผู้เรียนรู้จักพึ่งพาตนเองไม่ปล่อยไปตามกระแสเศรษฐกิจ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
โดยทำการศึกษากับนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นม.1 - ม.3) ซึ่งเป็นวัยที่กำลังก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง
ในด้านร่างกายที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีพัฒนาการทางด้านสติปัญญา แสวงหาความรู้และ
วิทยาการใหม่ๆ และยังเป็นวัยที่เริ่มมีการรับวัฒนธรรมภายนอกที่กำลังรุกรานเข้ามาสู่สังคมไทย
อย่างรวดเร็ว โดยมีสื่อต่างๆ เป็นตัวกระตุ้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษานักเรียนที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาสุรินทร์ จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกในด้านต่างๆ พบว่า ได้มีการสร้าง
เครื่องมือหรือแบบวัดจิตสำนึกในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้แบบสอบถาม การศึกษาพฤติกรรมที่แสดง

ออกเป็นต้น ซึ่งพบว่ามี การสร้างแบบวัดจากทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับระดับของจิตสำนึก (Consciousness) โดยตรง มีการศึกษาไว้น้อยมาก ส่วนรูปแบบของเครื่องมือ พบว่า ส่วนมากจะนิยม ใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างแบบวัด จิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์ขึ้น โดยใช้ แนวคิดทางจิตวิทยาและแนวคิดที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีรูปแบบเครื่องมือเป็นจะให้ เป็นแบบ สถานการณ์ ซึ่งงานวิจัยที่สร้างขึ้นนี้ เพื่อใช้ในการศึกษาจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเล็งเห็นความสำคัญ ตลอดจนมีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นให้คงไว้ สืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3
2. เพื่อศึกษาระดับของการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนโดย จำแนกตามระดับชั้น

ความสำคัญของการวิจัย

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงระดับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ นักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ของจังหวัดสุรินทร์ ที่จำแนกตามชั้นปี เป็น 3 ชั้นปี ซึ่งข้อค้นพบที่ได้จากการ วิจัยนี้ เป็นประโยชน์ต่อครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้รับทราบและเล็งเห็นความสำคัญ ตลอดจนส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 จาก โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1 มีจำนวน 40 โรงเรียน ห้องเรียน 462 ห้องเรียน และจำนวนนักเรียน 18,107 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 จากโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1 มีจำนวน 6 โรงเรียน ห้องเรียน 18 ห้องเรียน และจำนวนนักเรียน 680 คน ที่กำหนดโดยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two-Stage Random Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

ในการพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ผู้วิจัยจำแนกตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

1. ตัวแปรที่ใช้ในการพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น คือ
 1. ค่าอำนาจจำแนก
 2. ค่าความเที่ยงตรง
 3. ค่าความเชื่อมั่น
2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบ มีดังนี้
 - 2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ
 - 2.1.1 ระดับการศึกษา แบ่งเป็น 3 ระดับ
 - 2.1.1.1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
 - 2.1.1.2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
 - 2.1.1.3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
 - 2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ จิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในการวิจัยดังนี้

1. จิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 , 2 และ 3 แตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **จิตสำนึก** หมายถึง สภาวะที่จิตตื่นตัวสามารถรับรู้และเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งต่อตนเองและสังคม แล้วมีความโน้มเอียงทางจิตใจที่ตระหนักหรือมีความสนใจที่จะเลือกปฏิบัติ ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ตามกฎเกณฑ์ทางจริยธรรม

2. **การอนุรักษ์** หมายถึง การดูแลรักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้ รวมทั้งการปกป้อง การสงวน การรักษา และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ต่อสิ่งของที่เป็นของส่วนรวม

3. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์** หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ดั้งเดิมของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ได้รับ การถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ในการนำมาใช้ในการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งมีทั้งเป็นเทคนิควิธี และเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน

4. **จิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์** หมายถึง ภาวะที่บุคคลมีลักษณะการคิด การรับรู้และให้ความสนใจในสิ่งที่เกิดขึ้นกับเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วมีความรู้สึกเห็นคุณค่าและความสำคัญ จนเกิดความต้องการที่จะปกป้องรักษา ตลอดจนการพัฒนาให้ดีขึ้นต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. **แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์** หมายถึง ชุดของข้อคำถามที่ใช้วัดความรู้สึกเห็นคุณค่าและความสำคัญ จนเกิดความต้องการที่จะปกป้องรักษา ตลอดจนการพัฒนาให้ดีขึ้นต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และเหตุผลในการเลือกที่จะทำหรือไม่ทำ ซึ่งเหตุผลดังกล่าวทำให้ทราบถึงการมีหรือไม่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ้ามีจัดอยู่ในระดับสูงหรือต่ำ แบบวัดมีลักษณะเป็นแบบสอบถาม

6. คุณภาพของแบบวัด คือ

6.1 **ความเที่ยงตรงของแบบวัด (Validity)** หมายถึง คุณภาพของแบบวัดที่สามารถทำหน้าที่วัดได้ตรงกับคุณลักษณะหรือจุดประสงค์ของสิ่งที่ต้องการวัดได้ถูกต้องตามนิยามที่กำหนด การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยหาความเที่ยงตรงของแบบวัด ดังนี้

6.1.1 **ความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity)** หมายถึง คุณภาพของแบบวัดแต่ละข้อที่สามารถวัดพฤติกรรมได้ตรงตามคุณลักษณะที่นิยามไว้ โดยมีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบว่า แบบวัดแต่ละข้อสามารถวัดได้ตรงตามทีนิยามไว้และครอบคลุม แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruency : IOC)

6.2 **ความเชื่อมั่นของแบบวัด (Reliability)** หมายถึง คุณภาพของแบบวัดที่มีความคงเส้นคงวา ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยหาความเชื่อมั่นของแบบวัด ดังนี้

6.2.1 **แบบของครอนบัค (Cronbach)** คำนวณความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (α -Coefficient)

6.2.2 การวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบแบ่งสองส่วนย่อยที่มีความคู่ขนานแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ ด้วยสูตรของราจู (Raju) โดยใช้จำนวนข้อคำถามเป็นความยาว

6.3 อำนาจจำแนกของแบบวัด (Item Discrimination) หมายถึง คุณภาพของแบบวัดที่สามารถจำแนกหรือแยกผู้ตอบออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีจิตสำนึกสูงกับกลุ่มที่มีจิตสำนึกต่ำ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คำนวณโดยใช้วิธีการหาความสัมพันธ์คะแนนรายข้อกับคะแนนรวม โดยใช้ Item-total Correlation

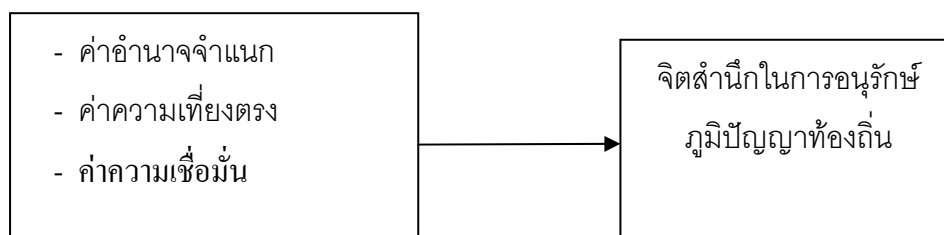
7. ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้พิจารณาข้อคำถามครอบคลุมและตรงตามเนื้อหา และนิยามศัพท์ กลุ่มที่ 2 ผู้ที่มีวุฒิตั้งแต่ปริญญาโทขึ้นไป ทางด้านสาขาการวัดผลการศึกษา จิตวิทยา หรือผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย 5 ปี ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 5 ท่าน เป็นผู้พิจารณาความสอดคล้องของแบบวัดกับนิยามที่กำหนดไว้ เพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity)

กรอบแนวคิด

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายในการพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญแก่การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติที่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะ และวัฒนธรรมที่ดั่งามของไทย ตามมาตรฐานที่ 7 ในการพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ผู้วิจัยจำแนกตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

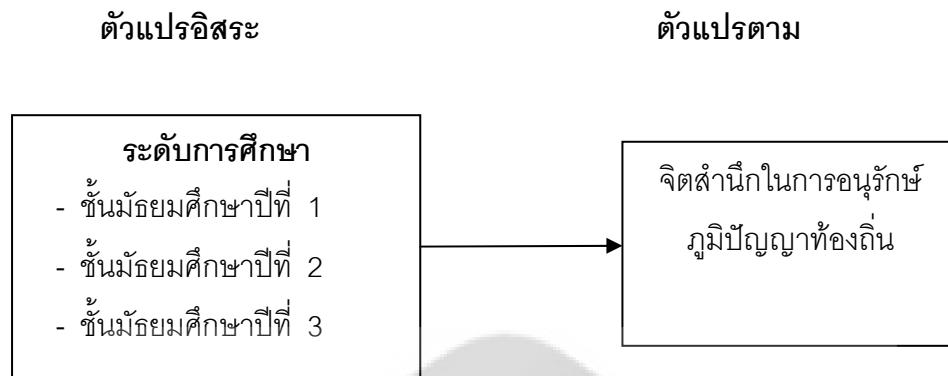
1. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ดังภาพประกอบ 1

ตัวแปรในการพัฒนาแบบวัด

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในวิจัยเพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพ

2. เพื่อศึกษาระดับของการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนโดยจำแนกตามระดับชั้น ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อศึกษาระดับของการมีจิตสำนึก

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยขอเสนอเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหัวข้อตามลำดับ ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและจิตสำนึก
 - 1.1 ลักษณะและความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์
 - 1.3 ลักษณะและความหมายของจิตสำนึก
2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
3. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก
4. จิตวิทยาและพัฒนาการของวัยรุ่น
5. การวัดคุณลักษณะทางด้านความรู้สึกล
6. เอกสารเกี่ยวกับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกและภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.1 ลักษณะและความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชนชาติใดสามารถดำรงความเป็นกลุ่มหรือประเทศมาเป็นเวลานาน ชนชาตินั้นจะต้องมี
ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ที่สั่งสมจากประสบการณ์ชีวิตของบรรพชนและอนุรักษ์สืบทอด
ต่อกันมา ชาติไทยสามารถดำรงความเป็นชาติมาได้ช้านานด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพชนชาว
ไทย การอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน และเป็นเอกลักษณ์แห่ง
บทบาทของครูภาษาไทย ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดมรดกและภูมิปัญญาของชาติ

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือ “ภูมิปัญญา
ชาวบ้าน” (Popular Wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาไทย” (Thai Wisdom) มีผู้ให้ความหมายไว้ในแง่มุม
ต่างกันดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2529 :45) ได้ให้ความหมาย ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ รากฐานความรู้ของ
ชาวบ้านซึ่งเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างมีเอกภาพ ภูมิปัญญามีสองลักษณะ คือ ส่วนที่เป็นนามธรรม
เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ ปรัชญาการดำเนินชีวิต คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน กับ
ส่วนที่เป็นรูปธรรม เช่น การทำมาหากิน หัตถกรรม ศิลป ดนตรี ฯลฯ

ธวัช ปุณโณทก (2531 :40-42) ได้ให้ความหมาย “ภูมิปัญญาชาวบ้าน ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียน การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา การไถนา การเอาควายมาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าวโดยการใช้ควาย รู้จักสานกระบุง ตะกร้า เอาไม้ไผ่มาทำเครื่องใช้ไม่สอยในชีวิตประจำวัน รวมทั้งรู้จักนำดินขี้กระต๊ามมาแช่น้ำ ต้มให้เดือดแห้งเป็นเกลือสินเธาว์ ก็เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น”

ประเวศ วะสี (2536 :21) ได้ให้ความหมาย “ภูมิปัญญาท้องถิ่น สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจน จากวิถีชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีความเป็นบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีวัฒนธรรมเป็นฐาน มีความเชื่อมโยงสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง และเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุนิยม”

วิชา ทรวงแสง (2538 : 64) ได้ให้ความหมาย ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ที่ท้องถิ่นได้สะสมถ่ายทอด ปรับปรุง สืบต่อๆ กันมา ปรากฏเป็นความสามารถ วิธีการ เครื่องมือที่สามารถใช้ควบคุมแก้ปัญหา หรืออำนวยความสะดวกแก่บุคคลและท้องถิ่นได้ โดยตลอด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 42) ได้ให้ความหมาย ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถของบุคคลในท้องถิ่นที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนสามารถสร้างชิ้นงาน หรือผลงานที่ได้ศึกษาค้นคว้า ทดลองปฏิบัติ แล้วบังเกิดผลเป็นที่พอใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเมื่อนำมารวบรวมไว้ด้วยกันก็แสดงถึงความรู้ ความสามารถของภูมิปัญญาไทย ความรู้ความสามารถดังกล่าวไม่เน้นความรู้ที่เกิดจากการเล่าเรียนรู้จากสถาบันแต่เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย เป็นคำที่ได้ยินกันอย่างแพร่หลาย ทั้งองค์กรภาครัฐและองค์กรเอกชน หมายถึง ความรู้ ความคิด สติปัญญาของชาวบ้านหรือของแต่ละท้องถิ่น ที่สั่งสม เรียนรู้ สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน และได้นำมาผสมผสานกับการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง บางอย่างก็ยังรับใช้สังคมได้อยู่ บางอย่างก็ได้ปรับเปลี่ยนไปให้เหมาะสม และบางอย่างก็เหลือเป็นอนุสรณ์ให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสศึกษาอดีตต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. 2544 : 153)

จากความหมายที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ วิธีการ ความสามารถและประสบการณ์ของบุคคลในท้องถิ่นที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอดมาผ่านการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เหมาะสมกับยุคสมัยจนสามารถสร้างเป็นผลงานขึ้น แล้วบังเกิดผลเป็นที่พอใจ

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะและเทคนิคการตัดสินใจ ผลิผลงานของบุคคล อันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้ทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด พัฒนาปรับปรุง และเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดีสามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ความเหมือนกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ เป็นองค์ความรู้ และเทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ความต่างกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้และความสามารถโดยส่วนรวม เป็นที่ยอมรับในระดับชาติ ส่วน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้และความสามารถในระดับท้องถิ่นซึ่งมีขอบเขตจำกัดในแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาษาไทยเป็นภูมิปัญญาไทย ในขณะที่ภาษาอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสั่งสมความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคล และสถาบันต่างๆ ในท้องถิ่นโดยมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน และบุคคลในท้องถิ่นได้ถือปฏิบัติมาเป็นเวลานาน ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างแท้จริง ในปัจจุบันได้มีการฟื้นความรู้เรื่องราวของภูมิปัญญามาศึกษากันมากขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะความล้มเหลวของการนำความรู้ ความคิดจากตะวันตกมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น จึงมีคำต่างๆ ที่หมายถึงความรู้ ความสามารถของชาวบ้านเกิดขึ้น เช่น คำว่า “ศักยภาพชุมชน” “มหาวิทยาลัยชาวบ้าน” “ปราชญ์ชาวบ้าน” นอกเหนือจากคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาไทย”

ผู้ทรงภูมิปัญญาไทย หมายถึง บุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญา หรือเป็นผู้นำภูมิปัญญาต่างๆ มาใช้ประโยชน์จนประสบความสำเร็จ มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่องในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ สามารถเผยแพร่และถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของภูมิปัญญาในแต่ละสาขานั้นๆ ให้แพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง

ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

ความเหมือนกันระหว่างผู้ทรงภูมิปัญญาไทยกับปราชญ์ชาวบ้านคือ บทบาทและภารกิจในการนำภูมิปัญญาไปใช้แก้ปัญหา และการถ่ายทอดเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงจากอดีตถึงปัจจุบัน ส่วนความแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับภูมิปัญญาที่จะนำไปแก้ปัญหาและถ่ายทอดกล่าวคือ ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยย่อมมีความสามารถหรือภารกิจในการนำภูมิปัญญาระดับชาติไปแก้ปัญหา หรือถ่ายทอด

หรือผลิตผลงานใหม่ๆ ที่มีคุณค่าต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม ส่วนปราชญ์ชาวบ้านมีความสามารถหรือภารกิจในการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไปแก้ปัญหาหรือถ่ายทอดในท้องถิ่น
อย่างไรก็ตาม **ภูมิปัญญาไทย** และ **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** ย่อมมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นถือว่าเป็นฐานหลักแห่งภูมิปัญญาไทยเปรียบเหมือนฐานเจดีย์

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย มีดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเป็นทั้งความรู้ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม
2. ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคน
4. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว และการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม
5. ภูมิปัญญาไทยเป็นพื้นฐานสำคัญในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่างๆ
6. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะ หรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคม

คุณสมบัติของผู้ทรงภูมิปัญญาไทย

ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ อย่างน้อยดังต่อไปนี้

1. เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพต่างๆ มีผลงานด้านการพัฒนาท้องถิ่นของตน และได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไปอย่างกว้างขวาง ทั้งยังเป็นผู้ที่ใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาของตนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำรงวิถีชีวิตโดยตลอด
2. เป็นผู้คงแก่เรียนและหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ผู้ทรงภูมิปัญญาจะเป็นผู้ที่หมั่นศึกษาแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง เรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ เป็นผู้ลงมือทำโดยทดลองทำตามที่เราเรียนมา อีกทั้งลองผิดลองถูก หรือสอบถามจากผู้รู้อื่นๆ จนประสบความสำเร็จเป็นผู้เชี่ยวชาญซึ่งโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละด้านอย่างชัดเจน เป็นที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงความรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสมนำมาปรับปรุง รับใช้ชุมชนและสังคมอยู่เสมอ
3. เป็นผู้นำของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญาส่วนใหญ่ จะเป็นผู้ที่สังคมในแต่ละท้องถิ่นยอมรับให้เป็นผู้นำ ทั้งผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ และผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถเป็นผู้นำของท้องถิ่นและช่วยเหลือผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

4. เป็นผู้ที่สนใจปัญหาของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญาล้วนเป็นผู้ที่สนใจปัญหาของท้องถิ่น เอาใจใส่ ศึกษาปัญหา หาทางแก้ไข และช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนของตนและชุมชนใกล้เคียงอย่างไม่ย่อท้อ จนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและบุคคลทั่วไป

5. เป็นผู้ขยันหมั่นเพียร ผู้ทรงภูมิปัญญาเป็นผู้ขยันหมั่นเพียร ลงมือทำงานและผลิตผลงาน อยู่เสมอ ปรับปรุงและพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งมุ่งทำงานของตนอย่างต่อเนื่อง

6. เป็นนักปกครองและประสานประโยชน์ของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญานอกจากเป็นผู้ที่ ประพฤติตนเป็นคนดี จนเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไปแล้ว ผลงานที่ท่านทำยังถือว่ามีคุณค่า จึง เป็นผู้ที่มีทั้ง "ครองตน ครองคนและครองงาน" เป็นผู้ประสานประโยชน์ให้บุคคลเกิดความรัก ความ เข้าใจความเห็นใจและมีความสามัคคีกัน ซึ่งจะทำให้ท้องถิ่นหรือสังคมมีความเจริญ มีคุณภาพชีวิต สูงขึ้นกว่าเดิม

7. มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เป็นเลิศ เมื่อผู้ทรงภูมิปัญญามีความรู้ ความ สามารถ และประสบการณ์เป็นเลิศ มีผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและบุคคลทั่วไป ทั้งชาวบ้าน นักวิชาการ นักเรียน นิสิต/นักศึกษา โดยอาจเข้าไปศึกษาหาความรู้ หรือเชิญท่านเหล่านั้นไปเป็น ผู้ถ่ายทอดความรู้ได้

8. เป็นผู้มีความรู้หรือบริหารดี ผู้ทรงภูมิปัญญา ถ้าเป็นครูหัดสัจจะพบว่า ล้วนมีคู่ครองที่ดีที่ คอยสนับสนุน ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ ให้ความร่วมมือในงานที่ท่านทำ ช่วยให้ผลิตผลงานที่มีคุณค่า ถ้า เป็นนักบวช ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดต้องมีบิณฑบาตที่ดี จึงจะสามารถผลิตผลงานที่มีคุณค่าทางศาสนาได้

9. เป็นผู้มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญจนได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ ผู้ทรงภูมิปัญญา ต้องเป็นผู้มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญรวมทั้งสร้างสรรค์ผลงานพิเศษใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และมนุษยชาติอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ

การเกิดภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาไทยมีกระบวนการเกิดที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอด องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมใน ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ แล้วพัฒนา เลือกรวบรวมและปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความ ชำนาญ ที่สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด เช่น ภาษาไทย แพทย์แผนไทย เป็นต้น

ลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทยสามารถสะท้อนออกมาใน ๓ ลักษณะที่สัมพันธ์กันใกล้ชิดกัน คือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช และธรรมชาติ

2. ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดจนสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน หมายถึง ชีวิตชุมชนสะท้อนออกมาถึง ภูมิปัญญา ในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย

ความสำคัญและลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญ และมีคุณค่าต่อวิถีการดำรงชีวิต และความอยู่รอดของบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆ มีความสำคัญในฐานะที่เป็นฐานวัฒนธรรม หมายความว่า ชนใดที่ดำรงความเป็นกลุ่มหรือความเป็นชนชาติ หรือประเทศมาเป็นเวลานานต้องมีภูมิปัญญาของกลุ่มหรือของชนชาติ หรือของประเทศ อันรวมเรียกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงสะสมมาจากประสบการณ์ชีวิตสังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน โดยมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม และมีความสำคัญในการเชื่อมโยงหรือบูรณาการระหว่างสิ่งแวดล้อม สังคม และชีวิต

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิชิต นันทสุวรรณ (2528 ; อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 20) ได้จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ 3 ลักษณะคือ

1. ภูมิปัญญาจากการใช้ชีวิตในธรรมชาติ เนื้อหาของภูมิปัญญา คือ การอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับธรรมชาติในลักษณะกฎเกณฑ์ที่พึงปฏิบัติและข้อห้ามที่ไม่ให้ชาวบ้านปฏิบัติ เช่น ความเชื่อต่อธรรมชาติต่างๆ เรื่องของผี ที่ทำให้เกิดสภาวะสมดุลของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ ระบบเหมืองฝาย ฝิน้ำ ฝินา เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาจากประสบการณ์การอยู่ร่วมกัน ภูมิปัญญาแบบนี้มีพฤติกรรมตามแบบแผนของสังคม มีกฎเกณฑ์บอกอย่างนั้นดี อย่างนี้ไม่ดี มีระบบความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นหลัก มีความเข้าใจในอนิจจังของชีวิตเป็นสูงสุด วัฏธรรมที่แสดงออก คือ ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ เช่น ปู่ตา ปู่ย่า ฝิพ่อ ฝิแม่ และพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาจากประสบการณ์เฉพาะด้าน เช่น ภูมิปัญญาจากประสบการณ์การทำมาหากินในด้านต่างๆ ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค เป็นต้น

เสรี พงศ์พิศ (2529 : 147 ; อ้างอิงจาก วิสากุล กองทองนอก. 2543 : 12-13) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นการศึกษาจากโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาใน

การดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร ทัศนกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่นๆ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะที่เป็นนามธรรม และลักษณะที่เป็นรูปธรรมจะสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ

1. ความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลกสิ่งแวดล้อม สัตว์ ธรรมชาติ

2. ความสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ที่ร่วมในสังคม หรือในชุมชน

3. ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้งสามลักษณะดังกล่าว คือ ชีวิตของชาวบ้านที่สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ และเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

สามารถ จันทรสุรีย์ (2533 ; อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

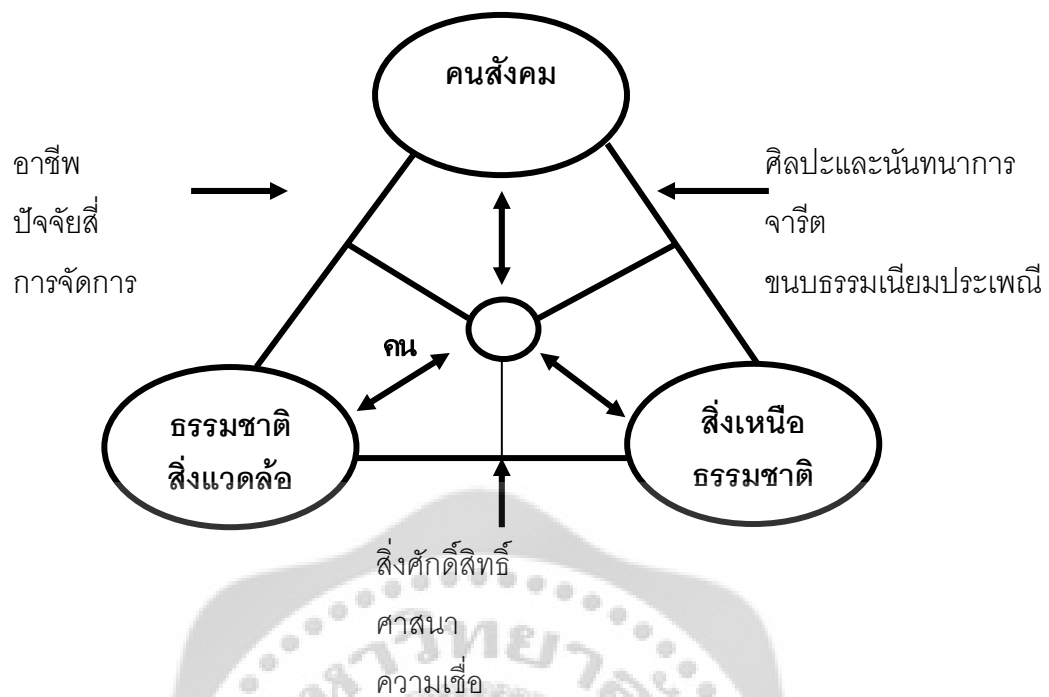
2541 : 18-19) ได้กล่าวถึง ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน 3 ลักษณะคือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืชธรรมชาติ

2. ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่นๆ ที่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน คือชีวิตของชาวบ้านสะท้อนออกมาถึงปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นชัดเจนได้

ภาพประกอบ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

จากภาพประกอบ 3 จะเห็นได้ว่า ลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม จะแสดงออกมาในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ การบริหารจัดการองค์กร ตลอดจนการประกอบอาชีพต่างๆ

ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม จะแสดงออกมาในลักษณะจารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะและนันทนาการ ภาษา และวรรณกรรม ตลอดจนการสื่อสารต่างๆ

ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติจะแสดงออกมาในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อต่างๆ

ประเวศ วะสี (2534 ; อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 20)

ได้สรุปลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประการคือ

1. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีบูรณาการสูง
3. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2523 : 22 -25 ; อ้างอิงจาก รัตนะ บัวสนธ์. 2535 : 47) ได้กล่าวถึงลักษณะของปราชญ์ท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีพื้นฐานจากคำสอนความเชื่อตามหลักพุทธศาสนาและคำสอน ที่เป็นจารีตยึดถือสืบเนื่องกันมา เช่น กรณีภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน นอกจากจะมีพื้นฐานพุทธศาสนาแล้ว ส่วนหนึ่งยังได้ยึดคองต่างๆ เช่นกัน สำหรับกรณีภูมิปัญญาพระสงฆ์เกี่ยวกับการรักษาป่า ก็เป็นการนำหลักธรรม ในพุทธศาสนามาตีความประยุกต์ใช้รักษาป่า เป็นต้น
2. ผู้ที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่นหรือผู้รู้ในท้องถิ่น มีลักษณะการเป็นผู้นำทางความคิดโดยอาศัยบารมีคุณความดีที่สั่งสมมาเป็นเครื่องนำ บารมี คุณความดีดังกล่าวได้จากการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมยึดคองนั่นเอง
3. การเกิดภูมิปัญญาจากปราชญ์ท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะผ่านประสบการณ์ชีวิตที่ล้มเหลวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งพึ่งพากระบวนการผลิตและปัจจัยการผลิตจากภายนอก ส่งผลให้ผู้ผลิตสูญเสียที่ดิน และมีหนี้สินจากการประกอบอาชีพตามแนวดังกล่าว
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะการมองโลก และสิ่งแวดล้อมเป็นระบบความสัมพันธ์เชื่อมโยงส่งผลกระทบต่อกัน ดังจะเห็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมในรูปแบบต่างๆ ซึ่งเป็นการกระทำเกษตรแบบผสมผสาน ไม่มุ่งปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เฉพาะประเภทใดประเภทหนึ่งเพียงประการเดียว และการทำเกษตรกรรมที่กล่าว มุ่งให้เกิดการพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลัก สำหรับภูมิปัญญาในด้านการรักษาป่า แนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ป่า” หมายถึงระบบความสัมพันธ์ของพืชหลายชนิดที่มีลักษณะต่างกัน แต่ก็เกื้อหนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันรวมทั้งการเข้าอยู่อาศัยของสัตว์ป่า ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากป่า เช่น สมุนไพร เป็นต้น

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญ 2 ลักษณะ คือ

1. ฐปธรรม คือ วัตถุ และการกระทำทั้งหลายที่สามารถปฏิบัติได้และมองเห็นได้ชัดเจน
2. นามธรรม คือ ความรู้ ความเชื่อ คติ แนวคิด ความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ปัญหา และการป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขในชีวิตร

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2539 ; อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 23) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น 5 ด้าน คือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร หมายถึง การผสมผสานการเกษตร และ

เทคโนโลยีบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในกรณีต่างๆ ได้ ในเบื้องต้น เช่นการทำเกษตรผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต เช่น การแก้ไขโรคและแมลง และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตและการบริโภค คือ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัยประหยัดและเป็นธรรม อันเป็นขบวนการที่จะให้ชุมชน ท้องถิ่น สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ เช่น การใช้เครื่องมือ และครกตำข้าว

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการรักษาโรคและการป้องกันโรค โดยการสืบทอดความรู้ดั้งเดิม และรู้จักประยุกต์ความเชื่อของท้องถิ่น เพื่อใช้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพอนามัย และผู้รอบรู้เรื่องสมุนไพร

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์ป่าไม้ การรักษา การถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิม เพื่อการอนุรักษ์ เช่น การเคารพแม่น้ำ พืชพันธุ์ธัญญาหาร และโบราณวัตถุ

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการ สวัสดิการ และธุรกิจชุมชน ให้พิจารณา ด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลัก เช่น กองทุนต่างๆ ในชุมชน สหบาลข้าว (ธนาคารข้าว) สหกรณ์ร้านค้า กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ การจัดการผลิต กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน

อังกูร สมคะเนย์ (2535 ; อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 24) ได้แบ่งภูมิปัญญาชาวบ้านออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. เรื่องที่เกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ ที่เกิดจากการสั่งสม ถ่ายทอดกันมา
2. เรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี
3. เรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย
4. เรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 24) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ได้แบ่งสาขาภูมิปัญญาไทยโดยอาศัยเกณฑ์ 2 ด้าน คือ ด้านสังคม กับด้านมานุษยวิทยา มีดังนี้

1. การแบ่งโดยใช้เกณฑ์ทางสังคม แบ่งได้ 3 ระดับ คือ

- 1.1. ภูมิปัญญาบุคคล คือ ภูมิปัญญาที่บุคคลเป็นผู้คิด ผู้ใช้ มีผู้เป็นเจ้าของต้นตำรับ

1.2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ภูมิปัญญาที่ใช้ปฏิบัติในท้องถิ่นต่างๆ โดยไม่ทราบว่าเป็นเจ้าของ หรืออาจเรียกว่า “ภูมิปัญญานิรนาม” (เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2544 ก : 46)

1.3. ภูมิปัญญาชาติ คือ ภูมิปัญญาที่คนทั้งชาติใช้และปฏิบัติร่วมกัน

2. การแบ่งโดยใช้เกณฑ์ทางมานุษยวิทยา ภูมิปัญญาไทยสามารถแบ่งโดยอาศัยลักษณะของแหล่งกำเนิดได้ 2 ระดับ คือ

2.1. ภูมิปัญญาหลวง คือ ภูมิปัญญาของหลวงหรือของกลางหรือของส่วนราชการ หรือของราชการสำนักที่คนเชื้อและถือปฏิบัติร่วมกันเป็นมาตรฐานกลาง

2.2. ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ เป็นผู้คิด และถือปฏิบัติกันเองในแต่ละท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 2-3) ได้กำหนดลักษณะของภูมิปัญญาไทย โดยกำหนดเป็น 9 ด้านคือ

1. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสถานการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมด้านการเกษตร เป็นต้น

2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการใช้ชุมชนท้องถิ่น สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวบรวมของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดนเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีหลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตา แม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการด้านการสะสมและบริหาร กองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์รวมถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการ ในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบ สวัสดิการบริการชุมชน

6. ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะ สาขา ต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่น พื้นบ้าน และนันทนาการ เป็นต้น

7. ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่างๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการ จัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนรู้การสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่น ต่างๆ

8. ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้ หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ปรัชญา ความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททาง เศรษฐกิจสังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญ ประทายข้าว เป็นต้น

9. ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหาร และยา ได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและ บริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าของทรัพยากรด้วย

จากแนวคิดของหน่วยงานและนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ประเภทของภูมิ ปัญญาท้องถิ่น แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1. คติ ความคิด ความเชื่อ
2. ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี
3. การประกอบอาชีพในท้องถิ่น
4. แนวคิด หลักการปฏิบัติ และเทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2531 : 63-70 ; อ้างอิงจาก วิสากุล กองทองนอก. 2543 : 19) กล่าวถึง การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน สรุปได้ว่า การถ่ายโยงความรู้ ของชาวอีสาน เพื่อสืบทอด

จากคนหนึ่งมายังอีกคนหนึ่งนั้น ขึ้นอยู่กับวิธีการ และกลุ่มเป้าหมาย วิธีการถ่ายโยงความรู้แก่เด็ก จึงแตกต่างจากผู้ใหญ่ คือ

1. วิธีการถ่ายทอดความรู้แก่เด็ก ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็กต้องง่าย ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน ดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน และการลงมือ การเล่นปริศนาคำทายเกิดจากนิสัยชอบซักถามของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยเด็กเป็นช่วงแห่งการเรียนรู้โลกรอบตัว เช่น การเรียนรู้ร่างกาย เรียนรู้ถ้อยคำ การผูกปริศนา จึงเลือกใช้คำที่ให้ภาพพจน์ คำเปรียบเทียบให้เข้าใจ คำคล้องจองให้เสียงและจังหวะ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เด็กจดจำง่าย ส่วนการเล่านิทานเป็นการถ่ายโยงความรู้โดยอาศัยความรู้ ความสนุกสนานจากตัวละครในเรื่องและวิธีการเล่าที่น่าสนใจ นิทานเป็นเรื่องสั้นๆ เนื้อหาเป็นเรื่องสร้างเสริมนิสัย และบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนาส่วนใหญ่มุ่งเน้นด้านคุณธรรม จริยธรรม คือ สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ วัยผู้ใหญ่เป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาต้องถึงแก่ผู้ใหญ่ จึงมีวิธีการที่แตกต่างกันไป วัฒนธรรมอีสานที่วิธีการถ่ายโยงภูมิปัญญาหลายรูปแบบ เช่น วิธีการเล่าพิธีสู่ขวัญ พิธีทางศาสนา พิธีกรรมในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตการประกอบอาชีพ ตลอดจนวิธีอ่านหนังสือ คัดหนังสือ และวิธีแสดงมหรสพ การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยวิธีการบอกเล่าในวัยนี้ มีสารประโยชน์ด้านการเพิ่มพูนความรู้จากการฟัง และเป็นการรวมทางสังคม เพื่อทำงานร่วมกันหรือช่วยเหลือกัน ผู้เล่า คือ ผู้อาวุโสหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถพิเศษในการถ่ายทอดภูมิปัญญา เช่น งานศพ ประเพณีทางพุทธศาสนา และพิธีสู่ขวัญ

รัตน์ บัวสนธิ (2535 : 244-254) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่างพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูปของการจัดการเรียนการสอน แบ่งได้ 2 วิธีการ คือ

1. ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาหลักสูตรใช้ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยครูทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้กำหนดเป็นหลักสูตรแล้ว

2. ผู้รู้ในชุมชน ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

สามารถ จันทร์สุรย์ (2536 : 150-152 ; อ้างอิงจาก วิสากุล กองทองนอก. 2543 : 19) ได้กล่าวว่าชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ ประสบการณ์ เพื่อดำรงชีวิตมาโดยตลอด และยอมถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่คนอีกคนหนึ่งตลอดมา ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไป ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีสิ่งต่าง ๆ ทั้งความเชื่อ บรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดความรู้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปไม่มีความสนใจในช่วงเวลานี้ในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนานและดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำตามตัวอย่าง การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มาพอสมควร และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีการเล่าโดยตรงหรือบอกเล่า โดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไป ในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่น จะมีขั้นตอนที่ผู้ใหญ่ใช้คำสอน สอนคู่บ่าวสาว รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษ ก็มีการ ถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 117-118) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ทรงปัญญา ได้สรุปรูปแบบต่างๆ ไว้ดังนี้

1. การจัดประสบการณ์ตรงในรูปแบบต่างๆ ให้กับผู้ที่มารับการถ่ายทอดให้เกิดการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะวัยเด็ก ผู้ทรงภูมิปัญญาหลายท่านเห็นตรงกันว่า วัยเด็กเป็นวัยที่สำคัญ ต้องถ่ายทอดและปลูกฝังให้พวกเขาได้ปฏิบัติจริง เชิญวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายที่สถาบันและองค์กรต่างๆ จัดขึ้น

2. เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย ที่สถาบัน และองค์กรต่างๆ จัดขึ้น

3. ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ ตามเงื่อนไขและโอกาสที่มี

4. การถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูปของสื่อการบันทึก โดยสอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหาหรือคำร้องของบันทึก เช่น ในคำร้องของลูกเกด ลำตัดของภาคกลาง โนรา ตะลุงของภาคใต้ กลอน คำผญา คำสอนภาคอีสาน คำสอนของภาคเหนือ เป็นต้น คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น คติธรรม คำสอนของศาสนา การเมือง การปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีต่างๆ

ปฐม นิคมานนท์ (ใน : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2541 : 244-245) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การค้นคว้าหาความรู้และระบบถ่ายทอดความรู้ในชุมชนชนบทไทย พบว่า รูปแบบการเรียนรู้กับการถ่ายทอดความรู้จะมีรูปแบบที่เหมือนกัน กล่าวคือ ตนเองเคยเรียนรู้มาอย่างไรก็ถ่ายทอดให้กับลูกหลานด้วยเนื้อหาและวิธีการที่เหมือนกัน จำแนกได้ 5 รูปแบบที่สำคัญ คือ

1. การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอาชีพของหมู่บ้านที่ทุกคนรู้เือน

ทำเหมือนๆ กัน และเป็นอาชีพรองหรืออาชีพเสริมจากการทำนา ทำไร่ เช่นการทำเครื่องปั้นดินเผา งานจักสาน ตีเหล็ก งานเครื่องทองเหลือง ทอผ้า ทำกระดาษสา ทำไม้กวาดทำของที่ระลึก และงานหัตถกรรมทั่วไป อาชีพและความชำนาญเหล่านี้ สมาชิกในชุมชนทุกคนได้คลุกคลีและมีความคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็ก ได้เรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดมาเหมือนกันเป็นไปโดยอัตโนมัติ ภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน มีการเรียนรู้ และการสืบทอดความรู้ สืบต่อกันเป็นเวลาช้านาน สำหรับปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อาชีพนั้น ๆ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมอำนวย มี การสืบทอดความรู้เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) บรรพบุรุษประกอบอาชีพนั้นสืบต่อกันมานานแล้ว 2) บรรพบุรุษอพยพมาจากถิ่นอื่น โดยมีความรู้ ความชำนาญติดตัวมาก่อนแล้วมาอยู่ในที่ที่ ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมอำนวยจึงประกอบอาชีพนั้น และถ่ายทอดสืบต่อกันมา 3) มีนายทุนมา แนะนำส่งเสริมและลงทุนในรูปธุรกิจ ชาวบ้านรับจ้างแรงงานและกลายเป็นอาชีพของหมู่บ้าน แล้วมีการถ่ายทอดไปสู่รุ่นลูกหลานสืบเนื่องกันมา 4) หน่วยงานและองค์กรภายนอกให้การสนับสนุน ก่อให้เกิดอาชีพของหมู่บ้าน

ส่วนการสืบทอดความรู้ในชั้นลูกหลานรุ่นต่อๆ มา มีลักษณะดังนี้ 1) ทำตามแบบเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง 2) เกิดอาชีพข้างเคียงที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเดิม 3) มีการดัดแปลงตามสภาพความเปลี่ยนแปลงต่างๆ 4) ใช้ความรู้เดิมเป็นฐานในการประกอบอาชีพใหม่ 5) หันไปประกอบอาชีพอื่น โดยมีความรู้ด้านอาชีพนั้นสะสมอยู่ในตัวแต่ไม่ได้ใช้

2. การสืบทอดภายในครัวเรือน เป็นการสืบทอดความรู้ ความชำนาญที่มีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นความสามารถเฉพาะบุคคล หรือเฉพาะครอบครัว เช่น ความสามารถในการรักษาโรค งานช่างศิลป์ เป็นต้น ความรู้เหล่านี้จะมีการถ่ายทอดเฉพาะภายในครอบครัวและเครือญาติ บางอย่างมีการวางแผนและเป็นความลับในสายตระกูล

3. การฝึกจากผู้รู้ชำนาญเฉพาะทาง เป็นการที่ผู้สนใจไปขอรับการถ่ายทอดวิชาจากผู้รู้ อาจเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติ หรืออาจเป็นผู้อยู่ในหรือนอกชุมชนก็ได้ ซึ่งมีการถ่ายทอดโดย

3.1. ไปอยู่เป็นลูกมือฝึกงาน บางรายได้รับค่าแรงและบางรายไม่ได้ค่าแรงแต่ได้ความรู้ตอบแทน

3.2. เรียนรู้จากวัด ด้านการอ่านเขียน ศาสนา วรรณคดี พิธีกรรม หมอยา งานศิลป์ ไวยากรณ์ และช่างแขนงต่างๆ

3.3. ไปขอเรียนโดยเสียค่าเล่าเรียนเป็นการตอบแทน

3.4. มีการรวมกลุ่มกันเรียนภายในชุมชน

3.5. เจ้าหน้าที่จากองค์กรภายนอกมาจัดสอนให้

4. การฝึกฝนและค้นคว้าด้วยตนเอง อาชีพและความชำนาญหลายอย่างเกิดขึ้นด้วยการคิดค้น ดัดแปลง และพัฒนาขึ้นมาด้วยตนเอง แล้วถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน หรือผู้สนใจการเรียนรู้ด้วยตนเองเกิดจากการชอบสิ่งนั้นมาตั้งแต่เด็ก เห็นตัวอย่างคนอื่นทำแล้วสนใจ พยายามเลียนแบบ และฝึกฝนจนชำนาญ มีผู้ชี้แนะในเบื้องต้นแล้วฝึกฝนและคิดค้นด้วยตนเองต่อจนมีความชำนาญ

5. ความรู้ความชำนาญที่เกิดจากความบังเอิญ หรือสิ่งลึกลับ มีความรู้บางอย่างเกิดขึ้น โดยตนเองไม่ได้สนใจ หรือไม่คาดคิดมาก่อน เป็นต้นว่า มีวิญญาณหรืออำนาจลึกลับมาเข้าสิง มาบอกกล่าว ทำให้มีความสามารถในการรักษาโรค หรือความสามารถในการทำนายทายทักทายได้ แม้ไม่ใช่เป็นการเรียนรู้ตามความหมายในทางวิชาการทั่วไป แต่ก็ป็นวิธีหนึ่งที่ประชาชนได้รับประสบการณ์ เกิดความรู้บางอย่างที่ยังไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้

ทองศิริ สาประเสริฐ (2542 : 84-85) ได้ทำการวิจัยลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ผลการวิจัย พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนโดยใช้วิธีบอก ทำให้ดูและปฏิบัติด้วยตนเอง วิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ใช้เป็นประจำ คือ การบอกผู้เรียนเป็นผู้ถาม และมีความเห็นว่า วิธีการที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนคือ การให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การได้รับการยอมรับ และยกย่องจากสังคม คือ สิ่งทีภูมิปัญญาชาวบ้านภูมิใจมากที่สุดในชีวิต และเป็นเหตุจูงใจให้ภูมิปัญญาชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านคือ แหล่งความรู้ ในการถ่ายทอดมาจากตัวของภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื้อหาสาระ คือ ความรู้ในงาน ลักษณะของคนซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านอยากถ่ายทอดความรู้ให้ เป็นบุคคลซึ่งมีความสนใจ อยากรู้ มีความอดทน ความตั้งใจ ความสนใจ และขยัน เมื่อทำการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีการวางแผนล่วงหน้าในการถ่ายทอดความรู้ ระยะเวลาในการถ่ายทอดความรู้ในแต่ละเรื่องไม่เท่ากันวิธีประเมินผลการถ่ายทอดความรู้จะใช้การสังเกต และสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึก คือ สื่อของจริง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 12) ได้ให้แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในโรงเรียน คือ ถ่ายทอดความรู้โดยตรงต่อครู ถ่ายทอดความรู้โดยตรงให้กับนักเรียนให้คำปรึกษาหารือ แนะนำให้กับครูผู้สอน ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนร่วมกัน

จากแนวความคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้ทรงภูมิปัญญานั้น มีหลายรูปแบบที่แตกต่างกันไป เช่น การถ่ายทอดในระดับปัจเจกบุคคล การถ่ายทอดในหมู่เครือญาติ การถ่ายทอดระดับชุมชนเดียวกันและการถ่ายทอดจากหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน

1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้ จังหวัดสุรินทร์เป็นเมืองขอมโบราณ ชาวสุรินทร์มีความแตกต่างจากชาวอีสานทั่วไปคือ ชาวอีสานพูดลาว (ภาษาถิ่น) กินข้าวเหนียว แต่ชาวสุรินทร์พูดเขมรกินข้าวเจ้า วิถีชีวิตของชาวสุรินทร์ถูกหล่อหลอมด้วยจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมที่มีความคล้ายคลึงกับชาวเขมรในกัมพูชา แต่ยังมีข้อแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น ชาวสุรินทร์เรียกตนเองว่า ขแมร์เลอ แปลว่า เขมรสูง เรียกชาว กัมพูชาว่า ขแมร์กรอม แปลว่า เขมรดำ ภาษาเขมรที่คนสุรินทร์พูดไม่เหมือนกับภาษาเขมรในกัมพูชา ส่วนสาเหตุที่วัฒนธรรมของชาวสุรินทร์ โน้มเอียงไปทางเขมนั้น เนื่องจากชาวพื้นเมือง ซึ่งเป็นชาวกูย เป็นพวกรักสงบ เมื่อมาอยู่ในถิ่นเขมร จึงพยายามสร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับเขมร วัฒนธรรมของชาวกูยจึงผันแปรไปทางเขมร วัฒนธรรมเขมรได้ขยายเข้าสู่ดินแดน ที่ตั้งเมืองสุรินทร์ ตั้งแต่บริเวณทิวเขาพนมดงรัก ในพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 ชาวเขมรได้อพยพมาตั้งภูมิลำเนาในเมืองสุรินทร์ มีการแต่งงานระหว่างชาวเขมรกับชาวกูย ทำให้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ส่วนวัฒนธรรมลาวได้ขยายเข้ามาสู่เมืองสุรินทร์เมื่อพุทธศตวรรษที่ 22 จึงกลายเป็นวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันระหว่างชาวกูย ชาวเขมรและชาวลาว โดยมีวัฒนธรรมเป็นแกนหลัก ในปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านใช้ในชีวิตรประจำวัน และนำมาประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และสร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดสุรินทร์ มีดังนี้

ผ้าไหมสุรินทร์ สายใยแห่งอารยธรรมขอม ผ้าทอของสุรินทร์ มีประวัติความเป็นมายาวนาน และยังคงรักษารูปแบบลวดลายสีสันทันที่แปลกตา ความประณีต และกลวิธีการทอแบบโบราณไว้ได้จนถึงปัจจุบัน ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่โดยเฉพาะกลุ่มที่พูดภาษาเขมร ยังคงผลิตผ้าไหมที่มีเทคนิคการผลิตเฉพาะตัว ซึ่งบรรพบุรุษได้สืบทอดหลักการและกรรมวิธีการผลิต เช่นการเลี้ยงไหม การมัดหมี่ การย้อมสี และการทอ เป็นต้น

กลุ่มชนแต่ละตระกูลภาษาในจังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะการทอผ้าแตกต่างกันทั้งในด้านกลวิธีการทอ ลวดลาย การให้สี การย้อมสี และวัตถุดิบที่ใช้ ลักษณะการผ้าทอของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรมีเอกลักษณ์เด่นชัด แตกต่างจากผ้าทอของชาวอีสานทั่วไป ผ้ามัดหมี่ของคนไทยเชื้อสายเขมรคือ ผ้าปูม เป็นผ้าทอเส้นพุ่งแบบสานตะกอก มีลวดลายเด่นชัด เดิมใช้เป็นผ้าสำหรับชนชั้นสูงในราชสำนัก นิยมทอขนาดยาวประมาณ 4 เมตร กว้าง 1 เมตร มีลวดลายสามแถว ที่เชิงผ้าทั้งสองข้าง นอกจากนี้ยังมีผ้ายกดอกที่เรียกว่า ลายลูกแก้ว ทอแบบสามตะกอก หกตะกอก และแปดตะกอก นิยมนำมาทำเป็นผ้าสไบ ผ้าห่ม ผ้านวมไหมใหญ่ มีลวดลายเป็นรูปสัตว์และรูปนครวัด ต้นแบบของผ้าชนิดนี้มาจากแบบผ้าของเขมร ซึ่งทอเป็นภาพพระพุทธรูปประวัติ และภาพฉากบนสวรรค์

กลุ่มชนชาวเขมร ในจังหวัดสุรินทร์ นิยมย้อมสีไหมด้วยสีธรรมชาติ โดยใช้กรรมวิธีที่เป็น

เอกลักษณ์เฉพาะตัว จึงมีลักษณะโดดเด่น สวยงามแปลกตา สีที่ใช้ย้อมไหม เป็นสีธรรมชาติได้จากพืช และสัตว์ เช่น สีแดงได้จากครั่ง หรือขี้ครั่ง สีเหลืองได้จากแก่น หรือแกล สีครามได้จากราก และใบของ ต้นคราม สีดำได้จากผลมะเกลือ สีเขียวได้จากเปลือกประโหด หรือกระหูด

ลวดลายของผ้าไหมสุรินทร์ มีลักษณะแตกต่างจากผ้าของชาวอีสานทั่วไป กรรมวิธีในการจับลาย หรือมัดลายมีรสนิยมสูง นิยมใช้ไหมน้อย เพราะเป็นไหมเนื้อละเอียด และพิถีพิถันในการเก็บรายละเอียดของลวดลาย ตลอดจนการสร้างสีสัน ที่ประสานกลมกลืนกับลวดลายผ้า

ลวดลายผ้าพื้นเมืองของชาวอีสานทั่วไป มีสองลักษณะคือ ลวดลายภายนอกและลวดลาย โครงสร้าง แต่ลวดลายผ้าพื้นเมืองของชาวสุรินทร์ เป็นลวดลายโครงสร้าง ซึ่งเกิดจากการมัดย้อม และการทอให้เป็นลวดลายต่าง ๆ หรือความแตกต่างของวัสดุที่ใช้ทอ หรือเกิดจากวิธีการทอ (การขัดเส้นไหม)

การจับลายหรือมัดหมี่เป็นลายนั้นได้รับอิทธิพลหรือความบันดาลใจ จากสิ่งแวดล้อมเช่น ลายพระตะบอง ลายพนมเปญ ลายปราสาท ลายกนก ลายเรือหงส์ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีความบันดาลใจจากธรรมชาติ ได้แก่ ลวดลายจากพืช ลวดลายจากสัตว์ เช่น ดอกมะเขือ ดอกผักชะแยง ลายช้าง ลายม้า ลายไก่ ลายนกยูง เป็นต้น

กลวิธีการทอ จำแนกออกเป็นสามลักษณะคือ ลายทางและลายตาราง เป็นลวดลายที่เกิดจากการย้อมสีไหมที่ทอ โดยย้อมไหมเย็นและไหมพุ่ง ต่างสีกัน ลายที่นิยมกันมากได้แก่ ลายสระมอ มีลักษณะเป็นตารางเล็ก ๆ นิยมใช้สีดำเหลืองทอง และสีเขียวขี้ม้า ผ้าที่ย้อมจนได้สีทองแก่ ถือว่าเป็น ผ้าลายสระมอที่สวยงามที่สุด มีความคงทนถาวรมาก ผ้าลายอันลุนญ์ซั่ม มีลักษณะเป็นลายทาง นิยมย้อมไหม เป็นเส้นพุ่ง และไหมเส้นยืนเป็นสีแดง - ขาว เหลืองทอง - เขียว ผ้าผืนหนึ่งจะใช้ไหมเพียงสีสี ทอสลับกันไปจนจบผืน ผ้าลายสกุ มีลักษณะเป็นตารางเหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างด้านละครึ่งนิ้ว ภายในกรอบสีเหลี่ยมจัตุรัสยังมีตารางเล็ก ๆ อีก 64 ตาราง สีที่นิยมใช้เป็นกรอบคือ สีเขียว กับสีขาว หรือสี เหลืองทองกับสีขาว ส่วนตารางเล็ก ๆ ภายในกรอบนั้นนิยมใช้สีหลาย ๆ สี เช่น เขียว แดง น้ำเงิน และ เหลืองทอง เป็นต้น ผ้าลายชโรง (โสร่ง) มีลักษณะเป็นตารางใหญ่ขนาดยาวห้านิ้วครึ่ง กว้างสี่นิ้วครึ่ง โดยประมาณนิยมใช้สีแดงสลับกับสีเขียว มีลายริ้วตรงกลางตลอดผืนผ้า มีความพิเศษที่ผิวสัมผัสของ ผ้า มีความมันระยิบระยับ ซึ่งเกิดจากการปั่นไหมทางกระรอก ผ้ากระนิ้ว เป็นผ้าที่ใช้เส้นไหมต่างสีกัน ตั้งแต่สองเส้นขึ้นไปนำมาปั่นให้เป็นเส้นเดียวกัน เมื่อทอเป็นผ้าแล้วจะได้ผ้าไหมเนื้อหนา สวยงามแปลกตา นิยมใช้เป็นผ้าถุงโจงกระเบน ผ้าถุงทางกระรอก

ลายมัดหมี่ เป็นลวดลายที่เกิดจากการมัดย้อมเส้นพุ่งแล้วนำไปทอเป็นผืนผ้า ชาวสุรินทร์ เชื่อสายเขมรเรียกผ้าชนิดนี้ว่า ผ้าปุม มักจะทำลวดลายเป็นรูปคน สัตว์ และรูปสถาปัตยกรรมเขมร เมืองพนมเปญ และพระตะบอง ผ้าปุมชนิดที่ดีที่สุดได้แก่ ผ้าลายก้ามแยงประจำยาม ผ้าลายนาเคี้ยว

สีแดง ผ้าลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ก้ามแย่งเป็นรูปนาคเกี่ยวและลายบุษบก สีและลวดลายของผ้าปูมนิยมใช้สีม่วงเปลือกมังคุด สีแดง สีเขียว สีคราม และสีเหลือง ซึ่งมีความกลมกลืนกัน เนื่องจากการย้อมทับเพื่อผสมสีให้ได้สีใหม่ขึ้น ผ้าปูมที่มีสีและลวดลายเด่น ๆ ได้แก่

ผ้าลายพระตะบอง เป็นลายกรอบรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มีลายดอกสีด้านอยู่ตรงกลาง นอกกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ล้อมรอบด้วยขอเครือ

ผ้าลายช้าง มีลักษณะเป็นรูปช้างยืน หรือหมอบ หันหน้าเข้าหากันเป็นคู่ ๆ ทั้งนี้เกิดจากการค้นไหมเพื่อมัดลาย

ผ้าลายม้า มีลักษณะเป็นรูปม้ายืนคล้ายช้าง

ผ้าลายนกยูง มีลักษณะเป็นรูปนกยูงรำแพน ยืนหันหน้าเข้าหากันคล้ายลายช้าง

ผ้าลายไก่ มีลักษณะเป็นรูปไก่ ยืนหันหน้าออกจากกัน

นอกจากนี้ยังมีลายผ้าที่นิยมทอใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ ลายนก ลายพญานาค ลายพนมเปญ ฯลฯ

ลายผสม เป็นลายที่เกิดจากการทอเส้นพุ่ง ย้อมสีและมัดย้อม สลับกันจนเต็มผืนเรียกว่าหมี่คั่น เช่น

ลายหมี่โฮล เป็นผ้าที่เน้นสีสันและลวดลายให้ดูเด่นสะดุดตา มีลักษณะคล้ายคล้ายใบไม้เป็นลายริ้ว ขนาดกว้างประมาณครึ่งนิ้ว คล้ายกันใบไม้ สลับกับลายมัดหมี่ที่คล้ายใบไม้

ลายอัมปรม มีลักษณะเป็นลายตารางเล็ก ๆ ตรงกลางมีจุดประสีขาวลอยเด่น บนพื้นสีน้ำตาลแดง ซึ่งเกิดจากการมัดเส้นยืนและเส้นพุ่งเป็นก่า (มัดสองทาง) เว้นระยะห่างกันประมาณครึ่งเซนติเมตร แล้วย้อมด้วยสีน้ำตาลอมแดง ชาวสุรินทร์เรียกไหมที่ย้อมนี้ว่า สีกราก หรือสีกรากา การผลิตผ้าลายอัมปรมนี้เป็นกรรมวิธียุ่งยากที่สุด เนื่องจากต้องมัดหมี่เส้นยืนซึ่งยุ่งยากมาก แล้วยังต้องใช้ทักษะความชำนาญในการดึงเส้นพุ่ง และสั่นยืนให้สัมผัสกันตรงระยะ และช่องไฟอีกด้วย เพื่อให้เส้นไหมตัดกันเป็นรูปเครื่องหมายกากบาท ได้สัดส่วนสวยงาม

ลายโคม มีลักษณะคล้ายเปลวเทียน ที่เป็นเปลวรอบนอกกรอบใน มีจำนวนเลขเพื่อบอกจำนวนที่คั่นลายมัดย้อม ลายโคมนี้อาจเป็นลายพื้นฐานที่สามารถนำไปดัดแปลงให้มีขนาดเล็กลง หรือใหญ่ขึ้นได้มีชื่อเรียกตามขนาด เช่น โคมห้า โคมเจ็ด โคมเก้า เป็นต้น

ลายขอ มีลักษณะคล้ายตะขอ ออกแบบลายตามอย่างตะขอที่ใช้ยึดเกาะสิ่งของเครื่องใช้ในบ้าน มีการออกแบบเป็นลายขอเดี่ยว ๆ เรียงกันไปเต็มผืนผ้า หรือเรียงต่อ ๆ กันเรียกว่า ขอเครือ

ลายลูกแก้ว มีลักษณะคล้ายลูกแก้วอยู่กลางลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขนาดเล็กเป็นผ้าไหมที่ทอ ยกดอกในตัว แต่เดิมนิยมใช้สีขาวและสีดำ โดยทอเสร็จแล้วจึงนำไปย้อม ต่อมา มีการ

มัดย้อมแล้วนำไปทอ การยกดอกนี้มีหลายลายด้วยกัน เช่น ลายดอกแก้ว หรือลูกแก้ว ลายดอกจันทน์ ลายดอกพิกุล เป็นต้น

แหล่งผลิตผ้าไหมที่สำคัญของจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ หมู่บ้านจันรม ตำบลตาอ็อง อำเภอเมือง ฯ บ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอเมือง ฯ บ้านแกใหญ่ ตำบลแสงพันธ์ อำเภอเมืองสุรินทร์ บ้านเขวาสินรินทร์ ตำบลเขวาสินรินทร์ กิ่งอำเภอจารพัต อำเภอศีขรภูมิ

การทำผ้าหม้อนิน เป็นผ้าที่ย้อมสีที่ได้จากต้นคราม มีแหล่งผลิตอยู่แห่งเดียวที่อำเภอสนม กลุ่มชนที่ผลิตผ้าหม้อนิน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กูย และลาว (ลาวส่วย) ซึ่งมีวัฒนธรรมการทอผ้า เช่นเดียวกับชาวอีสานทั่วไป แต่มีการผลิตผ้าย้อมครามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวมาแต่โบราณ

กรรมวิธีการทำสีคราม และย้อมหม้อนิน มีลักษณะเฉพาะตัวคือ ตัดต้นครามมาแช่น้ำทิ้งไว้ 1 - 2 วัน น้ำจะมีสีน้ำเงินอมเขียวเรียกว่า น้ำคราม เอน้ำครามไปกวนกับปูนกินหมากจนเกิดเป็นฟอง ทิ้งไว้ให้ตกตะกอนแล้วกรองเอากาก (เยื่อคราม) ไปผึ่งแดดจนหมาดจึงนำไปใช้ย้อมผ้าโดยผสมกับน้ำต่าง ที่ได้จากการต้มคั่วแดงผสมเหล้า (สาโท) ต้นขี้เหล็ก และต้นกล้วย (เหง้า) ที่เผาแล้ว การย้อมจะต้องทำซ้ำ ๆ กันประมาณ 6 - 8 ครั้ง เพื่อให้สีติดทนทาน ผ้าที่นำมาย้อมหากเป็นสีเหลือง เช่นไหมที่มีสีขาวอมเหลือง เมื่อย้อมแล้วจะกลายเป็นสีเขียวอมคราม การย้อมทำได้ทั้งก่อนทอและหลังทอ

เครื่องประดับเงิน/ประเก้อม

ประเก้อมหมายถึงประคำหรือลูกประคำที่นำมาร้อยหรือจัดแต่งเป็นเครื่องประดับ ทำจากเงินแท้หรือทองผสม แหล่งผลิตประเก้อมที่ขึ้นชื่อที่สุด อยู่ที่กิ่ง อ.เขวาสินรินทร์ ห่างจากอ.เมืองไปทางทิศเหนือ ประมาณ 15 กม. ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขมรที่มีฝีมือทางด้านหัตถกรรมตามแบบขอม ที่มีชื่อเสียงในการทำประเก้อม ได้แก่ ช่างทองบ้านโชค และหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านสตอ บ้านเขวา ลักษณะเครื่องประดับที่ทำจากประเก้อมของชาวกิ่งอ.เขวาสินรินทร์ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวดังต่อไปนี้ 1. รูปทรง ได้รับความนิยมมากที่สุดเรียกว่า "ประเก้อม" ซึ่งผลิตออกมาเป็นเม็ดมีชื่อตามรูปทรง เช่น ตบปาก มะเฟือง กลีบบัว เหลี่ยมเพชร ฯลฯ เมื่อทำรูปแบบต่างๆ ออกมาแล้วช่างจะนำมาร้อยเป็นเครื่องประดับตามแบบที่ต้องการ 2. ลวดลาย จะเน้นลวดลายที่เด่นชัดมีความอ่อนช้อยละเอียดอ่อน มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ 3. การรุ่มดำ เมื่อทำเครื่องประดับเสร็จแล้วจะต้องมีการรุ่มดำ เครื่องประดับเงินเป็นเครื่องประดับของสตรีชาวสุรินทร์เป็นส่วนใหญ่ จนมีคำขวัญว่านุ่งผ้าไหมใส่ประเก้อม มักใช้แต่งกายยามไปงานพิธีต่างๆ บุคคลที่ยังคงรักษาภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องเงินลวดลายโบราณนี้เอาไว้ คือ พ่อปวน เจียนทอง ปัจจุบันได้ถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดภูมิปัญญา

หวายบ้านบุทม

หวาย (ปะเดา) หวายเป็นพืชตระกูลปาล์มชนิดหนึ่งที่เป็นเถาเลื้อยไปตามต้นไม้ใหญ่ และหวายมีหนาม คุณสมบัติใช้ประโยชน์ในการทำเฟอร์นิเจอร์ หวายที่พบในจังหวัดสุรินทร์ และแนวชายแดนประเทศกัมพูชา ชาวบ้านเรียกชื่อต่างกันว่า เช่น "หวายหางหนู" ซึ่งเป็นหวายที่มีความเหนียว เส้นเล็กมีผิวมันในตัว "หวายน้ำ" ลำต้นใหญ่เท่านี้วก้อย ชอบขึ้นริมน้ำ ชาวบ้านนำมา าน เช่นกัน โดยเฉพาะชาวบ้านบุทม จังหวัดสุรินทร์ นำหวายหางหนูและหวายน้ำ มาทำจักสานตะกร้าชนิดต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น งานทุกชิ้นทำด้วยมือทั้งสิ้น ใช้ลวดลายดั้งเดิม คือ ลายลูกกรง เป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้ผลิตภัณฑ์สวยงาม แข็งแรง เพราะใช้หวายทั้งต้น เหมาะกับการใช้งาน รูปแบบดั้งเดิม พัฒนามาสู่ตลาดสากล ใช้หวายเส้นเล็ก (หวายหางหนู) ที่มีความเหนียวและผิวมัน ปัจจุบันหวายบ้านบุทม ได้รับรองมาตรฐานชุมชนจากกระทรวงอุตสาหกรรมเรียบร้อยแล้ว

บันโจลมมืวด

บันโจลมมืวดเป็นภาษาเขมร คำว่า บันโจล แปลว่าการเข้า มมืวด แปลว่าแม่มด ดังนั้น บันโจลมมืวดแปลว่าการเข้าแม่มด การเข้าทรงแม่มด ทำนองเดียวกับการฟ้อนผีฟ้าทางภาคอีสานตอนบน บันโจลมมืวดถือเป็นพิธีกรรมการเล่น มีจุดประสงค์เพื่อบำบัดรักษาโรคต่างๆ หรือเพื่อเป็นการไล่โทษ ขอมมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้กระทำการล่วงเกิน ทั้งโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม นิยมเล่นกันในหมู่ผู้คนที่พูดภาษาเขมรสูงซึ่งอาศัยอยู่ในเขตแถบอีสานใต้ ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ การละเล่นนี้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ไม่มีหลักฐานว่าเกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อไร แต่ปรากฏมีทางฝั่งประเทศกัมพูชาด้วย เข้าใจว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาโรคเช่นเดียวกัน แต่จะเรียกต่างออกไปว่าพิธีอาร์กซ์ หรือเพลงอาร์กซ์ ทั้งนี้ก่อนจะมีการลิ้มมืวด (เล่นแม่มด) เจ้างานจะต้องทราบและหาสาเหตุของอาการผิดปกติของผู้ป่วยใช้จากการโบล (การทำนายด้วยการหาจุดตั้งหรือการแกว่งของเส้นด้ายที่ผูกของสามสิ่ง คือแหวน ฝาเต้าปูน มีดผ่าหมากหรือมีดจักตอก ที่ใช้เป็นแรงถ่วงเส้นด้าย) แล้วถามสาเหตุที่มาของอาการผิดปกติเหล่านั้น ว่าเป็นเพราะสิ่งใด แล้วจึงสอบถามหาวิธีการแก้ไข ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะให้จัดการเล่นมมืวดเป็นการขอมมาหรือแก้บนเรื่องที่ได้ขอไว้ โดยทั่วไปมักนิยมลิ้มมมืวดในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว เริ่มเล่นตั้งแต่ต้นแคปุ่น ถึงปลายแคเจตตามจันทร์คติเขมร ซึ่งเจ้างานจะต้องไปดูฤกษ์อีกครั้งว่าจะได้เล่นช่วงไหน โดยเฉพาะวันพระจะห้ามจัดการเล่นเด็ดขาด การลิ้มมมืวดนั้นจะมีการเล่นเพียงในช่วงระยะเวลาสั้นๆ แต่จะต้องเตรียมงานกันล่วงหน้า เพราะมีรายละเอียดมาก เริ่มตั้งแต่เช้าวันแรก ในช่วงเช้าจะเป็นการเตรียมข้าวของ สถานที่ เครื่องใช้ต่างๆ ในพิธีกรรม จากนั้นจะเริ่มเล่นตั้งแต่เวลาพลบค่ำคือหนึ่งทุ่มไปจนถึงเจ็ดโมงเช้าวันรุ่งขึ้นเป็นอันเสร็จพิธี

(<http://www.mapculture.org/> ออนไลน์)

1.3 ลักษณะและความหมายของจิตสำนึก

ความหมายของจิตสำนึก

จากผลการศึกษาความหมายของจิตสำนึก (Consciousness) พบว่าศักดิ์ สุนทรเสถียร (2531: 7) ให้ความหมายจิตสำนึกเป็นมิติหนึ่งของเจตคติ ซึ่งมิตินี้จะมองว่าเจตคติอยู่ในสถานะจิตสำนึกหรือจิตไร้สำนึก หรืออยู่ในสำนึกบางส่วน จึงอาจกล่าวได้ว่า จิตสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ทางจิตใจ ซึ่งเกิดขึ้นก่อนการเกิดพฤติกรรม โดยมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ การรู้ ความรู้สึกทางจิตใจ และพฤติกรรม

บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร (2538: 91) ได้อธิบายคำว่า Conscious ว่า จิตสำนึก, การรับรู้ถึงสิ่งแวดล้อม ศัพท์จิตวิเคราะห์ หมายถึง การทำหน้าที่ทางจิตวิทยาในลักษณะต่างๆ ของบุคคลซึ่งอดีตรับรู้เกี่ยวกับตัวบุคคล อมาตยกุล (2539: 6) ได้ให้ความหมายว่า จิตสำนึก หมายถึง ส่วนของจิตใจที่ควบคุมการทำงานของร่างกาย

บุญสม หรรษาศิริพจน์ (2542: 71) ได้ให้ความหมาย จิตสำนึก คือสถานะที่จิตตื่นตัว กล่าวคือ สถานะที่สามารถรับรู้และเรียนรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งต่อตนเอง และจากสังคม สถานะที่ตื่นตัวนี้เป็นสถานะที่เกิดขึ้นกับความรู้สึกหรือรับรู้ในสิ่งที่ตนอยู่และควรจะเป็น จิตสำนึกของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับพื้นฐานของจิตใจและพื้นฐานของความรู้ ความเป็นผู้มีศีลธรรมของบุคคลนั้น แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างจิตสำนึกที่ดีจะเป็นการพัฒนาคน พัฒนาจิตใจที่ยั่งยืน จะต้องสร้างจิตสำนึกที่ดี 3 ส่วน คือ จิตสำนึกต่อครอบครัว จิตสำนึกในการทำงานและอาชีพ จิตสำนึกที่มีต่อชุมชนและสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 312) ได้ให้ความหมายของ จิตสำนึก หมายถึง ภาวะที่จิตตื่น และรู้ตัว สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้า จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย

โวลแมน (Wolman. 1988: 72) กล่าวถึง จิตสำนึก (Conscious or Consciousness) ว่า (ก) เป็นลักษณะของการกล่าวถึง การรู้ตัว (Aware) หรือการรับรู้ (Knowing) (ข) เป็นลักษณะของบุคคลผู้ซึ่งรู้ตัว (ค) เป็นลักษณะที่เกี่ยวกับความสามารถในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางสิ่งแวดล้อม (ง) เป็นลักษณะซึ่งสังเกตได้จากการใคร่ครวญ และ (ง) ลักษณะการวิเคราะห์ทางจิต (Psychoanalysis) คือเป็นส่วนหนึ่งที่เหนือกว่าลักษณะภูมิศาสตร์ (Topographic Structure) ที่ซึ่งความมีกระบวนการทางเหตุผลสามารถมีขึ้น

วิลเลียม (ไตรรงค์ เจวียงหงส์. 2544: 6-7; อ้างอิงจาก William. 1992) ได้กล่าวถึง จิตสำนึก (Consciousness) ว่าเป็นความตั้งใจต่อสิ่งหนึ่งมากกว่าสิ่งอื่นและมีความพอใจ (Welcome) ไม่ยอมรับ (Reject) หรือต้องการที่จะเลือก (Chooses) ในช่วงขณะที่กำลังคิด ซึ่งเป็นความรู้สึกในตนเองที่มีเจตนา (Intend) ในบางสิ่ง เช่น ฉันรู้ว่า ... (I know ...), ฉันเชื่อว่า... (I believe ...), ฉันต้องการ... (I want ...), ฉันตั้งใจที่จะทำ... (I intend to do ...)

วีเอส รามาชาดราม (V.S.Ramachandram. 1994: 687) ได้อธิบายจิตสำนึก(Consciousness) ว่าเป็นลักษณะที่สำคัญที่สามารถรายงานตนเองในความถูกต้องได้อย่างถูกต้อง ซึ่งอ้างไปถึงจิตสำนึก (Conscious) ได้ โดยที่จิตสำนึก (Conscious) จะมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งในลักษณะของคุณภาพ (Qualitative) เช่น การสังเกต ภาพลักษณ์ และความรู้สึก หรือลักษณะที่ไม่ใช่ลักษณะเชิงคุณภาพ (Nonqualitative) เช่นหลักจิตสำนึก (Conscious Concept) ความเชื่อ และความตั้งใจ (Intention)

เรย์มอน (Raymond. 1999: 209) ให้ความหมายจิตสำนึก (Consciousness) ว่าเป็น ลักษณะเด่น ที่ช่วยให้สังเกตได้ของจิตใจ (Mental life) ซึ่งมีความหมายต่างๆ ดังนี้ (ก) เป็นลักษณะ อารมณ์ที่มี ความรู้สึกตัว (ข) เป็นผลหลักจากการแสดงความรู้สึก (ค) เป็นความสามารถในการเข้าใจ ที่เกิดจากการมีประสบการณ์ (ง) เป็นผลที่เกิดจากการกระทำของสมอง (จ) เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ตนเอง กับสิ่งแวดล้อม และ (ฉ) เป็นลักษณะแสดงออกที่เกิดจากประสบการณ์ในแต่ละคนใน ช่วงเวลาที่เกิดขึ้น

แอนด์ริว (Andrew. 2001: 160) ได้ให้ความหมาย จิตสำนึก (Consciousness) ว่าเป็น สภาวะทั่วไปของจิตใจของสภาวะการตื่นตัวของมนุษย์ เป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดจากความเข้าใจใน ความรู้สึก เป็นความคิด (Thoughts) ความรู้สึก (Feeling) ความรู้หรือความสนใจ (Awareness) และ เป็นลักษณะปกติของมนุษย์

จากลักษณะความหมายของจิตสำนึกดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า จิตสำนึกจะมีลักษณะเป็น สภาวะทางจิตที่สามารถรับรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งต่อตนเอง และจากสังคม แล้วมีความโน้มเอียงทางจิตใจ ที่ตระหนักหรือมีความสนใจที่จะเลือกปฏิบัติต่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ซึ่งจิตสำนึกได้มีผู้ที่จำแนกประเภทของ จิตสำนึกไว้ดังนี้

ชาย โพธิสตา และคนอื่นๆ (2543: 8-10) ได้จำแนกจิตสำนึกเป็นสองด้าน คือ จิตสำนึกใน ฐานะเป็นภาวะหรือคุณสมบัติของจิตใจ และจิตสำนึกในฐานะเป็นสิ่งที่แสดงออกทางพฤติกรรม ซึ่งสะท้อนสภาวะที่เกิดขึ้นในจิตใจ

จิตสำนึกในฐานะเป็นภาวะหรือคุณสมบัติของจิตใจ จะเป็นการกล่าวถึงจิตสำนึกเกี่ยวกับ ทางด้านจิตวิทยา เป็นเรื่องของการทำความเข้าใจถึงสภาวะ หรือคุณสมบัติในใจของคน ซึ่งเป็นการ กระทำทำความเข้าใจกระบวนการทางจิต

จิตสำนึกในฐานะเป็นสิ่งที่แสดงออกทางพฤติกรรม มีลักษณะนัยที่บ่งถึงการกระทำอัน สะท้อนถึงสิ่งที่อยู่ในใจของผู้กระทำ

สมพงษ์ สิงห์พล (2542: 16) ให้ความหมาย จิตสำนึกเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นความรู้สึกนึกคิด ภายในบุคคลที่เกิดขึ้นได้และเกิดขึ้นด้วยการเรียนรู้ จิตสำนึกเมื่อเกิดขึ้นแล้วยากนักที่จะหยุดหรือหมด หายไป คนที่มีจิตสำนึก ซึ่งมักจะเป็นจิตสำนึกที่ดีจะประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับจิตสำนึก และใช้

จิตสำนึกของตนเพื่อประโยชน์ต่อสิ่งต่าง ๆ จิตสำนึกที่ควรจะต้องสร้างขึ้นในตัวเด็ก และเยาวชนควรจะมีอยู่ 3 ด้านหลัก ๆ คือ

1. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อการพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความมานะอดทน ความรับผิดชอบ ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ จิตสำนึกในจรรยาบรรณ คุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

2. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความรัก ความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

3. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันหรือคำนึงถึงผู้อื่นที่อยู่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน ได้แก่ จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ (เศรษฐกิจแบบพอเพียงแบบช่วยเหลือกัน แบบพึ่งตนเอง และเพื่อการแข่งขันในสังคมโลก) จิตสำนึกด้านการเมือง (การเมือง การประชาธิปไตยก้าวหน้า การมีส่วนร่วมของประชาชน) จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม) จิตสำนึกด้านสุขภาพ (การดูแลรักษาตนเอง) จิตสำนึกด้านสังคม (การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของสังคม) จิตสำนึกด้านวัฒนธรรม (ความเป็นไทย การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมพื้นฐานไทย) รวมไปถึงจิตสำนึกการรวมกลุ่ม

จะเห็นได้ว่าเราสามารถจำแนกจิตสำนึกออกเป็น 3 ประเภท คือจิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น และจิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งจะมีคุณลักษณะทางด้านภาวะหรือคุณสมบัติของจิตใจ และสิ่งที่แสดงออกทางพฤติกรรม ซึ่งสะท้อนสภาวะที่เกิดขึ้นในจิตใจ ในแต่ละด้านนั้นๆ

จากแนวคิดและความหมายของจิตสำนึกที่กล่าวมาข้างต้นนั้น พอที่จะสรุปความหมายของจิตสำนึกว่า จิตสำนึกหมายถึง ลักษณะของความรู้สึกที่ผ่านเข้ามาในจิตของบุคคล ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าของร่างกาย โดยที่จิตมีการรับประสบการณ์ ตอบสนอง ให้คุณค่า ตระหนักในความสำคัญ มีความรักแท้ ความรับผิดชอบ ความห่วงใย พร้อมทั้งจะปกป้องสิ่งที่เป็นของส่วนตนหรือส่วนรวมทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

ลักษณะของจิตสำนึกในภาพรวม

ลักษณะของจิตสำนึกโดยรวม William จำแนกไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. เป็นอัตวิสัย (Subjectivity) เป็นความคิดต่างๆ เฉพาะตัวบุคคล
2. มีการเปลี่ยนแปลง (Change) จิตสำนึกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วคราว แต่เป็นการมองเห็นความแตกต่างในสิ่งที่ผ่านมามากมายกับเหตุการณ์เฉพาะหน้า

3. มีความต่อเนื่อง (Continuity) เป็นกระแสความคิดที่จะสร้างภาพจากเหตุการณ์ในอดีตมาเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ปัจจุบัน

4. เจตนาความตั้งใจ (Intentionality) เป็นความรู้สึกต่อบางสิ่ง เช่น มีความต้องการ มีความสนใจหรือมีความตั้งใจที่จะทำสิ่งนั้น

5. เป็นการเลือก (Selectivity) ในขณะนั้นจะเกิดความตระหนักในสิ่งเร้า ทั้งภายนอกและภายใน เป็นกระบวนการเลือกที่จะให้ความสนใจหรือตั้งใจในสิ่งนั้น เช่น การรับรู้ การจดจำและการตัดสินใจเลือก

ลักษณะเฉพาะที่มีความสัมพันธ์กับจิตสำนึก จำแนกได้ 8 ประการ

1. การรับรู้จากประสาทสัมผัส (Sensory perception) เป็นความรู้สึกจากการรับรู้ในวัตถุหรือเหตุการณ์ภายนอก เช่น การมองเห็น การได้ยิน การสัมผัส และการได้กลิ่น ส่วนการรับรู้ภายในเป็นการรับรู้จากร่างกายและเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ความรู้สึกถึงการเคลื่อนไหว ความรู้สึกแขนขา และความรู้สึกถึงความเจ็บปวด ความดันภายใน ท้องร้อง และความรู้สึกไม่สบายต่างๆ

2. จิตนาการของจิตใจ (Mental imagery) เกิดความคิดขึ้นในใจ และมีผลต่อการรับรู้ถึงประสบการณ์ แล้วเกิดจินตนาการถึงสิ่งที่มีลักษณะคล้ายกัน เป็นจิตนาการถึงลักษณะรูปร่าง การแสดงออกของสิ่งนั้น หรือสิ่งที่มีลักษณะคล้ายกัน และผลที่เกิดขึ้นตามมา

3. ความคิดภายใน (Inner speech) เป็นการบรรยายทางความคิดซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะภายใน (Traits) ของบุคคล 2 ประการ คือ ความคิดรวบยอด และเป็นจิตสำนึกขั้นสะท้อน

4. ความคิดรวบยอด (Conceptual thought) เป็นความคิดทางนามธรรมต่อกลุ่มวัตถุหรือลักษณะเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นการลงความเห็น

5. การระลึกได้ (Remembering) มีความสัมพันธ์กับ 3 ประการ คือ ความทรงจำที่ค่อนข้างยาวนาน ความแตกต่าง และเป็นส่วนหนึ่งของการอธิบายประสบการณ์ ที่แตกต่าง

6. ความรู้สึกทางอารมณ์ (Emotional feeling) เป็นรูปแบบของการตอบสนองทางจิตวิทยา เช่น ความสุข ความเศร้า การโกรธ กลัว ความประหลาดใจ เป็นต้น

7. การตัดสินใจ (Volition) เป็นการแสดงออกจากการตัดสินใจที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ เป็นความเชื่อมั่นในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเลือกปฏิบัติของบุคคล

8. ความตระหนักของตน (Self-awareness) เป็นความตระหนักของบุคคลที่นำไปสู่อัตโนมัติที่ตระหนักในการปฏิบัติต่อสิ่งหนึ่ง

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ในมาตรา 43 และยังได้กำหนดไว้ในมาตรา 81 ว่ารัฐจะต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม ให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ สร้างเสริมความรู้และปลูกฝัง จิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัย ศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543: 1) จากสาระดังกล่าว จึงนำไปสู่การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เป็นกฎหมายการศึกษาซึ่งกำหนด แนวทางการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดหลักสูตรการศึกษาในระดับต่างๆ โดยการ จัดการศึกษาจะต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยที่รัฐจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้ (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 2-15)

สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 9 หมวด ดังนี้คือ ความมุ่งหมายและ หลักการ สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษา แนวการจัดการศึกษา การบริหารและการจัด การศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ การศึกษาหมายความว่า กระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสาน ทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการ จัดสภาพแวดล้อมทางสังคม การเรียนรู้ปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การ จัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความ เคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จัก รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การ กีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการจัดการศึกษาตาม อรรถาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความ เหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้ (1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน (3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การ กีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา (4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้าน ภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง และ (5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ (1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึง ความแตกต่างระหว่างบุคคล (2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการ ประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝัง คุณธรรม ค่านิยมที่พึงงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอน สามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและ ผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ (6) จัดการ เรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคล ในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การ ดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำ สาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิ

ปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 นี้ ได้ให้ความสำคัญของการศึกษาที่เน้นกระบวนการถ่ายทอดและสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากความหมายของการศึกษา ซึ่งเป็นปรัชญาทางการศึกษามี 2 นัย (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 59) คือ เป็นกระบวนการเรียนรู้และการสร้างความรู้ และเป็นกระบวนการถ่ายทอดและสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนหรือของคนไทย จากความมุ่งหมายและหลักการในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 จากมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานด้านผู้เรียน และจากจุดมุ่งหมายหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้เรียน หรือของคนไทยที่พึงประสงค์ไว้ ดังนี้

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนจากความมุ่งหมายและหลักการในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544: 23)

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการในหมวดนี้มีสาระที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ และคุณลักษณะดังนี้

มาตรา 6 : ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 : เป้าหมายกระบวนการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 : การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตและสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นบทบัญญัติที่ให้ทิศทางในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชัดเจนแม้ว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ของชาติเป็นงานที่ยาก แต่เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ที่มุ่งสัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้ ทุกส่วนของสังคมไม่ว่าฝ่ายนโยบาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้เรียน ผู้บริหาร ชุมชนต้องมีความเข้าใจตรงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปครั้งนี้ โดยมุ่งหวังที่จะได้เห็นคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความสุข คณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2544: 25) และได้มีผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนรู้ นักการศึกษา นักคิด ครูอาจารย์ ผู้บริหาร ผู้เรียน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียนและลักษณะกระบวนการเรียนรู้ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีการสรุปสาระสำคัญ (กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ. 2543: 11) ไว้ดังนี้

ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข

คนดี คือคนที่ดำเนินชีวิตอย่างมี คุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยเคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือคนที่มีสมรรถภาพสูง ในการดำเนินชีวิตโดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถทางด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ

คนมีความสุข คือคนที่มีสุขภาพดีทั้งกายและจิตใจเป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสระภาพ ปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนจากมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานด้านผู้เรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544: 17-22) เป็นมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านผู้เรียน เพื่อใช้ในการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและเป็นแนวทางให้หน่วยงานและสถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานต่างๆ เพิ่มขึ้นเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรฐานการศึกษามีทั้งหมด 27 มาตรฐาน 91 ตัวบ่งชี้

แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือด้านผู้เรียนเรียน ด้านกระบวนการ และด้านปัจจัย ในที่นี้ได้เสนอเฉพาะ รายละเอียด ด้านผู้เรียนที่จะศึกษาเท่านั้น

มาตรฐานการศึกษา มาตรฐานด้านผู้เรียนมี 12 มาตรฐาน 38 ตัวบ่งชี้ เน้นพัฒนาการด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความสามารถตามศักยภาพ และมีความสุข ประกอบด้วย มาตรฐานต่างๆ ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ที่พึงประสงค์ มี 4 ตัวบ่งชี้

1. มีวินัย มีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามระเบียบและหลักกรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา

2. ซื่อสัตย์สุจริต (และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพสำหรับระดับอาชีวศึกษา)

3. มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม

4. ประหยัด (ใช้สิ่งของและทรัพย์สินทั้งของตนเองและส่วนรวม อย่างประหยัดและ

คุ้มค่า)

มาตรฐานที่ 2 เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย มี 5 ตัวบ่งชี้

1. เคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ญาติและผู้ใหญ่

2. รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองและเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

3. มีความรู้และปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่เป็นปัญหาของสังคมและอยู่ในสังคมได้

อย่างมีความสุข

4. ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาและท้องถิ่น

5. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

มาตรฐานที่ 3 มีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มี 3 ตัวบ่งชี้

1. รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเอง และสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

2. ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และมีส่วนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

มาตรฐานที่ 4 มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง มีวิสัยทัศน์ มี 3 ตัวบ่งชี้

1. สามารถจำแนกประเภทข้อมูล เปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอด

2. สามารถประเมินค่าความน่าเชื่อถือของข้อมูลรู้จักพิจารณาข้อดี-ข้อเสีย ความถูกต้อง-ผิด ระบุสาเหตุ-ผล ค้นหาคำตอบ เลือกริธีและมีปฏิภาณในการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างสันติและมีความถูกต้องเหมาะสม

3. ความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้
มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มี 2 ตัวบ่งชี้

1. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา/หมวดวิชาที่สำคัญไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ (คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศาสตร์ คอมพิวเตอร์ และวิชาเฉพาะสาขาสำหรับอาชีวศึกษา)

2. มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองรักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มี 3 ตัวบ่งชี้

1. มีความกระตือรือร้น สนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล

2. รักการอ่าน สามารถใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้และสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา

3. สามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องด้วยตัวเอง

มาตรฐานที่ 7 เห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะ และวัฒนธรรมที่งดงามของไทย มี 3 ตัวบ่งชี้

1. รู้จักท้องถิ่น รักการอ่าน รักและร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

2. มีความรู้ ความเข้าใจภูมิปัญญาไทยโดยเฉพาะภูมิปัญญาของท้องถิ่น และนำมาใช้ได้

3. ชื่นชมและสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีที่งดงามของท้องถิ่นและของไทย

มาตรฐานที่ 8 รู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพที่ดี มี 4 ตัวบ่งชี้

1. รู้ถึงความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ข้อดี ข้อด้อยของตนเอง และพยายามปรับปรุงตนเอง

2. เป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติผู้อื่น

3. รู้กาลเทศะในการใช้คำพูด กิริยามารยาทและการแต่งกาย

4. สามารถกำหนดเป้าหมายแนวทางตัดสินใจ และแก้ปัญหาของตนเอง (เฉพาะระดับมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา)

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานรักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มี 4 ตัวบ่งชี้

1. สามารถทำงานตามลำดับขั้นตอนและผลงานมีประสิทธิภาพ
2. ชยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน พัฒนางาน สามารถทำงานอย่างมีความสุขและภูมิใจในผลงานของตนเอง
3. สามารถทำงานเป็นทีม (ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เอาเปรียบ ให้ความร่วมมือ ยอมรับฟังความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ร่วมรับผิดชอบผลงานของกลุ่ม)
4. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มี 4 ตัวบ่งชี้

1. มีน้ำหนักสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน
3. ร่างกายแข็งแรง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครู เพื่อน และบุคคลทั่วไป
4. รู้จักดูแลสุขภาพและป้องกันตัวเองไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ

มาตรฐานที่ 11 ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา มี 2 ตัวบ่งชี้

1. มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา
2. ไม่เสพสิ่งเสพติดและปลอดภัยจากสิ่งมอมเมา และไม่แสวงหาผลประโยชน์

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา มี 1 ตัวบ่งชี้

1. มีความชื่นชมและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรีและกีฬา

ส่วนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนจากจุดมุ่งหมายหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2544: 4) มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของความเป็นไทย มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิดวิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะความคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี

6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค

7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติ ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นใน วิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาลิขิตแวดล้อม

9. รักประเทศชาติและท้องถิ่นมุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีงามให้กับสังคม ดังนั้นแนวทางในการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนจะต้องสอดคล้องกับ

ความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 สอดคล้องกับมาตรฐาน

การศึกษาแห่งชาติ และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

โดยสถานศึกษาต้องร่วมกับชุมชน กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝัง เพิ่มจากที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก มาเป็นข้อสนับสนุนในการทำวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2524: 28 – 31; อ้างอิงจาก Kohlberg. 1969) ได้ ศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของเพียเจต์ และพบความจริงว่า ในพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ นั้นส่วนมากมิได้บรรลุจุดสมบูรณ์ในบุคคลอายุ 10 ปี แต่มนุษย์ในสภาพปกติจะมีพัฒนาการทาง จริยธรรมอีกหลายขั้นตอน จากอายุ 11 ปี จนถึง 25 ปี ซึ่งการบรรลุเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นจะ แสดงออกในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเด่นชัดที่สุด โคลเบอร์กได้แบ่งระดับจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งสามระดับนั้นจัดเป็นพัฒนาการเหตุผลเชิงจริยธรรมได้ 6 ขั้น ดังตารางสรุป และรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตาราง 1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ขั้น 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (2 – 7 ปี) ขั้น 2 หลักการแสวงหารางวัล (7 – 10 ปี)	1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (2 – 10 ปี)
ขั้น 3 หลักการทำตามสิ่งที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10 – 13 ปี) ขั้น 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (13 – 16 ปี)	2. ระดับตามกฎเกณฑ์ (10 – 16 ปี)
ขั้น 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปี ขึ้นไป) ขั้น 6 หลักการยึดหลักอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)	3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป)

ระดับที่ 1 คือ ระดับก่อนเกณฑ์ หมายถึงการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้อื่น ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 คือ การมุ่งที่จะหลบหลีกมิให้ตนเองโดนลงโทษทางกาย เพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับ และยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่เพราะเป็นผู้ที่มีอำนาจทางกายเหนือตน

ขั้นที่ 2 คือการเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตนเท่านั้น เริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนกันแบบเด็กๆ คือ เขาทำมาฉันต้องทำไป เขาให้ฉัน ฉันต้องให้เขา

ระดับที่ 2 คือ ระดับตามกฎเกณฑ์ หมายถึง การกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยๆ ของตน หรือทำตามกฎหมายและศาสนา บุคคลที่มีจริยธรรมในระดับที่ 2 นี้ยังต้องการการควบคุมจากภายนอก แต่ก็มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และความสามารถที่จะแสดงบทบาททางสังคมได้ ประกอบด้วย

ขั้นที่ 3 บุคคลยังไม่เป็นตัวของตัวเองชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน

ขั้นที่ 4 บุคคลมีความรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งในสังคม จึงถือว่าทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สังคมของตนกำหนดหรือคาดหวัง

ระดับที่ 3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจขัดแย้งต่างๆ ด้วยการนำมาคิด ตรึกตรองซึ่งใจโดยตนเอง แล้วตัดสินใจไปตามแต่ว่าจะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน ประกอบด้วย

ขั้นที่ 5 คือการเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้

ขั้นที่ 6 เป็นขั้นสูงสุด แสดงทั้งการมีความรู้สึกละอายใจจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน และการมีความยึดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายในอันปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับหลัก หิริ โอตตัปปะ คือ ความละอายต่อการกระทำชั่ว และกลัวบาป

คณะกรรมการศึกษาจริยธรรมไทยของกรมวิชาการได้สรุปการสัมมนาเรื่อง ค่านิยมไทยและได้แบ่งระดับพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวปรัชญาและลักษณะโครงสร้างของวัฒนธรรมไทยออกเป็น 4 ระดับใหญ่ๆ เรียงจากต้นไปหาสูง (สงบ ลักษณะ: 2524: 33) คือ

ระดับ 1 การกระทำหรือไม่กระทำการใดเพื่อผลประโยชน์บางประการของตนเองหรือเพื่ออัตรา

ระดับ 2 การกระทำหรือไม่กระทำการใดเพื่อผู้อื่นในสังคมแคบๆ เช่นญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท

ระดับ 3 การกระทำหรือไม่กระทำการใดเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่ เช่น ชุมชน ประเทศชาติ หรือมนุษยชาติ

ระดับ 4 การกระทำหรือไม่กระทำการใดเพื่อความถูกต้องดีงามอันเป็นอุดมคติหรืออุดมการณ์ในใจที่เรียกว่า การทำความดีเพราะอยากทำ หรือทำความดีเพื่อความดี

ซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ในระดับที่ 1, 2 และ 3 คือ ระดับก่อนเกณฑ์ ระดับตามกฎเกณฑ์ และระดับเหนือเกณฑ์ เนื่องจากเป็นระดับพัฒนาการทางจริยธรรมที่ครอบคลุมกับกลุ่มที่วิจัย ซึ่งเป็นนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ซึ่งมีอายุระหว่าง 13- 15 ปี)

4. จิตวิทยาและพัฒนาการของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวันที่เปลี่ยนจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ ช่วงความเป็นวัยรุ่น (Adolescence) ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ช่วงความเป็นวัยรุ่นอยู่ประมาณ 12-25 ปี เนื่องจากเด็กทุกวันนี้ต้องอยู่ในสถาบันการศึกษานานขึ้น การเป็นผู้ใหญ่ที่พึ่งตัวเองได้ทางเศรษฐกิจต้องยืดระยะเวลาออกไปความเป็นวัยรุ่น อาจแบ่งช่วงเป็น 3 ระยะ คือ ช่วงอายุประมาณ 12-15 ปี เป็นช่วงวัยแรกรุ่น ยังมีพฤติกรรมค่อนข้างไปทางเด็กอยู่มาก ช่วงอายุ 16-17 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนกลาง มีพฤติกรรมกำลังระหว่างความเป็นเด็ก-ผู้ใหญ่ ช่วงอายุ 18-25 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนปลาย กระบวนพฤติกรรม

ก่อนไปทางเป็นผู้ใหญ่ พัฒนาการวัยรุ่นมีลักษณะเด่นในด้านต่าง ๆ ทุกด้าน เช่น ทางกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเห็นได้ชัดเจน วัยรุ่นเป็นช่วงเปลี่ยนวัย เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่เปลี่ยนจากความเป็นเด็กสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540:331) ได้กล่าวถึงพัฒนาการด้านต่างๆ ดังนี้

พัฒนาการของวัยรุ่นทางกาย

วัยรุ่นเป็นระยะของการก้าวเข้าสู่เจริญเติบโตถึงขีดสมบูรณ์ เพื่อทำหน้าที่อย่างเต็มที่ ความเจริญเติบโตมีทั้งส่วนภายนอกที่มองเห็นได้ง่าย เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก รูปร่าง ส่วนสัดของร่างกาย ลักษณะเส้นผม ฯลฯ และความเจริญส่วนภายใน เช่น การทำงานของต่อมบางชนิด โครงกระดูก แข็งแรงขึ้น การผลิตเซลล์สืบพันธุ์ในเด็กชาย การมีประจำเดือนของเด็กหญิง ฯลฯ ความเจริญเติบโตทางกายมีช่วงหนึ่งซึ่งเป็นระยะพัก เมื่อผ่านพ้นช่วงนี้ไปแล้วจะมีการเปลี่ยนแปลงทางกายรวดเร็ว ร่างกายของเด็กมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องร่างกายของเด็กยังไม่ได้สัดส่วน เด็กรู้สึกอึดอัด กังวาล รู้สึกอึดอัดเกี่ยวกับสัดส่วนอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย การทำงานของกล้ามเนื้อกับประสาทสัมผัสต่างๆ ของเด็กช่วงต้นที่ยังไม่เข้ารูปเข้ารอย เด็กจึงเล่นกีฬาหรือทำงานที่ต้องใช้ความสามารถทางกล้ามเนื้อ ประสาทสัมผัส และการประสานงานของกล้ามเนื้อกับประสาทสัมผัสได้ไม่สู้ดี แต่สุขภาพโดยทั่วไปของเด็กวัยนี้ดีกว่าวัยที่ผ่านมา พัฒนาการทางด้านร่างกายดังกล่าวส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านอื่นๆ เช่น สังคม อารมณ์ และสติปัญญาของเด็กด้วย

พัฒนาการทางอารมณ์

การเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตทางร่างกายทั้งภายในและภายนอกกระทบกระเทือนแบบแผนอารมณ์ของเด็กวัยแรกเริ่มและวัยรุ่น เช่นการมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย สับสน อึดอัด มีความเข้มข้นของอารมณ์สูง ไม่มั่นคง ระดับความเข้มของอารมณ์แต่ละอย่างๆ นั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพดั้งเดิมและ ขึ้นอยู่กับตัวเราที่ทำให้เด็กเกิดอารมณ์ เด็กแต่ละคนเริ่มแสดงบุคลิกอารมณ์ประจำตัวออกมาให้ผู้รอบข้างอย่างเด่นชัดแล้วในขณะนี้ สาเหตุของการสับสนทางอารมณ์ของวัยรุ่นนั้นมีหลายสาเหตุเช่นการเปลี่ยนช่วงวัย เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ร่างกายที่เติบโตเป็นชายหนุ่มหญิงสาวเต็มที่ ต้องวางตัวในสังคมกับเพื่อนร่วมวัย เพื่อนต่างเพศ และเพื่อนต่างวัยในแนวใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมของกลุ่มและสังคม รวมไปถึงการที่เด็กจะต้องเลือกอาชีพเพื่อเตรียมตัวสำหรับประกอบอาชีพต่อไปในระยะวัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญต่อชีวิตจิตใจ อารมณ์ ความต้องการของเด็ก

สาเหตุความสับสนทางอารมณ์ของคนวัยรุ่นยังมีอีกมาก เด็กที่แก้ไขความสับสนทางอารมณ์ไม่ได้จะกลายเป็นวัยรุ่นที่เป็นปัญหา วัยรุ่นที่ผู้ปกครองให้กำลังใจและเข้าใจ หรือวัยรุ่นที่ได้เรียนรู้พัฒนาการวัยรุ่น จะมีการเรียนรู้จักตนเองตามวัย รู้จักปรับตัว ยอมรับจุดด้อยจุดดีของตัวเอง และ

ดำเนินชีวิตตรงตามธรรมชาติประจำวัย พัฒนาการทางอารมณ์ดังกล่าวทำให้เด็กเริ่มมองหาคนที่สามารถเข้าใจและไว้วางใจเพื่อปรึกษาหรือแก้ปัญหาทำให้วัยรุ่นเข้าสู่พัฒนาการทางสังคมซึ่งค่อนข้างมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของวัยรุ่น

พัฒนาการทางสังคม

เด็กเมื่อต่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้นจะให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมวัยมากกว่าในระยะวัยเด็กตอนกลาง เด็กจับกลุ่มกันได้นานแน่นแฟ้น และผูกพันกับเพื่อนในกลุ่มมากขึ้น เด็กเริ่มลดความเอาใจใส่กับบุคคลต่างวัย ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็กกว่า ระยะนี้จึงเริ่มต้นชีวิตกลุ่มที่แท้จริง การเปลี่ยนแปลงทางกายอย่างรวดเร็วและมากมายเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กรวมกลุ่ม เพราะสามารถร่วมสุขร่วมทุกข์แก้ไขและเข้าใจปัญหาของกันและกันดีกว่าคนต่างวัย ซึ่งมีความคับอกคับใจต่างกัน กลุ่มยังสนองความต้องการทางสังคมด้านต่างๆ ซึ่งเด็กต้องการมาในระยะนี้ เช่น การเป็นบุคคลสำคัญ การต่อต้านผู้มีอำนาจ การหนีสภาพน่าเบื่อของบ้าน ฯลฯ เมื่อเด็กรวมกลุ่มเด็กจะสร้างกฎระเบียบ ภาษาประเพณีประจำกลุ่ม เพื่อให้เฉพาะสมาชิกของกลุ่มเท่านั้น และสมาชิกในกลุ่มทุกคนจำต้องประพฤติปฏิบัติตาม มิฉะนั้นแล้วอาจหมดสภาพการเป็นสมาชิก และต้องหากกลุ่มใหม่ต่อไป ระยะนี้เด็กไม่ต้องการเพียงแต่รวมกลุ่มกันเท่านั้น แต่ต้องการสร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกในกลุ่มแบบผู้ใหญ่อีกด้วย เพราะเด็กสำนึกว่าตนเริ่มเป็นผู้ใหญ่แล้ว ถ้าเด็กสามารถเข้ากับเพื่อนร่วมกลุ่มได้ดี เขาย่อมมีความรู้สึกว่าคุณปกครองและผู้ใหญ่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเขามีความสำคัญต่อตัวเขาน้อยกว่าเพื่อน ถ้าเปรียบเทียบกับวัยต่างๆ แล้ว ระยะวัยรุ่นเป็นระยะที่คนมีความรู้สึกต้องการผูกพันกับเพื่อนและกลุ่มมากกว่าวัยอื่น

ในพัฒนาการทางด้านสังคมนี้ ปัญหาสำคัญของวัยรุ่นมักเกิดจาก ช่องว่างระหว่างวัย คือความเข้าใจระหว่างวัยรุ่นและผู้ใหญ่กว่า เพราะวัยรุ่นเป็นช่วงซึ่งเด็กมักมีความรู้สึกว่าเขามีโลกของตนเอง ซึ่งผู้ที่เป็นผู้ใหญ่กว่าเขาและผู้ที่เขาไม่เข้าใจ ดังนั้นวัยรุ่นจึงชอบรวมกลุ่มกับเพื่อนวัยเดียวกันและรักผูกพันกับเพื่อนร่วมวัยลึกซึ้งยิ่งกว่ามีความสัมพันธ์กับบุคคลวัยอื่นๆ ในขณะที่เดียวกันก็เหินห่างความคิดเห็น เจตคติ รสนิยม ค่านิยม และพฤติกรรมอื่นๆ เด็กจะแยกตัวไกลออกไปจากบุคคลในวัยอื่นๆ ฉะนั้นการลดช่องว่างระหว่างวัยรุ่นและผู้ใหญ่ ไม่ว่าผู้ใหญ่อะไรมีสัมพันธภาพในฐานะใดกับวัยรุ่นจะช่วยลดความเครียดทางอารมณ์และจิตใจลงด้วยกัน อีกทั้งจะช่วยให้เด็กวัยรุ่นมีความมั่นคงทางจิตใจในอันที่ประกอบพฤติกรรมใดๆ ต่อไป การเข้าใจสาเหตุของช่องว่างนั้นๆ แล้วจะได้จัดการแก้ไขให้ความขัดแย้งบรรเทาเบาบางลง

สังคมในปัจจุบันทำให้วัยรุ่นเรียนรู้สังคมภายนอกได้เร็วและอิทธิพลจากสังคมภายนอกมีบทบาทกว่าครอบครัว สภาพเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบันทำให้เด็กต้องใช้เวลาฝึกฝนอาชีพนานขึ้น ไม่มี

โอกาสเป็นผู้ใหญ่และประกอบกิจกรรมของชีวิตอย่างผู้ใหญ่สนใจปรารถนา ต้องเก็บกตความรู้สึก เช่นนี้ไว้เพราะยังถูกมองในฐานะเหมือนเด็ก ซึ่งทำให้วัยรุ่นสมัยปัจจุบันจำนวนไม่น้อยต้องออกจาก ความคุ้มครองของพ่อแม่ ต้องช่วยตัวเองเร็วขึ้น บางคนอาจยังไม่พร้อมสำหรับการออกจากความ คุ้มครองของพ่อแม่ จึงตกเป็นเหยื่อของผู้หวังเอาประโยชน์จากเด็กโดยปราศจากความหวังดี และ ครอบครัวยุคใหม่มีขนาดเล็กลง ความอบอุ่นใจมีน้อยกว่าครอบครัวใหญ่

พัฒนาการทางสติปัญญา

ในวัยวัยรุ่นเด็กมีความคิดเจริญเติบโตทางสมองถึงขีดเต็มที่ จึงสามารถคิดได้ในทุกๆ แบบ และทุกๆ แบบของวิธีคิดหากได้รับการศึกษาอบรมมาตามขั้นตอนด้วยดี จะสามารถสร้างให้เขาแสดง ความปรารถนาอย่างชัดเจน และเห็นความแตกต่างของเด็กวัยนี้กับวัยอื่นๆ ได้ชัด การเรียนรู้เรื่อง ยากๆ เรื่องที่เป็นนามธรรมซับซ้อน เด็กก็สามารถเข้าใจได้ อย่างไรก็ตาม คุณภาพของความคิดเด็ก ขึ้นกับคุณภาพของสมอง พันธุกรรม การเรียนรู้ในวัยเด็กที่ผ่านมา และบทเรียนทางวิชาการต่างๆ ที่ เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อพัฒนาการทางความคิดของเด็ก

กระบวนการพัฒนาสติปัญญาในช่วงวัยรุ่นมีแบบต่างๆ มากมาย เด็กเริ่มมีความคิดเห็นเหตุ เป็นผล ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ รู้จักคิดแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งรวมถึงลักษณะคิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คิด อย่างมีระเบียบแบบแผน ต้องการคิดนี้ด้วยตัวเอง ะยะนี้เด็กจึงรู้สึกชิงช้าคำสั่งบังคับ คำสั่งให้เชื่อ และต้องคล้อยตาม และรู้จักตัดสินใจในเรื่องยากๆ รวมทั้งการค้นหาข้อมูลมาใช้ประกอบการตัดสินใจ พัฒนาการทางสติปัญญาส่งผลต่อความคิดรวบยอดเรื่องราวต่างๆ ได้ลึกซึ้งขึ้น ฉะนั้นจึงเชื่อมโยง ประสบการณ์ในอดีตเข้ากับปัจจุบันและคาดหรือวางแผนการสำหรับอนาคต เด็กเข้าใจและมีความคิด รวบยอดเรื่อง ทฤษฎี กฎ ระเบียบ วินัย ฉะนั้นจึงสามารถเรียนเข้าใจเรื่องเหล่านี้และสามารถนำไปใช้ ได้ ชอบเล่นการเล่นที่มีกฎเกณฑ์วิธีเล่นซับซ้อน รู้คิดด้วยภาษาจากความคิดภายในมากขึ้น คือคิด โดยไม่ต้องเห็นของจริง เพราะความคิดเชิงนามธรรมพัฒนามาก สามารถสร้างภาพความคิดในใจ ได้มากและซับซ้อน การใช้ภาพคิดในใจ ทำให้สามารถคิดเรื่องนามธรรมที่ยากๆ ได้ ครั้นผสมผสาน กับความสามารถเชิงวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดความรู้คิดเชิงตรรกศาสตร์

เด็กวัยรุ่นชอบวิพากษ์วิจารณ์ ชอบทลายปัญหา เด็กที่มีสมองดีสามารถมีสมาธิในการทำงาน มากขึ้นและนานขึ้นกว่าเดิม เด็กสมองไม่ค่อยดีช่วงความสนใจเฉพาะหน้ามักสั้น และทำงาน ยากๆ ไม่ค่อยได้ เด็กที่มีสติปัญญาสูง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักคิดวางแผนการอนาคต มีอารมณ์มั่ง คั่งกล้าสู้ปัญหา แก้ไขปัญหาชีวิต และเหตุการณ์ประจำวันได้

ในวัยนี้เด็กเกิดความคิดเกี่ยวกับตน เพราะเด็กเริ่มประเมินตนเอง หรือมีความคิดเกี่ยวกับ ตนเอง (Self-Concept) มักมาจากความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่บุคคลอื่นมีต่อตน มากกว่าที่เขาจะ

ประเมินหรือคิดเห็นด้วยตนเอง เขามักคาดหวังว่าสิ่งที่เขาสนุก ตื่นเต้น สนใจ ชอบ คนอื่นๆ จะต้องรู้สึกสำนึกเช่นนั้นด้วย ดังนั้นหากพ่อแม่แสดงความไม่เห็นด้วยต่อดนตรีที่เขาชอบ ต่อเสื้อผ้าที่เขาสวมใส่ ต่อทรงผมที่เขาเลือกไว้ เขาก็จะรู้สึกสับสนระคนแปลกใจ เมื่อวัยรุ่นพบปะกันจึงมักวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับทรงผม แบบเสื้อ รองเท้า คู่รัก ความสนใจ รสนิยมต่างๆ ทั้งนี้เพื่อทดสอบว่าคนอื่นคิดเห็นต่อสิ่งนั้นอย่างไร คนอื่นรู้สึกกับตนอย่างไร บุคคลอื่นโดยเฉพาะเพื่อนวัยเดียวกันมีความแตกต่างกับแนวคิดและทัศนคติของตนเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ อย่างไร เพียงใด และในการพัฒนาการทางด้านเหตุผลเรื่องความดี-ชั่ว หรือศีลธรรมจรรยา เป็นเครื่องหมายหนึ่งที่ชี้ความเป็นมนุษย์ที่แตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่นๆ นอกจากนั้นในระยะวัยรุ่นยังเป็นระยะที่เด็กกำลังสร้างรูปแบบของค่านิยมเรื่องศีลธรรมจรรยาเฉพาะตนและของสังคม

การพัฒนาการทางด้านการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของวัยรุ่นนั้นจะเห็นได้ว่ามีปัจจัยหลายอย่างที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ เพราะเด็กหากได้รับส่งเสริมและพัฒนาในสิ่งที่เหมาะสมและเป็นไปตามวัยแล้ว การพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งทางสังคม สติปัญญา ก็จะมีการพัฒนาเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ได้อย่างสมบูรณ์

พัฒนาการวัยรุ่นกับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม

วัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงตนเองในด้านต่างๆ มากมาย ซึ่งพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิดนั้น มีความเกี่ยวเนื่องกันที่ทำให้วัยรุ่นมีการแสดงออกทางพฤติกรรมต่างๆ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ วัยรุ่นสามารถเกิดปัญหาขึ้นได้โดยง่ายหากไม่ได้รับการพัฒนาที่เป็นไปตามวัย

การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นเรื่องของความคิด การตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำของบุคคล วัยรุ่นตอนต้นมักมีอิทธิพลหลายอย่างที่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจ พัฒนาการทางของวัยรุ่นก็มีผลกระทบต่อระดับจริยธรรม ตามทฤษฎีของ Piaget ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมว่าจะมีพัฒนาการไปตามช่วงวัย เพราะแต่ละช่วงวัยเด็กมีการเรียนรู้และพัฒนาการทางด้านความคิด สังคม อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ Kohlberg (อ้างอิงจาก ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2540: 354) ที่กล่าวว่าขั้นตอนพัฒนาการทางศีลธรรมจรรยาของเด็กมีความเป็นสากลในด้านขั้นตอน แต่ต่างไปในด้านระยะอายุและรูปแบบของศีลธรรมจรรยาอยู่บ้าง ขั้นตอนที่ 1 คือเชื่อฟัง ทำตามกฎเกณฑ์เพราะกลัวถูกทำโทษ อยู่ในระยะวัยเด็กตอนต้นและตอนกลาง ขั้นตอนที่ 3 คือทำตามศีลธรรมชนบทรรมนิยมประเพณี และ 4 คือ ทำตามกฎระเบียบของสังคม เพื่อให้สังคมมีความเป็นปกติสุข อยู่ในระยะวัยรุ่น วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่มีพัฒนาการทางศีลธรรมจรรยาถึงขั้นที่ 3 และ 4 คือเลือกกฎระเบียบและศีลธรรมจรรยานั้นเกิดจากความต้องการความ

รักและความเชื่ออาทรจากผู้อื่น หรือทำตามกฎหมายบังคับ เด็กวัยรุ่นตอนปลายบางคนพัฒนาศีลธรรมจรรยาก้าวหน้าไปอีก 1 ขั้น โดยการแสวงหาเหตุผลแห่งกฎเกณฑ์ทางสังคมและกฎระเบียบทางจรรยาประเพณี และอาจยกเลิกไม่ทำตามกฎเกณฑ์ ประเพณีนิยม ค่านิยมทางศีลธรรมจรรยาที่ตนเห็นว่าไม่มีเหตุผล หรือล้าสมัย ถ้าหากบุคคลใดๆ ได้พัฒนาทางศีลธรรมจรรยาถึงขั้นที่ 6 คือจะแสวงหาเหตุผลในเรื่องความยุติธรรม สิทธิความเสมอภาค การนับถือความเป็นมนุษย์ของบุคคลและเขาจะเลือกทำตามเหตุผลทางนามธรรมเหล่านี้ที่ถูกต้องเหมาะสม

การศึกษาของดวงเดือน พันธุมนาวิน (2544: 180) เกี่ยวกับจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรมไว้ว่า การพัฒนาทางจริยธรรมบุคคลจะต้องมีลักษณะทางจิตใจ 3 ประการสูงพร้อมๆ กันในตัวคนๆ เดียวกัน นั่นคือ ความเฉลียวฉลาด ประสพการณ์ทางสังคม และสุขภาพจิต โดยเปรียบเทียบกับบัวสี่เหล่าทางพุทธศาสนา คือ ประเภทคนที่มีจิตลักษณะทั้ง 3 ด้านสูงทั้งหมด เป็นผู้ที่มีความพร้อมที่เหตุผลเชิงจริยธรรมของเขาจะพัฒนาสูงขึ้นไปได้ จึงเปรียบเสมือนคนประเภทบัวเหนือน้ำในพุทธศาสนา ส่วนผู้ที่มีจิตลักษณะพื้นฐาน 2 ด้านสูงแต่อีกด้านหนึ่งต่ำเปรียบเสมือนบัวปรึมน้ำ ผู้ที่มีจิตลักษณะพื้นฐานหนึ่งด้านสูงอีกสองด้านต่ำเปรียบเสมือนบัวใต้น้ำ และผู้ที่มีจิตลักษณะต่ำทั้ง 3 ด้านเปรียบเสมือนบัวในโคลนตม ซึ่งประเภทสุดท้ายนี้ยังขาดความพร้อมทางจิตใจบางด้านหรือทั้ง 3 ด้าน ซึ่งต้องได้รับการพัฒนา ก่อน หลังจากนั้นเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเหล่านี้จึงจะพัฒนาสูงขึ้นได้ต่อไป

5. การวัดคุณลักษณะทางด้านความรู้สึก

การวัดคุณลักษณะทางด้านความรู้สึกไม่สามารถที่จะวัดออกมาได้โดยใช้ข้อสอบที่ให้ตอบถูกหรือผิด ที่ผู้ถูกทดสอบพยายามที่จะทำให้ออกในสถานการณ์ของการสอบนั้นจะต้องพยายามตั้งใจให้ผู้ถูกทดสอบได้ใช้ความสามารถของเขาอย่างเต็มที่ แต่ในการวัดทางด้านความรู้สึกนั้นจะไม่มีคำตอบถูกหรือผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงเป็นการยากที่จะตัดสินว่าอะไรคือความเชื่อและอะไรคือความรู้สึกที่แท้จริงของนักเรียน อาจเป็นไปได้ในขณะที่ครูกำลังดูความรู้สึกของเขาแล้วอาจจะคิดหาคำตอบได้ตามที่ครูต้องการ โดยข้อเท็จจริงแล้วเขาอาจไม่รู้สึกเช่นนั้นก็ได้ ดังนั้นผู้วัดจะต้องพยายามหาวิธีวัดเพื่อจะได้เห็นภาพความรู้สึกที่แท้จริงของเด็ก (Woolfolk A.E. 1980, p303)

หลักการที่สำคัญในการวัดผลก็คือ การคิดค้นหาเครื่องมือหรือกลวิธีกระตุ้น (Elicit) ให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ออกมาตรงกับสิ่งที่เราอยากรู้เกี่ยวกับตัวของนักเรียน นั่นคือภายใต้เงื่อนไขของเครื่องมือวัดความรู้สึกผู้วัดจะต้องแสดงธาตุแท้ของความรู้สึกออกมาได้ตรงกับความเป็นจริง โดยที่มีเงื่อนไขที่ต้องการคือได้ทราบแน่ชัดถึงกฎเกณฑ์ของพฤติกรรมว่าถ้าบุคคลมีลักษณะทางด้านความรู้สึกที่จะวัดแล้วเขาจะแสดงพฤติกรรมใดออกมาบ้างให้สังเกต มีเทคนิควิธีวัดพฤติกรรมที่เชื่อถือได้ และผล

ของการวัดสามารถบอกระดับ (Degree) ของการมีคุณลักษณะนั้นตรงกับความเป็นจริง (โกวิท ประวาลพุกษ์ และสมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. 2523: 156)

การวัดผลทางด้านความรู้สึกในปัจจุบันยังมีปัญหาอยู่มากมายหลายด้าน ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเกิดขึ้นในสภาพต่อไปนี้คือ การขาดการวางแผนล่วงหน้าว่าต้องการให้ผู้ถูกวัดเกิดคุณลักษณะของความรู้สึกในด้านใดอย่างชัดเจนผนวกกับการขาดเทคนิควิธีการและเครื่องมือวัดที่ดี

สภาพที่สอง คุณลักษณะทางความรู้สึก เป็นสมบัติภายในจิตใจที่ยากต่อการหาปริมาณที่ชัดเจน (Operational Definition) อย่างมากที่สุดก็จะมีเพียงแต่คำนิยามเชิงนามธรรม (Conceptual Definition) และกระนั้นผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายหรือนิยามไม่ตรงกันอีก

สภาพที่สาม เครื่องมือที่สร้างขึ้นขาดทฤษฎีนำทางอย่างชัดเจน สิ่งที่ถูกวัดได้สรุปได้จึงเป็นที่น่าสงสัย

สภาพที่สี่ คุณลักษณะทางด้านความรู้สึกของมนุษย์บางส่วนผันแปรขึ้นอยู่กับการอารมณ์ สถานการณ์และช่วงเวลาของการที่จะคาดคะเนธรรมชาติที่แท้จริง

สภาพที่ห้า พฤติกรรมที่สังเกตได้อย่างเดียวกันจากหลายคน อาจมีต้นเหตุที่มีลักษณะทางความรู้สึกที่ต่างกัน

และสภาพสุดท้าย คนที่มีลักษณะทางความรู้สึกคงที่หรือคนที่มีความรู้สึกเหมือนกันอาจมีพฤติกรรมการแสดงออกที่ต่างกัน

นอกจากนี้ธรรมชาติของคุณลักษณะทางความรู้สึกในการแสดงออกของคนนั้น จะมาจากส่วนของความรู้ ความคิดและความรู้สึกผสมกัน นอกจากนี้แล้วการแสดงออกคุณลักษณะทางความรู้สึกจะเกิดก็ต่อเมื่อมีการแสดงออก มีส่วนของอารมณ์หรือความรู้สึกที่เด่นชัดกว่าส่วนอื่น (Messic, 1979 & Tyler. 1973, อ้างอิงจากโกวิท ประวาลพุกษ์ และสมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. 2523 :156)

ในการจัดการศึกษาคุณลักษณะทางด้านความรู้สึกบางประการ เช่น ความสนใจความต้องการแสดงว่าตนมีคุณค่า และมีวิสัยคุมตนเองได้ ถือว่ามีคุณค่าในแง่ที่เป็นสื่อแนวทางไปสู่การเรียนรู้ที่พึงปรารถนาได้สำเร็จ

ถึงแม้ว่าอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์จะมีการผันแปรไปทุกวัน แต่ทุกคนก็มีแบบแผนเฉพาะตัว (Typical ways of feeling) (Anderson. 1981 อ้างอิงจากโกวิท ประวาลพุกษ์ และสมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. 2523: 156) ที่มักมีอารมณ์ความรู้สึกไปในทิศทางหนึ่งระดับหนึ่ง สิ่งนี้เองทำให้การวัดผลด้านความรู้สึกเกิดขึ้นได้ถ้าจัดเงื่อนไขที่เหมาะสม และสิ่งที่จัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกจำเป็นต้องมีลักษณะ 5 ประการ คือ 1) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของคนหรืออารมณ์ของคน 2) เป็นแบบแผนเฉพาะตัวทางการคิดหรือการแสดงออกของคนนั้น 3) มีระดับความเข้มข้น

(Intensity) เช่น ชอบมาก ชอบน้อย 4) มีทิศทาง (Direction) เช่น ดี เลว ชอบเกลียด 5) มีเป้าหมาย (Target) ต่อวัตถุ กิจกรรม หรือต่อแนวคิด

วิธีการวัดความรู้สึกของนักเรียนอาจแบ่งได้ 2 วิธี คือ การใช้การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน กับวิธีให้นักเรียนเขียนบรรยายความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองและนอกจากนี้ สงบ ลักษณะ (2529: 44-45) ได้เสนอแนวทางในการวัดความรู้สึกที่สอดคล้องกับที่ โกวิท ประวาลพุกษ์ และสมศักดิ์ สีนุระเวชญ์ ไว้ทั้งหมด 6 แนวทางดังนี้

แนวทางที่ 1 วัดความรู้สึกโดยการวัดแนวคิด

แนวทางนี้วัดความรู้สึกตามแนวคิดของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1965) เขาเชื่อว่ามนุษย์จะพยายามรักษาความสอดคล้องระหว่างปัญญากับความรู้สึกอยู่เสมอ นั่นคือความรู้สึกของบุคคลใดๆ จะถูกควบคุมโดยตัวความรู้ในสิ่งนั้นๆ การวัดคุณลักษณะทางด้านความรู้สึกจึงวัดความรู้สึกความคิดในสิ่งนั้นได้ นั่นคือวัดความเชื่อ การเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น เทคนิคในการวัดผลตาม แนวคิดนี้จึงใช้ข้อสอบวัดความเข้าใจ และข้อสอบประเมินคุณค่าได้ ดังเช่นตัวอย่างการวัดคุณลักษณะด้านความรู้สึกที่มีต่อการประกอบอาชีพสุจริต

“เดชาหารายได้ด้วยการนำสินค้าที่ไม่มีคุณภาพไปหลอกลวงขายโดยใช้ชื่อสินค้าที่ผลิตในต่างประเทศ” ท่านคิดว่าเดชาทำตนไม่เหมาะสมเพราะเหตุใด

1. ทำให้เสียเกียรติของตนเองและวงศ์ตระกูล
2. อาจมีบุคคลที่รู้ทันไม่ซื้อสินค้าทำให้ขาดรายได้
3. ปกปิดความจริงและซ่อนเร้นความจริงและเห็นแก่ได้
4. รายได้จากการหลอกลวงย่อมไม่ยั่งยืนและอาจได้รับโทษ

แนวทางที่ 2 วัดระดับของคุณลักษณะทางด้านความรู้สึกตามทฤษฎี

ตามแนวคิดของแครทโวลและคณะ (1964) เชื่อว่าคุณลักษณะทางด้านการรู้สึกเป็นโครงสร้างของจิตใจ (Internalization) ที่มีลำดับขั้นจากระดับที่พอใจน้อยๆ ไปจนถึงระดับสูงสุดที่พอใจมากๆ โดยจำแนกลำดับขั้นความรู้สึกเป็น 5 ระดับขั้น คือ

1. ระดับพอใจรับประสบการณ์ (Receiving) เป็นระดับที่พอใจสิ่งนั้น มักจะแสดงออกโดยการเข้าร่วมกับกิจกรรมนั้น
2. ระดับเต็มใจตอบสนอง (Responding) เป็นระดับที่พอใจสิ่งนั้น มักแสดงออกด้วยการค้นหารวบรวมให้ได้มาซึ่งสิ่งนั้น พุดและกระทำไปในแนวทางที่ชื่นชมต่อสิ่งนั้น

3. ระดับการให้คุณค่า (Valuing) เป็นระดับที่ให้คุณค่าหรือความสำคัญต่อสิ่งนั้นมาก แสดงออกด้วยการพยายามแสวงหาในสิ่งนั้นชักชวนรณรงค์เพื่อให้ผู้อื่นคล้อยตามกับสิ่งนั้น

4. ระดับการจัดระบบ (Organization) เป็นระดับที่สรุปคุณค่าของสิ่งต่างๆ ขึ้นเป็นเกณฑ์ หรือหลักการของความดีงาม ที่ใช้ยึดถือเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

5. ระดับลักษณะนิสัย (Characterization by Value) เป็นระดับที่ซึมซาบคุณค่าของความดีงามเข้าเป็นอุดมการณ์ที่แน่นแฟ้นเป็นบุคลิกภาพที่ถาวร

ตามแนวคิดนี้ความรู้สึกจะค่อยๆ เพิ่มความเข้มข้นจากระดับต่ำๆ และทวีความเข้มข้นขึ้นเป็นความรู้สึกพอใจที่รุนแรงมั่นคงในระดับ 1-2-3-4-5 ต่อไป

วิธีการวัดผลตามแนวคิดนี้

1. นำเป้าหมาย (คน สิ่งของ การกระทำ แนวคิด) มากำหนด
2. เขียนรายการข้อพฤติกรรมให้สอดคล้องกับระดับต่างๆ ปกติในระบบการศึกษานิยมใช้ระดับ 1-4 เพื่อใช้วัดทัศนคติและค่านิยม
3. นำข้อรายการพฤติกรรมนั้น ไปสอบถามให้ผู้ตอบพิจารณาแล้วตอบด้วยวิธีการระบุว่าจะใช่ ไม่ใช่ หรือเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ใจแต่ละข้อนั้น
4. ให้คะแนนนับจำนวนคำตอบที่พึงปรารถนาสรุปว่าผู้ตอบมีพัฒนาการมาถึงระดับใด หรือหาคะแนนเฉลี่ยว่าอยู่ตรงระดับใด

แนวทางที่ 3 วัดหาระดับของคุณลักษณะทางด้านความรู้สึกด้วยระบบ มาตรฐานประมาณค่า

แนวทางนี้ได้รับการพัฒนาโดยเทอร์สโตน (Thurstone) กัตแมน (Guttman) และไลเกอร์ท (Likert) โดยมีแนวความคิดว่าความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดๆ จะมีระดับความเข้มข้น (Intensity) เป็นมาตรฐานต่อเองจากน้อยไปหามาก จากไม่ชอบมากไปหาชอบมาก ซึ่งได้แก่เทคนิคของเทอร์สโตน และเทคนิคของไลเกอร์ท

แนวทางที่ 4 ใช้คำคุณศัพท์

แนวคิดนี้นำคำคุณศัพท์เดียว (ไม่เป็นประโยค) มากำหนดให้ผู้ตอบได้พิจารณาว่าสอดคล้องกับความรู้สึกที่เขามีต่อสิ่งเป้าหมายเพียงไร เทคนิคการวัดที่ใช้กันคือ แบบเลือกจากรายการคุณศัพท์ (Adjective Checklist) และเทคนิค Semantic Differential Scale ของ ออสกู๊ด (Osgood) เทคนิคนี้ไม่อาจคิดคะแนนมาตรฐานได้ การเสนอผลอาจใช้วิธีการสร้างเส้นภาพ Profile ของคุณศัพท์แต่ละตัว จากการตอบหรือการจัดกลุ่มคุณศัพท์ที่มีผู้เลือกตอบออกเป็นกลุ่มๆ ตามความถี่ที่ปรากฏ

แนวทางที่ 5 การวิเคราะห์เหตุผลเบื้องหลังการกระทำ

แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาโดย ฟิชไบน์และคณะ (Fishbein : 1975-1980) โดยมีความเชื่อในการกระทำที่มีเหตุผล (Reasoning Action) ที่กล่าวว่าเมื่อบุคคลมีเจตนากระทำพฤติกรรมใดๆ จะขึ้นอยู่กับทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรมนั้นๆ ความเข้าใจในผลที่จะตามมาของการกระทำนั้น อาศัยการประเมินโดยตัวเขาเอง ทัศนคติของกลุ่มอ้างอิงที่มีต่อพฤติกรรมนั้น และแรงจูงใจที่อยากจะคล้ายตามกลุ่มอ้างอิง

ในการวัดเมื่อกำหนดสิ่งที่เป็นเป้าหมายแล้ว ผู้วัดจะพยายามสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบนี้ และนำผลของการตอบมาจัดน้ำหนักด้วยวิธีการทางสถิติวิเคราะห์ให้กำหนดค่ามาตราหรือคะแนนของคุณลักษณะทางด้านความรู้สึกนี้

แนวทางที่ 6 Projective Technique

แนวคิดนี้มาจากความเชื่อที่ว่าความรู้สึกเป็นเรื่องละเอียดอ่อนเฉพาะตัวไม่สมควรจะถามเขาโดยตรง แต่ควรวัดโดยอ้อมโดยผ่านสิ่งเร้ากลางๆ เช่น รูปภาพที่หลกความหมาย เป็นเรื่องราวโดยตัวเขาเองการกระตุ้นให้เขาได้ระบายอารมณ์อย่างอิสระ แล้วค่อยดูคำพูดที่เขาหลุดปากพลั้งเผลอทั้งหมดนี้จะช่วยให้เห็นรอยรอยเค้าเงื่อนของความรู้สึกภายในของเขา

การวัดคุณลักษณะทางด้านความรู้สึกตามแนวนี้อาจใช้เทคนิคดังต่อไปนี้ คือการกำหนดคำให้แล้วให้เติมประโยคที่สมบูรณ์ กำหนดหัวข้อเรื่องแล้วให้เขาแต่งเรื่องสั้นให้แปลความจากรูปภาพ และกำหนดสถานการณ์และตัวละครให้เขาอ่านแล้วให้เขาแสดงความรู้สึกซึ่งอาจจะตีความจากคำตอบของเขาว่ามีระดับของทัศนคติ ค่านิยม หรือความรู้สึกอยู่ในระดับใด โดยยึดเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดของแคทโวลและคณะมีเกณฑ์ดังนี้ คือ การรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า จัดระบบ และเกิดจินตัย
2. แนวคิดของมาสโลว์ (Maslow) มีเกณฑ์คือ การกระทำเพื่อสนองความต้องการทางกาย เพื่อความปลอดภัย เพื่อความรัก เพื่อความมีเกียรติ และเพื่อความเป็นอิสระของตนเอง
3. แนวคิดของคอลลเบิร์ก (Kohlberg) มีเกณฑ์คือเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษ เพื่อแสวงหาสิ่งตอบแทน เพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างคนในกลุ่ม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของหมู่คณะเพื่อให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ทางสังคม และเพื่อดำรงไว้ซึ่งอุดมคติของตน
4. แนวของพระพุทธศาสนา มีเกณฑ์คือการทำเพื่อตนเอง การกระทำเพื่อบุคคลใกล้ชิด การกระทำเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก และการกระทำเพื่อความดีสากล

โดยที่สถานการณ์กำหนดเป็นเรื่องราวสั้นๆ ให้อ่านแล้วตอบอย่างอิสระหรือตอบโดยเลือกตอบหรือให้พิจารณาจากสถานการณ์ที่เป็นรูปภาพ ข้อสำคัญในการตอบต้องให้เขาตอบในฐานะบุคคลที่ปรากฏในเรื่อง เพื่อเลี่ยงการปะทะกับความเป็นส่วนตัวของเขา

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงใช้แบบวัดที่มีลักษณะเป็นแบบทดสอบเชิงสถานการณ์ ทั่วไปที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน เป็นสถานการณ์ที่เร่งเร้าให้ผู้ตอบใช้เหตุผลประกอบในการตัดสินใจ มีคำตอบให้เลือก 3 ตัวเลือก ซึ่งเป็นระดับขั้นของทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) ให้คะแนนตามระดับลักษณะการคิด การรับรู้ของแต่ละตัวเลือก

6. เอกสารเกี่ยวกับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ความเที่ยงตรง (Validity)

ความคิดตามแนวปฏิฐานนิยมนั้นผู้แสวงหาความรู้กับความรู้เป็นอิสระต่อกัน ดังนั้นผู้แสวงหาความรู้จะต้องพยายามสร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงที่สามารถอ้างอิงไปถึงองค์ความรู้ที่ต้องการศึกษานั้นได้ นั่นก็คือเครื่องมือดังกล่าวก็ต้องมีความเที่ยงตรง (Validity) ความเที่ยงตรงเป็นคุณสมบัติที่บ่งบอกถึงคุณภาพของเครื่องมือที่สำคัญที่สุด (American Psychological Association. 1985: 9) ซึ่งหมายถึงการตัดสินใจเชิงประเมินที่มีลักษณะบูรณาการเกี่ยวกับระดับความเข้มข้นของการแสดงหลักฐานเชิงประจักษ์และเชิงทฤษฎีเพื่อสนับสนุนความเพียงพอและความเหมาะสมของ การอ้างอิง และการใช้ผลของคะแนนการทดสอบ (Messick. 1989: 13) ซึ่งความหมายดังกล่าวมีความใกล้เคียงกับการให้ความหมายของ สมาคมจิตวิทยาของสหรัฐอเมริกา (American Psychological Association. 1985: 9) ที่ให้ความหมายของความเที่ยงตรงว่าเป็น ความเหมาะสม (Appropriateness) การมีความหมาย (Meaningfulness) และสามารถใช้ประโยชน์ได้ (Usefulness) ของการอ้างอิงที่เกิดจากคะแนนของแบบทดสอบ หรือกล่าวอีกในหนึ่งคือ ความเหมาะสมของการแปลความหมายคะแนนจากคะแนนแบบทดสอบ (Gronlund; & Linn. 1990: 47)

อนาสตาซี (Anastasi. 1968: 29) ให้ความหมายของความเที่ยงตรงของแบบทดสอบไว้ว่าเป็นระดับที่แทนแบบทดสอบวัดได้จริงในสิ่งที่ต้องการจะวัด

สแตนเลย์ (Stanley. 1972: 101) ให้ความหมายความเที่ยงตรงของการวัด หมายถึง การวัดนั้นตรงตามหน้าที่ ที่จะวัดได้ดีเพียงใด หรือระดับที่การวัดสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายบางอย่าง

ทักแมน (Tuckman. 1975: 229) ให้ความหมายความเที่ยงตรงของแบบทดสอบ หมายถึงแบบทดสอบฉบับหนึ่งวัดในสิ่งที่เราต้องการวัดได้หรือไม่

วรรณดี ม้าลำพอง (2530: 147) ให้ความหมายความเที่ยงตรง หมายถึง ความสามารถในการบอกค่าที่ต้องการวัดได้ถูกต้อง

จากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความเที่ยงตรงของแบบทดสอบ หมายถึง คุณสมบัติของเครื่องมือที่สามารถวัดได้ตรงตามจุดมุ่งหมาย และเป็นระดับที่แทนของเครื่องมือวัดในสิ่งที่ต้องการวัดได้จริง ดังนั้นการพิจารณาความเที่ยงตรง จึงมองที่การแปลความหมายของคะแนน โดยการมุ่งตอบคำถาม 2 ประการ คือ

1. คะแนนจากการสอบ สามารถพยากรณ์ถึงความสามารถตามเกณฑ์ที่ต้องการได้ถูกต้องแม่นยำหรือไม่เพียงใด ตรวจสอบโดยหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนจากการสอบกับคะแนนตามเกณฑ์
2. แบบทดสอบมุ่งวัดเนื้อหาและพฤติกรรมใดเป็นการตรวจสอบถึงลักษณะความสามารถ และลักษณะพฤติกรรมที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในแบบทดสอบ

ชนิดของความเที่ยงตรง

อนันต์ ศรีโสภ (2524: 69) แบ่งความเที่ยงตรงตามหลักฐานที่นำมาแสดงออกเป็น 3 แบบคือ

1. ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity)
2. ความเที่ยงตรงเชิงสัมพันธ์กับเกณฑ์ (Criterion – Related Validity)
3. ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity)

1. ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและตรวจสอบ

สำเริง บุญเรืองรัตน์ (2528: 90) ให้ความหมาย ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา หมายถึง คุณภาพของแบบทดสอบที่สร้างคำถามให้ได้สัดส่วน หรือนำหนักความสำคัญของเนื้อหาแต่ละเรื่องที่จะวัดการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของแบบทดสอบ จะกระทำด้วยการวิเคราะห์เชิงเหตุผล โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา (Subject – matter Specialist) โดยตรง ซึ่งการหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหานี้เป็นการพิจารณาในลักษณะรวมๆ ไม่ได้ชี้ในลักษณะเชิงปริมาณ หรือตัวเลขซึ่งวิธีการประเมินความเที่ยงตรงตามเนื้อหานี้ อูทุมพร จามรมาน (2532: 24-28) กล่าวไว้ว่าควรกระทำ 2 ระยะดังนี้

ระยะแรก เป็นการตรวจสอบขั้นตอนการสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 ท่าน พิจารณาเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัดที่กำหนดขึ้นเกี่ยวกับ 1. เนื้อหาที่จำแนกแตกย่อยออกเป็นหมวดหมู่หรือหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อยถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ตามหลัก กฎ ทฤษฎีของเนื้อหาที่ต้องการวัดหรือไม่ 2. น้ำหนักของหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อยของแต่ละเนื้อหา และแต่ละพฤติกรรมที่ต้องการวัดมีความถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ 3. ข้อสอบแต่ละข้อ ถามได้ตรงหรือสอดคล้องกับเนื้อหา และพฤติกรรมที่ต้องการวัด

หรือไม่ ระยะเวลาหลัง เป็นการตรวจสอบหลังจากร่างแบบทดสอบเสร็จเรียบร้อยแล้ว แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญหลายๆท่านที่มีความเห็นตรงกันในประเด็นเกี่ยวกับ 1. ความครอบคลุมเนื้อหา 2. ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาที่แยกเป็นหัวข้อใหญ่กับหัวข้อย่อยๆ 3. ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา พฤติกรรม และ น้ำหนัก

2. ความเที่ยงตรงเชิงสัมพันธ์กับเกณฑ์และการทดสอบ

ความเที่ยงตรงเชิงสัมพันธ์กับเกณฑ์ หมายถึง ความเที่ยงตรงที่หาได้จากความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนจากแบบทดสอบนั้นกับเกณฑ์ภายนอก (External Criterion) (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. 2528: 90-91; ต่าย เชียง จี. 2526: 146-148; 155) ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความเที่ยงตรงตามสภาพ (Concurrent Validity) หมายถึง คุณภาพของแบบทดสอบที่สามารถบ่งชี้ได้อย่างถูกต้องตามสภาพที่เป็นจริงของผู้ถูกสอบ เช่น ถ้าแบบทดสอบใดบ่งชี้ว่าผู้ถูกสอบเป็นผู้ที่มีความสามารถบวกเลขได้คล่องแคล่วถูกต้อง ในชีวิตจริงเมื่อเด็กไปซื้อของก็สามารถคิดราคาหรือคอดเงินทอนได้รวดเร็วการหาความเที่ยงตรงตามสภาพทำได้โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ระหว่างคะแนนจากแบบทดสอบนั้น กับคะแนนการจัดอันดับของสภาพที่เป็นจริงของนักเรียนในกลุ่มนั้น ซึ่งอาจใช้สูตร Pearson Product Moment หรือ Spearman Rank Order ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูง แสดงว่าแบบทดสอบนั้นมีความเที่ยงตรงตามสภาพสูง

2. ความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์ (Predictive Validity) หมายถึง คุณภาพในการวัดที่สามารถนำผลการวัดนั้นไปพยากรณ์ความสำเร็จในการเรียนวิชาต่างๆ อาชีพต่างๆ ในอนาคตได้อย่างถูกต้อง การหาความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์นี้ทำได้โดยการสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนจากแบบทดสอบนั้นกับผลการเรียน หรือความสำเร็จในการทำงานในอนาคต โดยใช้สูตรของ Person Product Moment ถ้าค่าสหสัมพันธ์สูง แสดงว่ามีความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์สูง

3. ความเที่ยงตรงตามโครงสร้างและการตรวจสอบ

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2528: 90) ให้ความหมายความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง หมายถึง คุณภาพของแบบทดสอบที่วัดได้ตรงตามโครงสร้างของพฤติกรรม หรือ สมรรถภาพที่ต้องการวัด และ วรรณวดี ม้าลำพอง (2530: 152 - 154) ให้ความหมายว่าการหาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง มีวิธีการหาได้หลายวิธี ดังนี้

1. ใช้ความแตกต่างของความสามารถของต่างอายุเป็นเกณฑ์ (Age Differentiation) คือ การตรวจสอบความแตกต่างของคะแนนระหว่างผู้สอบที่มีอายุต่างกัน ซึ่งตรวจสอบการสร้างแบบทดสอบตามทฤษฎีพื้นฐานที่ว่าสติปัญญาจะเพิ่มขึ้นตามอายุ ทำได้โดยนำแบบทดสอบไปสอบกับ

เด็กที่มีอายุต่างกัน ถ้าผลการสอบพบว่าเด็กที่มีอายุสูงขึ้น คะแนนสอบเพิ่มขึ้น แสดงว่า แบบทดสอบฉบับนั้นมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง

2. โดยหาความสัมพันธ์กับแบบทดสอบฉบับอื่น (Correlations with other tests) ทำได้โดยนำแบบทดสอบที่หาความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง กับแบบทดสอบที่วัดในคุณลักษณะเดียวกันที่เป็นมาตรฐานแล้ว ไปสอบกับกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน ก็จะได้ข้อมูล 2 ชุด แล้วหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของข้อมูลทั้งสอง ก็จะได้ความเที่ยงตรงตามโครงสร้างตามต้องการ

3. วิธีหาความคงที่ภายใน (Internal Consistency) วิธีนี้ใช้คะแนนรวมของการทำแบบทดสอบเป็นเกณฑ์ แบบทดสอบที่ประกอบด้วยแบบทดสอบย่อยๆ หลายตอนสามารถตรวจสอบความเที่ยงตรงตามโครงสร้างโดยหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนของแบบทดสอบย่อย กับคะแนนรวมทั้งฉบับ ถ้าแบบทดสอบย่อยฉบับใดมีค่าสหสัมพันธ์กับแบบทดสอบทั้งสองฉบับต่ำ จะพิจารณาตัดออกไป เพื่อให้แบบทดสอบฉบับนั้นมีความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง

4. เปรียบเทียบคะแนนการสอบก่อนและหลังการทดลอง (Pretest – Posttest Technique) โดยการทดลองสอน หรือฝึกคุณลักษณะ หรือความสามารถตามจุดมุ่งหมายของการวัดของแบบทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างหนึ่ง แล้วตรวจสอบดูว่าหลังการฝึก กลุ่มตัวอย่างมีความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นหรือไม่ โดยเปรียบเทียบกับคะแนนหลังฝึกอบรมกับก่อนฝึกอบรม

5. วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) แอลเลนและเยน (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2521: 353 – 359; อ้างอิงจาก Allen and Yen. 1979: 111) กล่าวว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบ เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบโดยอาศัยวิธีการทางสถิติ เพื่อวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มของตัวแปรในรูปเมทริกซ์สหสัมพันธ์และอธิบายสหสัมพันธ์เหล่านั้นในรูปของการลดจำนวนตัวแปรต่างๆ ให้ลดน้อยลง ซึ่งเรียกว่า ตัวประกอบ จนกระทั่งเหลือแต่ตัวประกอบร่วมที่สำคัญ และถ้าแบบทดสอบที่ได้รับอิทธิพลจากตัวประกอบใดย่อมมีค่าน้ำหนักตัวประกอบสูง (High Factor Loading) และค่าน้ำหนักตัวประกอบแต่ละตัวจะแสดงถึงค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ถ้าน้ำหนักในตัวประกอบใดของแบบทดสอบมีค่าใกล้เคียงกันมาก แสดงว่าแบบทดสอบชุดนี้วัดสิ่งเดียวกันร่วมกัน นั่นคือแบบทดสอบมีความเที่ยงตรง

ความเชื่อมั่น (Reliability)

ความหมายของความเชื่อมั่น

นันทอลลี (Nunnally. 1967: 59) ให้ความหมาย ความเชื่อมั่นเป็นสัดส่วนระหว่างความแปรปรวนของคะแนนจริงกับความแปรปรวนของคะแนนที่ได้จากการทดสอบ

อนาสตาซี (Anastasi. 1968: 105) ให้ความหมายของความเชื่อมั่น เป็นความคงที่ของคะแนนที่ได้จากการสอบบุคคลเดียวกันแต่ต่างเวลาและโอกาสกัน

เคอเรนเจอร์ (Kerlinger. 1986: 405) ให้ความหมายไว้ 3 ลักษณะ คือ 1) หมายถึง เครื่องมือนั้นใช้วัดแล้ววัดอีก ได้ผลเหมือนเดิม 2) หมายถึงเครื่องมือนั้นวัดได้ตรงกับสภาพความเป็นจริงของสิ่งที่ต้องการวัดนั้น 3) หมายถึงความคลาดเคลื่อนในการวัดของเครื่องมือ

อีเบลและฟรีสไบ (Ebel and Frisbie. 1986: 71) ให้ความหมายว่า ความเชื่อมั่นเป็นค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนชุดหนึ่งกับคะแนนอีกชุดหนึ่งของเครื่องมือวัดที่มีลักษณะเหมือนกันสองชุด และเป็นอิสระกัน ซึ่งได้จากนักเรียนหรือผู้ตอบกลุ่มเดียวกัน

บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์ (2521: 269) ได้ให้ความหมายว่าเป็น ความคงที่แน่นอนของคะแนนซึ่งได้จากการวัดนักเรียนกลุ่มเดียวกันด้วยแบบทดสอบฉบับเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง หรือด้วยแบบทดสอบสองฉบับที่มีลักษณะเสมอเหมือนกัน หรือภายใต้เงื่อนไขตัวแปรอื่น ๆ ในการวัดนั้น

สำเริง บุญเรืองรัตน์ (2529: 61) ให้ความหมายไว้ว่า ความเชื่อมั่นเป็นอัตราส่วนระหว่างความแปรปรวนของคะแนนจริงและความแปรปรวนของคะแนนผลการสอบ

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2540: 181) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นความคงเส้นคงวา ในการวัด เครื่องที่มีความเชื่อมั่นดี พอวัดเสร็จสักครู่วัดอีกทีค่าจะเท่าเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า ความเชื่อมั่นเป็นคุณสมบัติของเครื่องมือที่วัดได้สม่ำเสมอ คงเส้นคงวา วัดกี่ครั้งก็ได้ผลเหมือนเดิม ความเชื่อมั่นนี้มีวิธีการหาหลายวิธี ซึ่งการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ผู้วิจัยหาความเชื่อมั่นของแบบวัดด้วยวิธีวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบแบ่งส่วนสองส่วนที่มีความคู่ขนานแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ ด้วยสูตรราชู (Raju) โดยใช้จำนวนข้อคำถามเป็นความยาว

วิธีการประเมินค่าความเชื่อมั่น

นักการศึกษาและนักวิจัย ได้กล่าวถึงการประมาณค่าความเชื่อมั่นไว้หลายวิธีที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

อนาสตาซี (Anastasi. 1968: 78-86) ให้ความหมาย การประมาณค่าความเชื่อมั่นมี 4 แบบ คือ

1. สัมประสิทธิ์ของความคงที่ เป็นค่าที่ได้จากการนำแบบทดสอบฉบับเดียว ไปทดสอบซ้ำในเวลาที่แตกต่างกัน ได้คะแนนสองชุด นำคะแนนสองชุดไปหาค่าสหสัมพันธ์ โดยวิธีอย่างง่าย (Product Moment Correlation) ซึ่งค่าสหสัมพันธ์ที่ได้เป็นค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
2. สัมประสิทธิ์ของความคงที่และความเท่าเทียมกัน เป็นค่าที่ได้จากการนำแบบทดสอบฉบับเดียวไปสอบกับ นักเรียนกลุ่มหนึ่งเพียงครั้งเดียวและแบ่งครึ่งซึ่งนิยมแบ่งข้อคือและข้อคู่

นำคะแนนจากการแบ่งครึ่ง แบบทดสอบทั้งสองชุดมาหาค่าสหสัมพันธ์ แล้วปรับขยายเป็นความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยใช้สูตรปรับขยายของสเปียร์แมน – บราวน์

เฟอร์กูสัน (Ferguson. 1966: 365-366) และสแตนเลย์ และฮอปกินส์ (Standley & Hopkins. 1972 : 122-127) ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นมี 4 วิธีดังนี้

1. วิธีสอบซ้ำ (Test Retest Method) หรือบางครั้งเรียกว่า สัมประสิทธิ์ความคงที่ (Coefficient of Stability) เป็นการนำแบบทดสอบฉบับเดียวกันไปทำการทดสอบกับบุคคลเดียวกันซ้ำสองครั้งในช่วงเวลา ที่แตกต่างกันพอสมควร คะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบทั้งสองครั้งมีสหสัมพันธ์กัน ค่าสหสัมพันธ์ที่ได้เป็นค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ

2. วิธีใช้แบบทดสอบคู่ขนาน (Paraller – Forms Method) เป็นการนำแบบทดสอบที่มีลักษณะคู่ขนานกันหรือเท่าเทียมกัน โดยมีเนื้อหา ค่าเฉลี่ย และความแปรปรวน เท่ากัน ไปทดสอบในเวลาเดียวกันหรือเวลาที่แตกต่างกันได้ คะแนนที่ได้จากการทดสอบทั้งสองฉบับมีสหสัมพันธ์ ค่าสหสัมพันธ์ที่ได้เป็นค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ

3. วิธีแบ่งครึ่งแบบทดสอบ (Split – Half Method) เป็นการนำแบบทดสอบฉบับเดียวไปทดสอบกับบุคคลกลุ่มเดียว แล้วแบ่งครึ่งแบบทดสอบเป็นชุดคะแนนของข้อคู่และชุดคะแนนของข้อคี่ นำคะแนนที่ได้จากการแบ่งครึ่งแบบทดสอบไปหาสหสัมพันธ์กัน จากนั้นปรับขยายด้วยสูตรของสเปียร์แมน-บราวน์ เป็นสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งสองฉบับ

4. วิธีวัดความคงที่ภายในของแบบทดสอบ (Internal – Consistency Method) เป็นการนำแบบทดสอบฉบับเดียวไปทดสอบกับบุคคลเดียวกันและนำไปหาสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยวิธีของ คูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder - Richardson)

เมห์เรนส์ และ เลห์แมน (Mehrens & Lehmann. 1984: 271-272) ได้กล่าวถึงการประมาณค่าความเชื่อมั่นว่ามีวิธีการดังนี้

1. วิธีวัดความคงตัว (Measures of Stability)
2. วิธีวัดความสมมูล (Measures of Equivalence)
3. วิธีวัดความสมมูลและความคงตัว (Measures of Equivalence and Stability)
4. วิธีวัดความสอดคล้องภายใน (Measures of Internal - consistency)
5. วิธีแบ่งครึ่งแบบทดสอบ (Split - half)
6. วิธีของคูเดอร์ – ริชาร์ดสัน (Kuder – Richardson Estimates)
7. วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha)
8. วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนของฮอยท์ (Hoyt's Analysis of Variance)

ความเชื่อมั่นของผู้ให้คะแนน (Score Judge Reliability) ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2539 : 210) ได้กล่าวถึงการประมาณค่าความเชื่อมั่นไว้ดังนี้

1. ความเชื่อมั่นแบบความคงที่ของคะแนน (Stability Reliability) เป็นการประมาณค่าความเชื่อมั่นโดยพิจารณาจากคะแนนที่ได้จากการทดสอบ 2 ครั้ง ในเครื่องมือวัดชุดเดียวกันว่ายังคงมีค่าเท่ากันเหมือนเดิมหรือไม่ ถ้ามีค่าเหมือนเดิมแสดงว่าความคงที่ของคะแนน วิธีนี้เป็นวิธีการทดสอบซ้ำ (Test Retest Method) วิธีนี้จุดอ่อนตรงช่วงเวลาของการสอบซ้ำ กล่าวคือ ถ้าช่วงห่างกันมากเกินไป นักเรียนอาจลืมหรือถ้าช่วงเวลานั้นเกินไป นักเรียนอาจจำข้อสอบได้

2. ความเชื่อมั่นโดยใช้แบบทดสอบที่เหมือนกันสองฉบับ (Equivalent from Reliability) เป็นการประมาณค่าความเชื่อมั่น โดยการใช้แบบทดสอบที่มีลักษณะวัดสิ่งเดียวกันหรือคู่ขนานกัน (Parallel forms) ไปทดสอบกับนักเรียนกลุ่มเดียวกัน วิธีนี้มีจุดอ่อนคือ ปัญหาการสร้างเครื่องมือวัดเนื้อหาเดียวกัน และยังต้องมีคะแนนเฉลี่ย ความแปรปรวนและค่าสถิติอื่น ๆ เท่ากันด้วย จึงเป็นเรื่องค่อนข้างยากที่จะสร้างเครื่องมือให้คู่ขนานกันได้

3. ความเชื่อมั่นโดยใช้ความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Reliability) เป็นการหาความเชื่อมั่นที่ใช้แบบทดสอบฉบับเดียวทำการทดสอบเพียงครั้งเดียว ซึ่งมีวิธีประมาณความเชื่อมั่นดังนี้

3.1 วิธีแบ่งครึ่งแบบทดสอบ (Split – half method) วิธีนี้จะแบ่งแบบทดสอบเป็นสองส่วน โดยแบ่งให้แต่ละส่วนมีลักษณะเป็นคู่ขนานกัน ดังนั้นจึงนิยมแบ่งเป็นฉบับข้อคู่กับฉบับข้อคี่

3.2 วิธีของคูเดอร์ – ริชาร์ดสัน (Kuder – Richaidson Procedure) ในค.ศ. 1937 คูเดอร์และริชาร์ดสัน ได้พัฒนาสูตรที่หาความเชื่อมั่นให้ง่ายขึ้น โดยที่เครื่องมือที่จะหาความเชื่อมั่นโดยวิธีนี้จะต้องมีลักษณะองค์ประกอบร่วมกัน และการให้คะแนนในลักษณะทำถูกได้ 1 คะแนน ทำผิดได้ 0 คะแนนเท่านั้น และมีสูตรความเชื่อมั่นอยู่ 2 สูตรคือ KR-20 และ KR-21

3.3 วิธีของครอนบัค (Crobach Alpha Procedure) ครอนบัคได้พัฒนาสูตรหาความเชื่อมั่นในรูปสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - Coefficient) ในปี ค.ศ. 1951 โดยพัฒนาจาก KR-20 ทั้งนี้เพื่อใช้กับการตรวจให้คะแนนลักษณะใดก็ได้

3.4 วิธีของฮอยท์ (Hoy's ANOVA Procedure) การหาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีนี้เหมาะสำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลประเภทตรวจให้คะแนนต่าง ๆ กันในแต่ละข้อ เช่นเดียวกับแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา แต่วิธีการคำนวณใช้หลักสถิติของการวิเคราะห์ความแปรปรวน

3.5 ความเชื่อมั่นที่ผู้ให้คะแนนมากกว่า 1 คน เป็นการหาความเชื่อมั่นที่ใช้แบบทดสอบฉบับเดียวทำการทดสอบเพียงครั้งเดียว และมีผู้ตรวจให้คะแนนมากกว่า 1 คน เช่น แบบทดสอบเรียงความ เป็นต้น ซึ่งหาในรูปของสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง (Generalizability)

Coefficient : p_2) ที่ครอนบัค, เกลเซอร์ และราชา รัตมัน (Cronbach, Gleser & Rajaratman. 1963) และเบรนนแมน (Brennam. 1983) ได้เสนอสูตรไว้

3.6 ความเชื่อมั่นของคะแนนผลต่างของแบบทดสอบคะแนนผลต่าง (Difference Score : $D = X - Y$) คะแนนผลต่างระหว่างนักเรียน 2 คน ที่สอบแบบทดสอบฉบับเดียวกันคะแนนผลต่างระหว่างคะแนนของแบบทดสอบ 2 ฉบับ ที่สอบกับนักเรียนคนเดียวคะแนนผลต่างของการสอบ 2 ครั้ง ในแบบทดสอบฉบับเดียวกันของ นักเรียนคนเดียว (Pretest - Posttest)

3.7 ความเชื่อมั่นจากการแบ่งส่วนย่อยของแบบทดสอบ ในบางครั้งแบบทดสอบที่สร้างขึ้นจะแบ่งออกเป็นส่วย่อย ๆ แต่ละส่วย่อย ๆ (Part) นั้นมีจำนวนข้อสอบไม่เท่ากันหรือจำนวนข้อเท่ากัน แต่จะมีการกระจายคะแนนไม่เท่ากันและส่วย่อย ๆ นั้น วัดเนื้อหาเดียวกัน เช่น แบบทดสอบ วัดความเข้าใจในการอ่านจะเป็นแบบทดสอบที่ประกอบด้วยหลายสถานการณ์ แต่ละสถานการณ์จะมีข้อสอบประมาณ 2-6 ข้อ แบบทดสอบที่ประกอบด้วยข้อสอบเป็นส่วน ๆ วัดเกี่ยวกับความเข้าใจในการอ่านเหมือนกัน ดังนั้นการหาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบที่เหมาะสมควรจะหาในรูปแบบของคอนเจนเนอริก (Congeneric Form) คือมีข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) ว่าส่วย่อยแต่ละส่วนั้นมีคะแนนจริง (True Score) สัมพันธ์กันในเชิงเส้นตรงและการหาความเชื่อมั่นประเภทนี้เป็นแบบความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยเอาคะแนนจากการทดสอบเพียงครั้งเดียวของแบบทดสอบมาคำนวณ

บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์ (2537: 12-46) ได้สรุปแนวคิดในการประมาณค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบไว้ 2 แนวคิดคือ

1. การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของการวัดหลาย ๆ ครั้ง จากการสอบซ้ำด้วยแบบทดสอบฟอร์มเดียวกัน หรือแบบทดสอบฟอร์มที่คู่ขนานกัน ซึ่งมีค่าเท่ากับความแปรปรวนของคะแนนจริงหารด้วยความแปรปรวนของคะแนนที่สอบได้ โดยเรียกสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่คำนวณจากคะแนนที่ได้จากการสอบด้วยข้อสอบฉบับเดียวกันสองครั้ง ในเวลาที่แตกต่างกัน ว่าสัมประสิทธิ์ของความคงตัว (Coefficient of Stability) และเรียกสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่คำนวณจากคะแนนที่ได้จากการสอบด้วยข้อสอบคู่ขนาน (Parallel Test) หรือแบบสลับฟอร์ม (Alternate Form) ที่สอบติดต่อกันทันที หรือสอบทิ้งช่วงเวลาก็ได้ว่าสัมประสิทธิ์ของความสมมูล (Coefficient of Equivalent)

2. ใช้แบบทดสอบเพียงฉบับเดียวและสอบเพียงครั้งเดียวแล้วคำนวณหาสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องภายในของแบบทดสอบ (Coefficient of Internal Consistency) จากความแปรปรวนของคะแนนสอบภายในฉบับจากส่วย่อยแต่ละตอนและส่วรวมทั้งฉบับ

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ตรวจสอบความเชื่อมั่นแบบแบ่งสองส่วนย่อยที่มีความคู่ขนานแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ เป็นการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ ด้วยสูตรของราชู (Raju) โดยใช้จำนวนข้อคำถามเป็นความยาว (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์ . 2547: 213-214)

สุรศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์ (2536: 87-100) ได้กล่าวว่า วิธีการหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือในการวัด อาจทำได้หลายวิธีดังนี้

1. วิธีสอบซ้ำ (Test – Retest Method) เป็นการหาความเชื่อมั่นโดยการนำเอาเครื่องมือนั้นไปสอบวัดกับนักเรียนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง 2 ครั้งในเวลาที่แตกต่างกัน โดยเว้นระยะเวลาในการสอบทั้ง 2 ครั้ง ให้ห่างกันพอสมควร โดยมีจุดมุ่งหมายที่จุดตรวจสอบดูว่าคะแนนหรือผลการวัดทั้ง 2 ครั้งนั้น สอดคล้องหรือสัมพันธ์กันเพียงใด แล้วนำคะแนนที่ได้จากการสอบทั้ง 2 ครั้ง มาคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยใช้วิธี Pearson Product Moment ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ได้นี้ก็คือค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดฉบับนั้นนั่นเอง

2. วิธีใช้แบบทดสอบคู่ขนาน (Parallel Test Method) วิธีนี้โดยหลักการแล้ว เป็นวิธีเดียวกับการสอบซ้ำ แต่พยายามป้องกันการจำข้อสอบได้ จึงได้ใช้แบบทดสอบ 2 ฉบับ ที่คู่ขนานกันไปทดสอบแก่นักเรียนกลุ่มหนึ่ง โดยที่ข้อสอบคู่ขนานทั้ง 2 ฉบับนี้ต้องเป็นอิสระต่อกัน คือไม่ใช่ทำถูกฉบับหนึ่ง แล้วต้องไปทำถูกอีกฉบับหนึ่งด้วย ตามทฤษฎีแล้ว แบบทดสอบ 2 ฉบับ จะคู่ขนานกันก็ต่อเมื่อมีจำนวนข้อเท่ากัน ถามเนื้อหาเดียว มีความยากง่ายเท่ากัน นั่นคือคะแนนเฉลี่ยและความแปรปรวนของแบบทดสอบทั้ง 2 ฉบับ ต้องเท่ากัน เมื่อนำแบบทดสอบคู่ขนานทั้ง 2 ฉบับไปสอบนักเรียนแล้ว ก็นำเอาคะแนนที่ได้จากการสอบทั้ง 2 ครั้งมาหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบ Pearson Product Moment เช่นเดียวกับการหาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีสอบซ้ำ

3. วิธีหาความคงที่ภายใน (Internal Consistency Method) เนื่องจากการหาความเชื่อมั่น 2 วิธีที่กล่าวมานั้น มีปัญหาบางประการ เช่น ต้องใช้การสอบถึง 2 ครั้ง ทำให้เกิดความไม่สะดวก ดังนั้นเพื่อขจัดปัญหานี้ จึงหลีกเลี่ยงด้วยการสอบเพียงครั้งเดียว แล้วนำผลที่ได้จากการสอบมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นแต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของแต่ละวิธี วิธีการคำนวณหาค่าความคงที่ภายใน แบ่งออกเป็นดังนี้

3.1 วิธีแบ่งครึ่งข้อสอบ (Split-half Method) การหาความเชื่อมั่นโดยวิธีนี้คล้ายกับการหาความเชื่อมั่นโดยใช้แบบทดสอบคู่ขนาน คือแทนที่จะนำแบบทดสอบไปสอบกับนักเรียน 2 ครั้ง ก็เปลี่ยนเป็นนำแบบทดสอบนั้นไปสอบกับนักเรียนเพียงครั้งเดียว แล้วแบ่งข้อสอบออกเป็น 2 ชุดย่อย โดยพยายามทำให้แบบทดสอบทั้ง 2 ชุดนั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้อาจแบ่งข้อสอบออกเป็นข้อคู่ข้อคี่ หรือแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรก-ตอนหลัง เมื่อได้คะแนน 2 ชุดแล้ว ก็นำมาหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบ Pearson Product Moment ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่

ได้นี้จะเป็นค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบเพียงครั้งฉบับ ฉะนั้นถ้าต้องการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับก็ต้องนำไปคำนวณขยายโดยใช้สูตรสเปียร์แมน-บราวน์ (Spearman-Brown)

3.2 วิธีคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson Method) เป็นการดูความคงที่ภายในของแบบทดสอบ นั่นคือจะใช้ข้อสอบฉบับเดียวทดสอบกับนักเรียนเพียงครั้งเดียว แล้วนำผลที่ได้มาคำนวณหาความคงที่ภายใน

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อค่าความเชื่อมั่น

การประมาณค่าความเชื่อมั่นในแต่ละวิธี จะมีค่าสูงหรือไม่ขึ้นอยู่กับแหล่งความคลาดเคลื่อน ดังนั้น ในการหาค่าความเชื่อมั่นจึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละวิธีด้วย และยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อค่าความเชื่อมั่น

กรอนแลนด์ (Gronlund. 1976 : 1117) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อค่าความเชื่อมั่นของข้อสอบไว้ 4 ข้อดังนี้

1. ความยาวของข้อสอบ (Length of Test) แบบทดสอบที่มีจำนวนข้อมากจะมีความเชื่อมั่นสูงกว่าแบบทดสอบที่มีจำนวนข้อน้อย
2. การกระจายของคะแนน (Spread of Scores) การกระจายของคะแนนขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มผู้สอบ ถ้าความสามารถของผู้สอบในกลุ่มแตกต่างกันมาก การกระจายของคะแนนมากทำให้ ความเชื่อมั่นสูง ถ้าความสามารถของผู้สอบในกลุ่มใกล้เคียงกันมาก การกระจายของคะแนนน้อย ทำให้ค่าความเชื่อมั่นต่ำ
3. ความยากของข้อสอบ (Difficulty of Test) แบบทดสอบที่ยากมากหรือง่ายเกินไปจะทำให้ความแปรปรวนของคะแนนน้อย ความเชื่อมั่นจะมีค่าต่ำ แต่ถ้าหากแบบทดสอบที่มีความยากง่ายพอเหมาะจะทำให้ความแปรปรวนของคะแนนมากขึ้น ค่าความเชื่อมั่นสูง ทั้งนี้เพราะค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบจะเกี่ยวข้องกับความแปรปรวนของคะแนนที่สอบได้
4. ความเป็นปรนัย (Objective) แบบทดสอบที่มีความเป็นปรนัยสูง จะให้ผลของการสอบตรงตามความสามารถที่ผู้สอบมีอยู่จริง การวัดนั้นจะมีความคงที่นั่นคือ มีความเชื่อมั่นสูง

คันทิงแฮม (Cunningham. 1986 : 112-118) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่มีผลต่อความเชื่อมั่นดังนี้

1. คุณภาพของข้อสอบ แบบทดสอบที่มีข้อคำถามที่ง่ายเกินไปหรือยากเกินไป การเขียนข้อสอบที่ไม่ดี มีเงื่อนไขหรือกำกวม จะทำให้ข้อสอบมีความเชื่อมั่นต่ำ
2. ความยาวของแบบทดสอบ โดยทั่วไปแบบทดสอบที่มีข้อคำถามมากจะมีความเชื่อมั่นสูง แต่ต้องเป็นคำถามที่มีคุณภาพดี แบบทดสอบที่ยาวแต่มีสัดส่วนของข้อคำถามที่แย่มากจำนวนมากจะไม่ให้ความเชื่อมั่นสูงกว่าแบบทดสอบที่สั้นกว่าแต่มีสัดส่วนของข้อคำถามที่ดีกว่า

3. ความสามารถที่หลากหลายความเชื่อมั่นจะสูงขึ้น เมื่อความแปรปรวนของคะแนนเพิ่มขึ้น ความแปรปรวนของคะแนนมาจากความสามารถที่แตกต่างกันของกลุ่มผู้สอบ ถ้ากลุ่มผู้สอบมีความสามารถ ที่หลากหลาย คะแนนจะแตกต่างกันและการจัดลำดับที่ของนักเรียนจะมีความคงที่สูง แต่ความแตกต่างของกลุ่มผู้สอบจะไม่มีผลถ้าข้อสอบนี้ยากหรือง่ายเกินไป

4. การเดาของนักเรียนที่ทำข้อสอบโดยการเดา ซึ่งจะมีผลการในการทดสอบที่ใช้แบบทดสอบคู่ขนานและการเกาจะมีมากในแบบทดสอบที่ใช้ความเร็ว เนื่องจากนักเรียนทำไม่ทัน

5. ความเชื่อถือได้ของผู้ให้คะแนน ซึ่งจะเป็นผลต่อคะแนนสอบของนักเรียนทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการวัด แต่ความเชื่อมั่นของผู้ให้คะแนนไม่ใช่ประเด็นหลักที่จะกำหนดสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น แต่จะเป็นตัวกำหนดความเชื่อมั่นของคะแนนของผู้สอบ

6. ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่จะให้ค่าความเชื่อมั่นคงที่แน่นอน กลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็กจะให้ค่าความเชื่อมั่นต่ำกว่า หรือสูงกว่าที่ควรจะเป็น

7. เงื่อนไขทางกายภาพอื่นๆ ดังเช่น อากาศ แสงสว่าง การจัดที่นั่ง จะมีผลทำให้นักเรียนบางคนมีคะแนนที่แตกต่างกันในการสอบสองครั้ง

บุญเขต ภิญญอนันตพงษ์ (2521 : 312-317) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อค่าความเชื่อมั่นดังนี้

1. พิสัยของความสามารถในกลุ่มตัวอย่าง สัมประสิทธิ์ของค่าความเชื่อมั่นเป็นค่าที่ได้จากการวัดในแต่ละครั้งว่าสามารถวัดลำดับที่ของคนในกลุ่มหนึ่ง ๆ ได้คงเส้นคงวาเพียงใด ถ้าความสามารถของนักเรียนในกลุ่มตัวอย่างมีพิสัยแตกต่างกันมากในแต่ละคน ผลที่ได้จากการวัดจะมีลำดับที่คงเดิมมาก เพราะช่วงความสามารถของแต่ละคนแตกต่างกันมาก แต่ถ้าวัดกับนักเรียนที่มีความสามารถใกล้เคียงกันโอกาสที่จะทำให้ผิดพลาดไปจะมีมาก

2. ระดับความสามารถของนักเรียนในกลุ่ม ถ้านักเรียนในกลุ่มมีความสามารถเฉลี่ยสูงจะสามารถทำข้อสอบได้ถูกต้องแน่นอนทุกครั้ง แต่ถ้านักเรียนในกลุ่มมีความสามารถเฉลี่ยต่ำก็มักจะตอบโดยการเดาเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้คะแนนจากการสอบไม่แน่นอน ซึ่งทำให้ค่าความเชื่อมั่นต่ำลง

3. ระดับความยากง่าย ข้อความยากของข้อสอบมีอิทธิพลต่อค่าความเชื่อมั่น ในแง่ที่ทำให้ การกระจายของคะแนนมีมากน้อยต่างกัน การกระจายของคะแนนมากจะทำให้ค่าความเชื่อมั่นสูงกว่าคะแนนที่มีการกระจายน้อย เนื่องจากข้อสอบที่ง่ายนักเรียนส่วนใหญ่ทำให้ทำให้คะแนนแต่ละคนไม่แตกต่างกัน ข้อสอบที่ยากนักเรียนส่วนใหญ่ทำไม่ได้เหมือนกันคะแนนแต่ละคนไม่แตกต่างกัน เป็นเหตุให้ค่าความเชื่อมั่นต่ำลง เพราะคะแนนมีการกระจายแคบ

4. ความยาวของข้อสอบ จำนวนข้อสอบมีอิทธิพลต่อความเชื่อมั่น แบบทดสอบใดมีจำนวน ข้อสอบน้อยจะมีค่าความเชื่อมั่นต่ำ แต่ถ้าจำนวนข้อมากจะมีค่าความเชื่อมั่นสูง

5. ความคล้ายคลึงของเนื้อหาที่ออกข้อสอบ ข้อสอบที่จัดลักษณะเดียวกันทั้งฉบับย่อย จะมีค่าความเชื่อมั่นสูงกว่าข้อสอบที่มีเนื้อหาที่แตกต่างกันมาก ๆ

6. ข้อสอบเร่งรีบ (Speed test) ข้อสอบประเภทนี้เป็นข้อสอบง่าย ๆ แต่มีมากข้อ ผู้ตอบต้องอาศัยความรวดเร็วในการตอบ ส่วนมากนักเรียนจะตอบถูกทุกข้อที่ทำทัน หมายความว่า ทำถึงข้อใดก็มักจะได้คะแนนเท่านั้นเสมอ ดังนั้นการสอบแต่ละครั้งจะมีคะแนนคงเดิมเสมอ ซึ่งทำให้ ข้อสอบประเภทนี้มีค่าความเชื่อมั่นสูง

7. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการทดลองจะมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่น ถ้าตัวอย่างมี จำนวนน้อยเกินไป หรือไม่เป็นตัวแทนของประชากรในสิ่งที่จะวัด ความไม่คุ้นเคยกับแบบทดสอบ อารมณ์ การเจ็บป่วย ความวิตกกังวล สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความเชื่อมั่นทั้งสิ้น

8. ความเป็นปรนัย ข้อสอบใดมีความเป็นปรนัยในการให้คะแนนมาก ข้อสอบนั้นจะมีความเชื่อมั่นสูง

โกวิท ประวาลพุกษ์และสมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2523: 177-179) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบ ที่มีผลต่อความเชื่อมั่นสรุปได้คือ

1. ความยาวของแบบทดสอบ
2. ความเป็นเอกพันธ์ของกลุ่มนักเรียน
3. วิธีที่ใช้ในการคำนวณ
4. ความเป็นปรนัยในการให้คะแนน
5. ภาวะที่ไม่เป็นปกติในการสอบ
6. ความยากของข้อสอบ

กั้ววล เทียนกัณฑ์เทศน์ (2540 : 25) กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อค่าความ เชื่อมั่นของข้อสอบมี 3 ประการ คือ

1. ภาวะในการตอบข้อสอบง่ายหรือยากเพียงไร หรือการให้นักเรียนแสดงออก จะมี ลักษณะกว้างเกินไป นั่นคือความเหมาะสมและความจำเพาะเจาะจงของข้อสอบ
2. ความสามารถของนักเรียน ซึ่งจะเป็นไปตามสภาพและแปรเปลี่ยนทุกขณะ
3. ความเป็นปรนัยของข้อสอบ

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Khishtan (1990) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความตระหนักรู้ต่อความเป็นพลโลก (worldmindedness) ของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยศึกษาถึงความตระหนักรู้ต่อความเป็นพลโลกของอาจารย์ในคณะต่างๆ ตัวแปรที่ใช้ศึกษาวิจัยถึงความสัมพันธ์และความแตกต่างของความตระหนักรู้ ได้แก่ ข้อมูลภูมิหลังของอาจารย์ในด้านต่างๆ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างอาจารย์จำนวน 293 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวัดความตระหนักรู้เป็นแบบสอบถามที่ปรับปรุงจากเครื่องมือ ETS โดยสร้างแบบวัด 2 ฉบับ ฉบับที่หนึ่งสร้างเป็นคำถามปลายเปิด ถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อความเป็นพลโลกและการปฏิบัติตนในฐานะเป็นพลโลก ฉบับที่สองเป็นมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต คำตอบมี 6 ระดับ จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเมืองและศูนย์กลางของเมืองหลวง จะมีความตระหนักรู้ต่อความเป็นพลโลกในระดับที่สูงกว่า กลุ่มตัวอย่างอาจารย์ที่ไม่ได้อยู่ในเมืองและศูนย์กลางของเมืองหลวงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 8 (2533) ได้ศึกษาความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2532 เขตการศึกษา 8 ซึ่งวัฒนธรรมที่ศึกษาได้แก่ ภาษาและวรรณคดีไทย วาดเขียน ขับร้อง ดนตรี การฟ้อนรำ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณี ต่างๆ ศาสนาการแต่งกาย การบันเทิง การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนรูปแบบและวิธีการในการดำรงชีวิตร่วมกันของคนไทย ซึ่งจากผลการประเมิน นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยอยู่ในระดับพอใช้

อรุณี แสงเพ็ญ (2537) ได้นำทฤษฎีทางจิตวิทยามาใช้ในการสร้างแบบวัดที่เด่นชัด โดยใช้แนวคิดของ David R. Krathwohl ซึ่งให้ลักษณะของจิตสำนึกอยู่ในระดับที่ 4 คือ การจัดระบบทางความคิด ซึ่งเมื่อพิจารณาจากแนวคิดและทฤษฎีจิตสำนึกของ William และระดับจิตสำนึกของ Kihlstrom จะเห็นว่า ความตระหนักรู้ (awareness) จะครอบคลุมทั้ง 3 ระดับ แต่จะมีความเข้มที่ต่างกัน ส่วนในทฤษฎีระดับความรู้สึกของ Krathwohl นั้น awareness จะอยู่ในระดับความรู้สึกขั้นที่ 1 เท่านั้น ในการหาคุณภาพของเครื่องมือพบว่า ความตรง (validity) จะให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านที่ต้องการศึกษาตรวจสอบหรือให้ผู้เชี่ยวชาญทางการสร้างแบบวัดตรวจสอบ ส่วนในด้านความเที่ยง (reliability) นิยมใช้วิธีการสอบซ้ำหรือการหาความสอดคล้องภายใน (internal consistency) ในด้านอำนาจจำแนก (power of discriminant) จะใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มคะแนนสูงและกลุ่มคะแนนต่ำโดยใช้สถิติ t-test

สุนีย์ บุญทิษและคณะ (2539) ได้ศึกษาความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2538 เขตการศึกษา 6 ผลจากการวิจัยจำแนกเป็นข้อได้ดังนี้

1. พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ในภาพรวมของเขตการศึกษา 6 อยู่ในระดับคุณภาพพอใช้ได้ โดยจำแนกเป็นรายพฤติกรรมเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้

คือ ด้านความชื่นชมในวัฒนธรรมไทย นักเรียนได้คะแนนร้อยละ 70.64 รองลงมาคือ ด้านการยอมรับในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยนักเรียนได้คะแนนร้อยละ 68.84 และด้านการปฏิบัติตนเพื่อบำรุงรักษาและเผยแพร่วัฒนธรรมไทย นักเรียนได้คะแนนร้อยละ 67.87

2. การประเมินความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยของนักเรียน จำแนกตามสังกัด พบว่าด้านการยอมรับในคุณค่าของวัฒนธรรมไทย นักเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ได้คะแนนร้อยละ 68.95 นักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้คะแนนร้อยละ 68.57 ด้านความชื่นชมในวัฒนธรรมไทย นักเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ได้คะแนนร้อยละ 70.87 นักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้คะแนนร้อยละ 70.08 และด้านปฏิบัติตนเพื่อบำรุงรักษาและเผยแพร่วัฒนธรรมไทย นักเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาได้คะแนนร้อยละ 68.01 นักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้คะแนนร้อยละ 67.52

จากเอกสารต่างๆ ที่กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้แบบวัดเพื่อใช้ในการศึกษาจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทำให้ทราบถึงระดับจิตสำนึกของนักเรียนแต่ละคนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเล็งเห็นความสำคัญ ตลอดจนมีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงไว้ สืบไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 จากโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุรินทร์ เขต 1 มีจำนวน 40 โรงเรียน ห้องเรียน 467 ห้องเรียน และจำนวนนักเรียน 18,107 คน โดยมีการแบ่งขนาดโรงเรียนออกเป็น 3 ขนาด ดังแสดงรายละเอียดในตาราง 2

ตาราง 2 จำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุรินทร์ เขต 1

ขนาดโรงเรียน	โรงเรียน	ม.1		ม.2		ม.3		รวม	
		ห้อง	จำนวนนักเรียน	ห้อง	จำนวนนักเรียน	ห้อง	จำนวนนักเรียน	ห้อง	จำนวนนักเรียน
เล็ก (1-4)	23	45	1512	48	1503	52	1543	145	4558
กลาง (5)	12	58	2299	58	2205	61	2263	177	6767
ใหญ่ (6-7)	5	51	2330	48	2266	46	2186	145	6782
รวม	40	154	6141	154	5974	159	5992	467	18107

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุรินทร์ เขต 1 (2549, 21 ธ.ค.)

หมายเหตุ เกณฑ์ในการจัดขนาดของโรงเรียน ผู้วิจัยได้นำหลักเกณฑ์ของสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยจำแนกตามขนาดดังนี้

โรงเรียนขนาดที่ 1	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	1 - 120 คน
โรงเรียนขนาดที่ 2	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	121 - 200 คน
โรงเรียนขนาดที่ 3	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	201 - 300 คน
โรงเรียนขนาดที่ 4	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	301 - 499 คน
โรงเรียนขนาดที่ 5	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	500 - 1,499 คน
โรงเรียนขนาดที่ 6	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	1,500 - 2,499 คน
โรงเรียนขนาดที่ 7	จำนวนนักเรียน	มากกว่า 2,499 คน

ในการจัดขนาดโรงเรียนโดยใช้เกณฑ์ของสำนักนโยบายและแผนพัฒนาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ พบว่ามีความคล้ายคลึงกันในขนาดโรงเรียนขนาดที่ 6 และขนาดที่ 7 ซึ่งมีลักษณะที่เป็นโรงเรียนประจำจังหวัด และมีขนาดใหญ่ซึ่งจะมีความพร้อมในด้านต่างๆ ทั้งสื่อ เทคโนโลยีและบุคลากรทางการศึกษา จะช่วยส่งเสริม สนับสนุน ในด้านการจัดกิจกรรม โครงการต่างๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนานักเรียน จึงจัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน และพบความคล้ายคลึงกันอีกในขนาดโรงเรียนที่ 1 ขนาดที่ 2 ขนาดที่ 3 และขนาดที่ 4 ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก หรือเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก หรือเป็นโรงเรียนประจำอำเภอ หรือตำบลนั้นๆ ซึ่งจะพบความแตกต่างอย่างเด่นชัดทั้งจำนวนนักเรียน บุคลากรทางการศึกษา สื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษาและการสืบค้น รวมทั้งงบประมาณที่จะสนับสนุน ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการศึกษา หรือการส่งเสริมในด้านต่างๆ ไม่เป็นไปอย่างที่ควร ทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้อย่างไม่เต็มศักยภาพเท่าไรนัก จากลักษณะดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้นำมาจัดกลุ่มใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนดังกล่าว โดยให้โรงเรียนขนาดที่ 6 และขนาดที่ 7 เป็นโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดที่ 5 เป็นโรงเรียนที่มีขนาดกลาง และ โรงเรียนขนาดที่ 1 ขนาดที่ 2 ขนาดที่ 3 และขนาดที่ 4 เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก โดยขนาดของโรงเรียนจะปรากฏในตารางในช่องขนาดของโรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำนวนโรงเรียน 6 โรงเรียน ห้องเรียน 18 ห้องเรียน และนักเรียนจำนวน 680 คน ที่กำหนดโดยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน

(Two-Stage Random Sampling) โดยสำรวจข้อมูลประชากรแล้วจัดทำกรอบการสุ่ม (Sampling Frame) ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนการสุ่ม ดังนี้

ขั้นที่ 1 สุ่มโรงเรียนจากแต่ละขนาดของโรงเรียนร้อยละ 30 ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) มีขนาดโรงเรียนเป็นชั้น (Strata) และมีโรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) ได้โรงเรียนขนาดใหญ่จำนวน 1 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลางจำนวน 2 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 3 โรงเรียน ได้จำนวนโรงเรียนทั้งหมด 6 โรงเรียน

ขั้นที่ 2 สุ่มห้องเรียนจากแต่ละโรงเรียนที่สุ่มได้จากขั้นที่ 1 ด้วยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) มีโรงเรียนเป็นชั้น (Strata) และห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) ทำการสุ่มห้องเรียนร้อยละ 14 ของจำนวนห้องในแต่ละโรงเรียน ดังแสดงรายละเอียดในตาราง 3

ตาราง 3 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำแนกตามขนาดโรงเรียน

ขนาด โรงเรียน	โรงเรียน	ม.1		ม.2		ม.3		รวม	
		ห้อง	จำนวน นักเรียน	ห้อง	จำนวน นักเรียน	ห้อง	จำนวน นักเรียน	ห้อง	จำนวน นักเรียน
เล็ก (1-4)	หนองแขวงวิทยาคม	1	35	1	35	1	35	3	105
	สุรินทร์พิทยาคม	1	35	1	37	1	37	3	109
	บุแกรงวิทยาคม	1	38	1	36	1	35	3	109
กลาง (5)	พนาสนวิทยา	1	39	1	38	1	37	3	114
	สินรินทรวิทยา	1	39	1	39	1	38	3	116
ใหญ่ (6-7)	ศิขรภูมิพิสัย	1	45	1	40	1	42	3	127
รวม		6	231	6	225	6	224	18	680

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดังที่ปรากฏในตาราง 3 ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยมีขนาดโรงเรียนเป็นชั้น (Strata) และมีโรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) แล้วดำเนินการสุ่มโดยอาศัยหลักการของการสุ่มที่อาศัยการกำหนดขนาดของความคลาดเคลื่อน (Limit of Error) และระดับความเชื่อมั่น (Level of Confidence: $1-\alpha$) ที่ .95 ($\alpha=.05$) ในการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร โดยอาศัยข้อมูลในการประมาณค่าขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

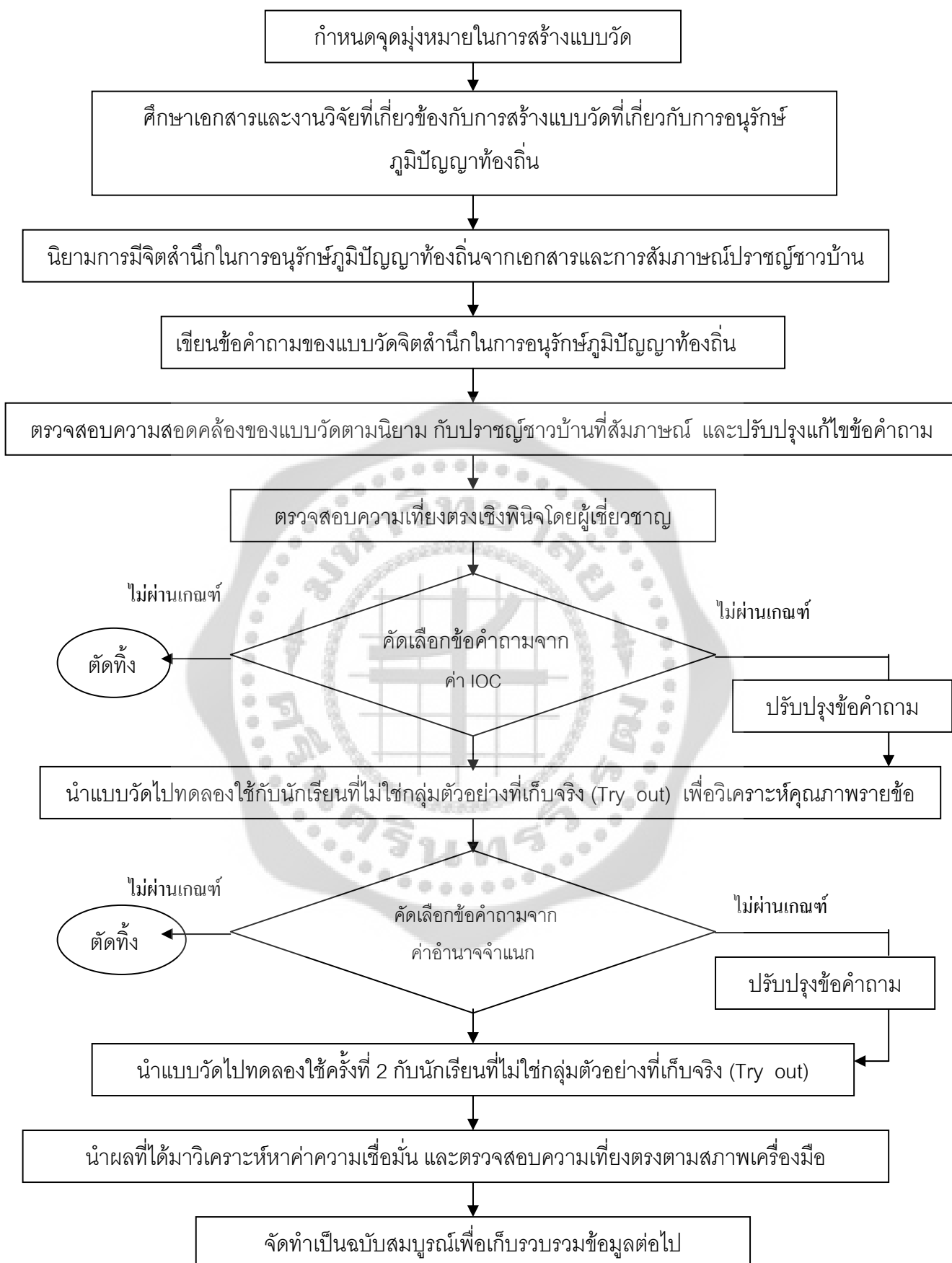
1. ขนาดของความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.5 คะแนน จากคะแนนเต็มของแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยถือว่าขนาดของความคลาดเคลื่อนที่กำหนดนี้ เป็นขนาดที่เพียงพอที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ในการตัดสินใจในกรณีต่างๆ เกี่ยวข้องได้

2. ค่าประมาณของความแปรปรวนของประชากร (σ^2) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 ซึ่งได้จากการประมาณค่าจากโค้งปกติที่มีช่วงคะแนนอยู่ระหว่าง 40 – 120 คะแนนจากแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชนิดเลือกตอบ ประมาณ 40 ข้อ มีความแปรปรวนเท่ากับ 400 ซึ่งผู้วิจัยถือว่าค่าความแปรปรวนที่กำหนดนี้ ไปใช้ในการประมาณค่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

จากข้อมูลจำนวนประชากรและข้อมูลที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้น ในการประมาณขนาดของกลุ่มตัวอย่างนั้น นำไปคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (มยุรี ศรีชัย, 2538: 105) ปรากฏว่าต้องใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 581 คน ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ได้จำนวน 680 คน ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่ทำการสุ่มได้

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามขั้นตอน ที่แสดงในภาพประกอบ 4 ดังนี้

ภาพประกอบ 4 ขั้นตอนการสร้างแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในการสร้างแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนตามภาพประกอบ 4 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบวัด

1.1 เพื่อสร้างแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3

1.2 เพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สร้างขึ้น

1.2.1 ด้านค่าอำนาจจำแนก

1.2.2 ด้านความเที่ยงตรง

1.2.3 ด้านความเชื่อมั่น

3. ศึกษาทฤษฎี วิธีการสร้าง จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. เขียนนิยามปฏิบัติการตามแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องการวัด ซึ่งสรุปจากนิยามและข้อมูลที่ค้นคว้าจากเอกสารต่างๆ และการให้สัมภาษณ์ของปราชญ์ชาวบ้านของท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน และการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นต้น

- แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเผยแพร่ความรู้จากชุมชนสู่โรงเรียน การผลิตเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นรายได้ เป็นต้น

5. เขียนข้อคำถามของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการ ซึ่งผู้วิจัยได้เขียนข้อคำถามแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดย เป็นแบบสถานการณ์ ข้อคำถามจำนวน 60 ข้อ มีตัวเลือก 3 ตัวเลือก ซึ่งตัวเลือกในแต่ละสถานการณ์สร้างตามเกณฑ์ของทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

6. นำแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างขึ้น ไปวิพากษ์และปรับปรุงแก้ไขข้อคำถาม กับปราชญ์ชาวบ้านที่ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ข้อคำถามมีความเที่ยงตรงและครอบคลุมตาม นิยามศัพท์ และทฤษฎี และจัดพิมพ์เป็นแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 60 ข้อ

7. นำแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรับปรุงข้อคำถามแล้ว เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 3 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านวัดผล 2 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามและนิยามที่กำหนดไว้ รวมถึงความ

ถูกต้องเหมาะสมของการใช้ภาษาและรูปแบบของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 ซึ่งพบว่าแบบวัดมีความเที่ยงตรง เชิงพินิจ 60 ข้อ

8. นำแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปทดลองใช้ครั้งที่ 1 (Try out) กับ นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่สุรินทร์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการใช้ เก็บรวบรวมข้อมูลจริง ประกอบด้วยนักเรียนโรงเรียนจอมพระประชาสรรค์ และนักเรียนโรงเรียนสำโรงทาบวิทยาคม ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 100 คน จากนั้นนำผลการตอบแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดเป็นรายข้อ โดยใช้การหาค่า Item Total Correlation ซึ่งพบว่าแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 60 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ 0.016 - 0.584

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกข้อคำถามที่ครอบคลุมตามโครงสร้างของนิยามปฏิบัติการและมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.231 - 0.584 ได้ข้อคำถามจำนวน 40 ข้อ

9. นำแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรับแก้จำนวน 40 ข้อ ไปทดลองใช้ครั้งที่ 2 (Try out) กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนจอมพระประชาสรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) มีค่าเท่ากับ .875 และวิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ ด้วยสูตร ราจู (Raju) มีค่าเท่ากับ .750

10. ผู้วิจัยพิจารณาคุณภาพของแบบวัดโดยพิจารณาจากค่าอำนาจจำแนก ค่าความเชื่อมั่น และค่าความเที่ยงตรงตามสภาพของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วจึงจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปทำการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัยต่อไป

ตัวอย่าง แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบวัดฉบับนี้เป็นแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3

ตอนที่ 1 ข้อมูลนักเรียน

คำชี้แจง เมื่อนักเรียนอ่านคำถามแล้วโปรดทำเครื่องหมาย ลงใน ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของนักเรียน

- ระดับชั้น**
- ☐ มัธยมศึกษาปีที่ 1
- ☐ มัธยมศึกษาปีที่ 2
- ☐ มัธยมศึกษาปีที่ 3

ตอนที่ 2 แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำชี้แจง

แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 40 ข้อ ใช้เวลา 60 นาที

1. ให้นักเรียนพิจารณาสถานการณ์ที่กำหนดให้ แล้วตอบคำถามตามความรู้สึกและการกระทำของนักเรียนมากที่สุด ถ้าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นกับตนเอง
2. ให้ทำเครื่องหมาย ลงในกระดาษคำตอบ ซึ่งตรงกับตัวเลือกที่นักเรียนเลือกตอบเพียงตัวเลือกเดียวเท่านั้น
3. ขอให้นักเรียนตอบให้ครบทุกข้อเพื่อความสมบูรณ์ของแบบวัดและเกิดประโยชน์สูงสุดในทางวิชาการ

0. นักเรียนดูสารคดีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์จากรายการโทรทัศน์ นักเรียนจะอย่างไร

1. นำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (3 คะแนน)
2. นำความรู้ที่ได้จากสารคดีมาเล่าให้คนในครอบครัวฟัง (1 คะแนน)
3. นำข่าวสารไปเล่าให้เพื่อนๆ ฟัง ถึงความสำคัญต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคม (2 คะแนน)

00. เมื่อมีวิทยากรมาให้ความรู้กับนักเรียนในการรักษากฎมณีนญาท้องถิ่นให้ดำรงอยู่คู่กับแผ่นดินของตนเอง ซึ่งครูให้นักเรียนเข้ารับฟังทุกคน นักเรียนจะทําอย่างไร

1. เข้าร่วมฟังเฉพาะในเรื่องที่ตนเองสนใจ เพื่อไม่ให้ถูกทําโทษ (1 คะแนน)
2. ฟังแล้วนำมาเล่าให้คนอื่นทราบ แล้วช่วยกันดูแล รักษาวัฒนธรรมเหล่านั้น (2 คะแนน)
3. เข้าร่วมรับฟังอย่างตั้งใจ แล้วนำปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดพร้อมทั้งชักชวนผู้อื่น (3 คะแนน)

วิธีตรวจให้คะแนนแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์มณีนญาท้องถิ่น

ในการตรวจให้คะแนน ผู้วิจัยได้กำหนดให้คะแนนตามนํ้าหนักพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2524:28-31; อ้างอิงจาก Kohlberg.1969)

ให้ 1 คะแนน สำหรับคำตอบที่แสดงถึงการมีเหตุผลในระดับก่อนกฎเกณฑ์ หมายถึง ระดับของการที่จะเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยไม่ได้คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น หรือยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ที่มีอำนาจทางกายเหนือตน ซึ่งเป็นการเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตนเท่านั้น

ให้ 2 คะแนน สำหรับคำตอบที่แสดงถึงการมีเหตุผลในระดับตามกฎเกณฑ์ หมายถึง ระดับของการให้เหตุผลโดยมีรูปแบบของการกระทำที่ยังไม่เป็นตัวของตัวเอง จะเป็นลักษณะของการคล้อยตามและการถูกชักจูงจากบุคคลอื่นโดยเฉพาะเพื่อน หรือเป็นการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆที่สังคมของตนกำหนดหรือคาดหวังไว้

ให้ 3 คะแนน สำหรับคำตอบที่แสดงถึงการมีเหตุผลในระดับเหนือกฎเกณฑ์ หมายถึง ระดับของการให้เหตุผลโดยเกิดจากการตัดสินใจของตัวบุคคลนั่นเอง เป็นการกระทำเพื่อความสำคัญของคนหมู่มาก สามารถควบคุมจิตใจตนเองได้ มีความยืดหยุ่นทางจริยธรรม มีความละเอียดต่อการกระทำในสิ่งที่ไม่ดี

เกณฑ์การแปลความหมายของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์มณีนญาท้องถิ่น

แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์มณีนญาท้องถิ่น จำนวน 40 ข้อ คะแนนเต็ม 120 คะแนน

ระดับคะแนน

การแปลความหมาย

93.34 - 120.00	นักเรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มณีนญาท้องถิ่น อยู่ในระดับ สูง
66.67 - 93.33	นักเรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มณีนญาท้องถิ่นอยู่ในระดับ ปานกลาง
40.00 - 66.66	นักเรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มณีนญาท้องถิ่นอยู่ในระดับ ต่ำ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ติดต่อโรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อกำหนดวันเวลาในการทดสอบ
2. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง
3. ติดต่อประสานงานกับสถานศึกษาในจังหวัดสุรินทร์
4. จัดเตรียมแบบสอบถามให้มีจำนวนมากกว่าจำนวนนักเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ประมาณร้อยละ 20 เพื่อป้องกันการตอบข้อมูลไม่สมบูรณ์ของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อถึงกำหนดเวลาที่นัดหมายกับโรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำแบบวัดไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยชี้แจงให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างเข้าใจวัตถุประสงค์ในการตอบแบบวัด และคำชี้แจงของแบบวัดอย่างชัดเจน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 21 ถึง 30 กรกฎาคม 2551 จัดเตรียมแบบวัดให้มากกว่าจำนวนที่ต้องการ เพื่อใช้ในการคัดเลือก กรณีตอบไม่สมบูรณ์หรือไม่มีความตั้งใจในการตอบ และวางแผนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. นำแบบวัดที่เก็บข้อมูลได้มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ คัดเลือกแบบวัดที่สมบูรณ์ได้ 680 ฉบับ แล้วตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานและรายงานผลการวิจัย

การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ด้วยความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ($\alpha = .05$) (มยุรี ศรีชัย. 2538: 104-105)

$$n = \frac{\sum_{g=1}^k \frac{N_g^2 S_g^2}{W_g}}{\frac{N^2 e^2}{Z_{\alpha/2}^2} + \sum_{g=1}^k N_g S_g^2}$$

- เมื่อ n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมด
 k แทน จำนวนขนาดโรงเรียน
 S_g^2 แทน ค่าความแปรปรวนของคะแนนจากแบบวัดจิตสำนึก
 ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 e แทน ความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า
 N_g แทน จำนวนนักเรียนในแต่ละขนาดโรงเรียน
 W_g แทน $\frac{N_g}{N}$

สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

1. การหาค่าความเที่ยงตรงเชิงพื้นผิว (Face Validity) ของแบบวัด โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ดังนี้ (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2547: 179)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

- เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
 $\sum R$ แทน ผลรวมของการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2. ค่าอำนาจจำแนกของแบบวัด โดยวิธีหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item total correlation) โดยใช้สูตรสหสัมพันธ์ของเปียร์สัน ดังนี้ (สมนึก ภัททิยธนี. 2546 : 254)

$$r_{xy} = \frac{N \sum XY - \sum X \sum Y}{\sqrt{[N \sum X^2 - (\sum X)^2][N \sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

- เมื่อ r_{xy} แทน ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนชุด X กับ Y
 X แทน ผลรวมทั้งหมดของคะแนนของแต่ละคน
 Y แทน ผลรวมทั้งหมดของคะแนนรวม
 N แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมด

3. การวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอนบาค (Cronbach)

(บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2547: 220) โดยใช้สูตรแอลฟา (Alpha Coefficient : α)

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_x^2} \right]$$

เมื่อ	α	แทน ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด
	K	แทน จำนวนข้อคำถามของแบบวัด
	s_i^2	แทน ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
	s_x^2	แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งฉบับของแบบวัด

3.2 วิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ ด้วยสูตรราจู (Raju)

(บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์ . 2547: 213-214)

$$r_{tt} = \frac{S_{12} / P_1 P_2}{S_x^2}$$

$$P_1 = \frac{k_1}{K}$$

$$P_2 = \frac{k_2}{K}$$

เมื่อ	r_{tt}	แทน ความเชื่อมั่นของแบบวัด
	k_1	แทน จำนวนข้อของส่วนที่ 1
	k_2	แทน จำนวนข้อของส่วนที่ 2
	K	แทน จำนวนข้อคำถามของแบบวัดทั้งฉบับ
	S_{12}	แทน ความแปรปรวนร่วมระหว่างส่วนที่ 1 กับส่วนที่ 2
	S_x^2	แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งฉบับของแบบวัด

4. ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการวัด (Standard Error of Measurement : S_E) มีสูตรดังนี้ (ล้วน สายยศ,อังคณา สายยศ. 2543: 244 - 245)

$$S_E = S\sqrt{1-r_{tt}}$$

เมื่อ	S_E	แทน ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการวัด
	S	แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	r_{tt}	แทน ความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งฉบับ

สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1. ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย

$$S_{\bar{x}} = \frac{S}{\sqrt{n}}$$

เมื่อ	$S_{\bar{x}}$	แทน ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย
	S	แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	n	แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

1. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง ของนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน (Main effect) โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการนำเสนอและการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
α	แทน	ความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดทั้งฉบับ
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S	แทน	คะแนนความเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง
C.V.	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย
S_E	แทน	คะแนนคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการวัด
$S_{\bar{X}}$	แทน	คะแนนคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าคะแนนเฉลี่ย
SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของค่าความแตกต่างระหว่างข้อมูลและค่าเฉลี่ย
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสอง
F	แทน	ค่าสถิติทดสอบ เอฟ

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์

1.1 นำแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่สุรินทร์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง ประกอบด้วยนักเรียนโรงเรียนจอมพระประชาสรรค์ และนักเรียนโรงเรียนสำโรงทาบวิทยาคมที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 100 คน จากนั้นนำผลการตอบแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดเป็นรายข้อ โดยใช้การหาค่า Item Total Correlation ซึ่งพบว่าแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 60 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ 0.016 - 0.584

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกข้อคำถามที่ครอบคลุมตามโครงสร้างของนิยามปฏิบัติการและมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.231 - 0.584 เพื่อจัดทำเป็นฉบับใหม่ ให้เหลือเพียงจำนวน 40 ข้อ

ตาราง 4 ค่าอำนาจจำแนก (r) ก่อนและหลังการคัดเลือกข้อคำถาม ของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น			
ก่อนการคัดเลือก		หลังการคัดเลือก	
r	K	r	k
0.016 – 0.205	14	0.016 – 0.205	-
0.206 – 0.394	33	0.206 – 0.394	27
0.395 – 0.584	13	0.395 – 0.584	13
0.016 – 0.584	60	0.206 – 0.584	40

จากตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 60 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .016 ถึง .584 โดยมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .016 ถึง .205 จำนวน 14 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .205 ถึง .394 จำนวน 33 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .395 ถึง .584 จำนวน 13 ข้อ ผู้วิจัยจึงทำการคัดเลือกข้อคำถามไว้ 40 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจ

จำแนกอยู่ระหว่าง .213 ถึง .584 โดยมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .206 ถึง .394 จำนวน 27 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .395 ถึง .584 จำนวน 13 ข้อ

1.2 นำแบบวัดที่ได้ มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) มีค่าเท่ากับ .875 และวิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ของราชู มีค่าเท่ากับ .750

1.2.1 วิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) และวิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ของราชู

ผู้วิจัยได้นำแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 40 ข้อ มาวิเคราะห์ความเชื่อมั่น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) และวิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ของราชู ที่ได้ทดสอบกับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 100 คน ผลปรากฏดังตาราง 5

ตาราง 5 ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) และวิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ของราชู

แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น	α -Coefficient		Raju	
	r_{tt}	S_E	r_{tt}	S_E
	.875	.353	.750	.500

จากตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีค่าความเชื่อมั่นที่คำนวณโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) เท่ากับ .875 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานจากการวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่ากับ .353 และค่าความเชื่อมั่นจากวิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ของราชู เท่ากับ .750 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานจากการวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่ากับ .500

2. ผลการศึกษาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์

2.1 ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ยประชากร ของการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับโดยจำแนกระดับชั้น ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 ค่าสถิติพื้นฐานของระดับการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาพรวม จากกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับชั้น

กลุ่มนักเรียน	n	$\bar{X}$	S	C.V.	$S_{\bar{x}}$	การแปลความหมาย
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	231	111.32	231	5.91	0.43	สูง
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	225	110.79	225	6.31	0.47	สูง
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	224	112.08	224	5.92	0.44	สูง
รวม	680	111.39	680	6.06	0.26	สูง

จากตาราง 6 พบว่ากลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมและจำแนกตามระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 , 2 และ 3 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับสูง(111.39, 111.32, 110.79 และ 112.08 ตามลำดับ) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจายของคะแนนจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีค่า 6.06, 5.91 , 6.31 และ 5.92 ตามลำดับและค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของค่าเฉลี่ยของจิตสำนึกมีค่า 0.26 , 0.43 , 0.47 และ 0.44ตามลำดับ

2.2 การเปรียบเทียบระดับการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ,2 และ 3 ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One – way ANOVA) ดังนี้

ตาราง 7 ค่าความแปรปรวนของการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 3

แหล่งความแปรปรวน	Df	SS	MS	F	P-value
ระหว่างกลุ่ม	2	188.257	94.129	2.074	.127
ภายในกลุ่ม	677	30728.12	45.389		
รวม	679	30916.38			

จากตาราง 7 แสดงว่านักเรียนในแต่ละชั้นมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สังเขปความมุ่งหมาย และวิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายหลักเพื่อพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์ และเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างขึ้น ในด้านค่าอำนาจจำแนก ค่าความเที่ยงตรงและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 จากโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษสุรินทร์ เขต 1 มีจำนวน 6 โรงเรียน ห้องเรียน 18 ห้องเรียน และจำนวนนักเรียน 680 คน ที่กำหนดโดยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two-Stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแบบสถานการณ์ จำนวน 40 ข้อ ข้อคำถามแต่ละสถานการณ์มีตัวเลือก 3 ตัวเลือก ซึ่งตัวเลือกในแต่ละสถานการณ์สร้างตามเกณฑ์ของทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) โดยมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ .875

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปให้นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 , 2 และ 3 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบ ภายหลังจากตอบแบบวัด ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกแบบวัดที่ขาดความสมบูรณ์และพบร่องรอยของความไม่ตั้งใจในการตอบออก และนำฉบับที่เหลือมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ โดยได้ตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพิจารณาคุณภาพของแบบวัด โดยพิจารณาคุณภาพของแบบวัดโดยการหาค่าอำนาจจำแนก ค่าความเที่ยงตรงและค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เมื่อพิจารณาคุณสมบัติของแบบวัดตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด จึงทำการศึกษาเปรียบเทียบจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One – way ANOVA)

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์

แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 40 ข้อ มีคุณภาพดังนี้

1.1 ค่าอำนาจจำแนกแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 40 ข้อ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.231 - 0.584

1.2 ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ได้ค่า .875 และวิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริง สัมพันธ์ของราซ ได้ค่า .750

2. ผลการศึกษาเปรียบเทียบจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 เมื่อจำแนกตามตัวแปรระดับชั้น พบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับสูง (111.32, 110.79 และ 112.08 ตามลำดับ) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจายของคะแนนจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีค่า 5.91, 6.31 และ 5.92 ตามลำดับ และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของค่าเฉลี่ยของจิตสำนึกมีค่า 0.43, 0.47 และ 0.44 ตามลำดับ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีระดับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 และนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละระดับแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์ประกอบด้วยข้อคำถามเป็นแบบสถานการณ์ทั้งหมด 40 ข้อ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดสุรินทร์

1.1 ค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) ของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยวิธีการหาความสัมพันธ์คะแนนรายข้อกับคะแนนรวม ใช้ Item-total Correlation มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .231 - .584 จำนวน 40 ข้อ ซึ่งค่าอำนาจจำแนกของแบบ

วัดที่ได้เป็นไปตามทฤษฎีการวัดผลที่กล่าวว่า ข้อสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกใช้ได้จะมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ .200 และถ้าข้อสอบข้อนั้นมีค่าอำนาจจำแนกเข้าใกล้ +1 ก็แสดงว่าข้อสอบข้อนั้นสามารถจำแนกได้ถูกต้องสูง (Ebel, Robert. 1951:204) สอดคล้องกับ(บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2547: 220) ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .20 - .39 สามารถนำไปใช้ได้แต่ควรมีการปรับปรุงข้อคำถาม และ ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .40 สามารถนำไปใช้ได้ต่อไป และแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นฉบับนี้ จึงสามารถนำไปใช้ในการจำแนกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 3 ได้

1.2 ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) มีค่าเท่ากับ .875 และวิธีการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ของราซมีค่าเท่ากับ .750 พบว่า ค่าความเชื่อมั่นโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา(α -Coefficient) ของครอนบัค(Cronbach) มีค่าสูงกว่าการหาโดยการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ของราซ ที่แบ่งแบบวัดออกเป็นสองส่วน จึงทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนที่สูงกว่า ซึ่งในการหาค่าความเชื่อมั่นทั้งสองวิธี เป็นไปตามทฤษฎีการวัดผล ที่กล่าวว่า เกณฑ์การพิจารณาระดับความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ ควรมีค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ .700 ขึ้นไป (Gable. 1986: 147) ซึ่งสอดคล้องกับ Gable ที่ เครื่องมือวัดความรู้สึกรู้สึกหรือจิตพิสัยควรมีค่าความเชื่อมั่นอย่างต่ำ .700 แสดงให้เห็นว่าแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีคุณภาพเครื่องมือด้านความเชื่อมั่นทั้งฉบับอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ และค่าความเชื่อมั่นที่ได้จากการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ เนื่องจากมีค่าความคลื่อนมาตรฐานของการวัดน้อยกว่าการหาโดยการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในแบบคะแนนจริงสัมพันธ์ของราซ ซึ่งสอดคล้องกับ บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์ (2521 : 312-317) ที่กล่าวถึงข้อสอบที่จัดลักษณะเดียวกันทั้งฉบับย่อมจะมีค่าความเชื่อมั่นสูงกว่าข้อสอบที่มีเนื้อหาที่แตกต่างกันมาก ๆ

2. การศึกษาเปรียบเทียบจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3

เมื่อศึกษาจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยจำแนกตามระดับชั้น พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับสูงกว่า ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของโคลเบอร์ก ที่ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมจะเป็นไปตามลำดับขั้นของอายุ สอดคล้องกับดวงเดือน พันธุนาวิน; เพ็ญแข ประจันปัจฉินัก. (2520 : 44-45) พบว่าเมื่อบุคคลได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆ และสามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่าๆได้ดีขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผลมากขึ้นเป็นลำดับ จากการศึกษาสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ในกลุ่มสาระต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยประสบการณ์ ศุภรัตน์ ทองอ่อน. (2550: 114) พบว่า

คุณภาพของผู้เรียนที่พึงประสงค์ที่เกี่ยวกับจิตสำนึกของนักเรียน จะมีความแตกต่างกัน เมื่อได้รับการเรียนในแต่ละช่วงชั้น ที่มีการพัฒนาจิตสำนึกแตกต่างกัน โดยที่กลุ่มนักเรียนที่เรียนในระดับสูงกว่าจะได้รับพัฒนาที่มากกว่าทั้งในด้านเนื้อหาสาระและประสบการณ์ และในวัยรุ่นจะมีความสำนึกเป็นแรงควบคุมภายในจิตใจประการหนึ่ง ซึ่งความสำนึกนี้จะประกอบด้วยลักษณะ คือ ความรู้สึกผิดและความละอายใจ ทั้งสองลักษณะนี้จะมีส่วนช่วยให้วัยรุ่นเกิดความสำนึกในหน้าที่ตนขึ้นมา (ประยูรศรี มณีสร. 2536. หน้า 41) จากการวิจัย พบว่า นักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับสูง

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 , 2 และ 3 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักเรียนในกลุ่มตัวอย่างมีการอาศัยอยู่ในสภาพสังคมที่คล้ายคลึงกัน ทำให้ได้รับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีเหมือนกัน ทำให้นักเรียนมีเหตุผลในการตัดสินใจเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และส่งผลให้นักเรียนในกลุ่มตัวอย่างมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ด้านการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการวิจัยเพื่อปรับปรุง ส่งเสริมและพัฒนาจิตสำนึกของนักเรียน ควรใช้ประกอบกับวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ จะช่วยให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

1.2 เนื่องจากพบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีจิตสำนึกสูงในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาจิตสำนึกให้กับนักเรียน ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมในห้องเรียนให้สม่ำเสมอ อันจะนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีศักยภาพพร้อมจะพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

2. ในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลที่มีต่อจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบภายในหรือองค์ประกอบภายนอก เพื่อการได้สารสนเทศที่หลากหลาย เช่น สภาพการเลี้ยงดู เศรษฐกิจ และ สังคม เป็นต้น

2.2 .ในการศึกษาจิตสำนึก ควรทำการศึกษาในมิติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ชุมชน หรือ

สังคม และควรมีการสร้างแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น แบบ
สังเกต แบบวัดสถานการณ์ที่เป็นภาพการ์ตูน เป็นต้น

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2535). *ความหมายและเครือข่ายงานวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร:

อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545ก). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

_____. (2545ข). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544*. กรุงเทพฯ: ครูสภา
ลาดพร้าว.

_____. (2545ค). *เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 คู่มือการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้า
และพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กังวล เทียนกันท์เทศน์. (2540). *การวัด การวิเคราะห์ การประเมินทางการศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ:
ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

กรมสามัญศึกษา. (2542) *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และการวิเคราะห์
สาระสำคัญ*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมฯ.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน. (2541). *รายงานวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมภูมิ
ปัญญาไทยในการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

_____. สำนักงาน. (2542). *รายงานวิจัยเรื่อง แนวทางทางการ
ส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระ
เกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. (2544). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน. (2547 ตุลาคม - ธันวาคม) *โครงสร้างและระบบการ
บริหารงานวัฒนธรรม*. คุรุภูมิปัญญา (ไทย) ชุมพลังของสังคม : สื่อพลัง. 12(4) : 1.

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ. *องค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญา*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2550, จาก

<http://farmang.csc.ku.ac.th/kmsoc/kmsoc003.ppt>.

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2531). *ภูมิปัญญาแห่งอีสาน รวมบทความอีสานคดีศึกษา*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ; อ้างใน วิสากุล กองทองนอก. *การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. กำแพงเพชร : สถาบันราชภัฏ กำแพงเพชร, 2543. อัดสำเนา
- จิราภา เต็งไตรรัตน์. (2542). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรรยา สุวรรณทัต. (2535). *ความหมาย ชนิดและทิศทางของความตั้งใจ*. จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- ชอบ ชอบชื่นชม. (2535). *ความรู้และความตระหนักของอาสาพัฒนาชุมชนที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบท ศึกษากรณี จังหวัดจันทบุรี*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และเพ็ญแข ประจันปัจฉิน. (2524). *พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ต่าย เชียงฉ. (2526). *ทฤษฎีการทดสอบและวัดผลการศึกษา*. ภาควิชาประเมินผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไตรรงค์ เจริญหงส์. (2544). *การพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทสำหรับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (วิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ทรงศิริ สาประเสริฐ. (2542). *ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, . อัดสำเนา.
- เทวินทร์ พิสง. (2547). *การพัฒนาแบบวัดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดจันทบุรี*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธวัช ปุณโณทก. (2531). *ทิศทางหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
- _____. (2535). *“ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสานทัศนะของอาจารย์ปรีชา พิณทอง.”* ใน ทิศทางหมู่บ้านไทย. บรรณาธิการ โดยเสรี พงศ์พิศ. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2531. ; ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ดุสิต บัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.

นิรมล ชยุตสาหกิจ. (2531). จิตวิทยา. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. (2547). เอกสารประกอบการเรียนวิชา วม 401 การวัดประเมินการเรียนรู้ (การวัดประเมินแนวใหม่). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.

ปฐุม นิคมานนท์. (2541). “การค้นหาความรู้และระบบถ่ายทอดความรู้ในชุมชนชนบทไทย.” หน้า 243-251. ใน ผลงานทางวิชาการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.

ประเวศ วะสี. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ:

ประเวศ วะสี. (2534). การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในสรุปผลการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ; อ้างใน คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน รายงานวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 2541.

พิสรวค์ เอกดำรงกิจ. (2547). การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นในรายวิชางานไม้ไผ่ เรื่อง การสารชะลอ. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (เทคโนโลยีอุตสาหกรรม). เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

ไพบุลย์ เทวรักษ์. (2537). จิตวิทยา. กรุงเทพฯ: เอส.ดี.เพลส.

มยุรี ศรีชัย. (2538). เทคนิคการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง(Sampling Techniques). กรุงเทพฯ: วี.เจ. พรินต์ติ้ง.

มลวิภา ทรวงุฒิสีล. (2533). จิตวิทยาทั่วไปขั้นสูง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มณีรัตน์ สุขโชติรัตน์. (2531). จิตวิทยา. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัชนี นพเกตุ. (2535). สารานุกรมศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิสิทธิ์พัฒนา.

----- . (2539). สารานุกรมศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิสิทธิ์พัฒนา.

รัตน์ะ บัวสนธ์. (2535). การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. ปรินญานิพนธ์ดุขฎิบัณทิต สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, อัฒลำนเา.

ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. (2543). การวัดด้านจิตพิสัย. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

วรรณวดี ม้าลำพอง. (2525). *การประเมินผลการเรียนการสอนในระดับอนุบาลศึกษา*. ภาควิชา
ทดสอบและวิจัยการศึกษา วิทยาลัยครูเชียงใหม่.

วัชรีย์ ทรัพย์มี. (2531). *จิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชา ทรวงแสง. (2538). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมไทยด้วย
ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู*. วิทยานิพนธ์ดุสิต
บัณฑิต. สาขาอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, อุดลำนเา.

วิจิต นันทสุวรรณ. (2541). “ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานพัฒนา.” *วารสารสังคมพัฒนา*. 5 (2528) :
6-11 ; อ้างอิงจากคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน. รายงานวิจัยเรื่อง แนว
ทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

วิภาพร มาพบสุข. (2540). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

สงบ ลักษณะ. (2524, กันยายน – ธันวาคม). การศึกษาและพัฒนาจริยธรรมไทย. *วารสารการ
วัดผลการศึกษา*. 3(2): 33.

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. *โครงการแผนที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์
ชายแดนไทย-กัมพูชา*. มหาวิทยาลัยมหิดล. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2551, จาก
www.mopculture.org.

สามารถ จันทร์สุริย์. (2541). “ภูมิปัญญาชาวบ้านรากฐานในการพัฒนาบ้านเมือง.” เอกสารสัมมนา
วิชาการ เรื่อง *ภูมิปัญญาชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,
2533. ; อ้างใน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. รายงานวิจัยเรื่อง แนวทางการ
ส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

สมพงษ์ ปันหุ่น. (2542). *การสร้างแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การวัดและประเมินผล
การศึกษา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.

เสรี พงศ์พิศ. (2529). *คืนสู่รากเหง้า...ทางเลื้อยและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน*.
กรุงเทพฯ.

-----.(2543). อ้างใน วิสากุล กองทองนอก. *การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัด
การศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร*. วิทยานิพนธ์ครุ
ศาสตรมหาบัณฑิต. กำแพงเพชร : สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร, อุดลำนเา.

สุชา จันทน์เอม. (2544). *จิตวิทยาทั่วไป ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช.

- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2532). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). *พระราชบัญญัติศึกษาแห่ง พ.ศ. 2542. และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)* กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2544). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2540). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรุณี แสงเพ็ญ. (2537). *การสร้างแบบวัดจิตสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การวัดและประเมินผลการศึกษา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- อังกูร สมคะเนย์. , (2537). “การประชุมปฏิบัติการจัดทำแผนดำเนินงานและการประสานงานการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน 4 ภูมิภาค ระหว่างวันที่ 20-24 มิถุนายน 2537 ณ โรงแรมรอยัลพลาซ่า จังหวัดฉะเชิงเทรา.” ในคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ, สำนักงาน. *แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้านใน โรงเรียนสังกัด สปช.* กรุงเทพฯ : ศูนย์ลาดพร้าว.
- อุทุมพร จามรมาน. (2531). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะเล่มที่ 4*. กรุงเทพฯ : ห.จ.ก. พันนี้ พับบลิชซิง.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). *หนังสือชุดภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของ ชาวบ้านไทย ภาพรวมภูมิปัญญาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ
- Bracler, S.W. (1986). *Introduction to Sociology and Education*. New York: The Dryden Press, P. 250.
- Eysench, H.T.; Arnold,W. (1972). *Encyclopedia of Psychology*. London: Search Press.
- Farthing G. William. (1992). *The Psychology of Consciousness*. New Jersey: Prentice Hall.
- Gamson, Daniel. (1998). *Work with Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
- Good, V. Carter. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Huffman, K.; Vernoy, M.; & Vernoy, J. (1991). *Psychology in Action*. 2nded. NewYork: John Wiley & Sons.
- Karl Haberland. (1997). *Cognitive psychology*. 2nd ed. Boston: Allyn and Bacon.

ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัด สุรินทร์

นายเชียง ไทยดี

บ้านเลขที่ 59 บ้านอนันต์ หมู่ที่ 2 ตำบลยาง
อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

นางประกอบ จำปาทอง

บ้านเลขที่ 134 บ้านประทุน หมู่ที่ 4 ตำบลแดล
อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

นายศิริ เหมือนประสาน

บ้านเลขที่ 125 บ้านโชค หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์
อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ

นาย ชวนสิทธิ์ สุชาติ

ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนามาตรฐานอุดมศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

อาจารย์ มิ่ง เทพक्रमเมือง

หัวหน้างานวิจัยและบริการวิชาการสู่ชุมชน
โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์รัตติยา แหวนวงศ์

ตำแหน่ง ครู ค.ศ.3 (ชำนาญการพิเศษ)
โรงเรียนศีขรภูมิพิสัย จังหวัดสุรินทร์

อาจารย์นันทนา หวังมัน

ตำแหน่ง ครู ค.ศ.3 (ชำนาญการพิเศษ)
โรงเรียนบ้านอนันต์(ชูศรีราษฎร์สามัคคี) จังหวัดสุรินทร์

อาจารย์สมหมาย นิมมาลี

ตำแหน่ง ครู ค.ศ.3 (ชำนาญการพิเศษ)
โรงเรียนบ้านชะเนก จังหวัดสุรินทร์

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัด

ตาราง 8 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ
นักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 60 ข้อ

ข้อ	IOC	ผลการคัดเลือก
1	1.00	คัดเลือกไว้
2	1.00	คัดเลือกไว้
3	0.60	คัดเลือกไว้
4	1.00	คัดเลือกไว้
5	1.00	คัดเลือกไว้
6	1.00	คัดเลือกไว้
7	1.00	คัดเลือกไว้
8	0.80	คัดเลือกไว้
9	1.00	คัดเลือกไว้
10	0.60	คัดเลือกไว้
11	1.00	คัดเลือกไว้
12	0.80	คัดเลือกไว้
13	1.00	คัดเลือกไว้
14	1.00	คัดเลือกไว้
15	1.00	คัดเลือกไว้
16	1.00	คัดเลือกไว้
17	1.00	คัดเลือกไว้
18	1.00	คัดเลือกไว้
19	0.60	คัดเลือกไว้
20	1.00	คัดเลือกไว้
21	1.00	คัดเลือกไว้
22	1.00	คัดเลือกไว้
23	0.80	คัดเลือกไว้
24	1.00	คัดเลือกไว้
25	0.80	คัดเลือกไว้

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อ	IOC	ผลการคัดเลือก
26	1.00	คัดเลือกไว้
27	1.00	คัดเลือกไว้
28	1.00	คัดเลือกไว้
29	1.00	คัดเลือกไว้
30	1.00	คัดเลือกไว้
31	1.00	คัดเลือกไว้
32	1.00	คัดเลือกไว้
33	1.00	คัดเลือกไว้
34	1.00	คัดเลือกไว้
35	1.00	คัดเลือกไว้
36	1.00	คัดเลือกไว้
37	1.00	คัดเลือกไว้
38	1.00	คัดเลือกไว้
39	1.00	คัดเลือกไว้
40	1.00	คัดเลือกไว้
41	1.00	คัดเลือกไว้
42	1.00	คัดเลือกไว้
43	1.00	คัดเลือกไว้
44	1.00	คัดเลือกไว้
45	1.00	คัดเลือกไว้
46	1.00	คัดเลือกไว้
47	1.00	คัดเลือกไว้
48	1.00	คัดเลือกไว้
49	1.00	คัดเลือกไว้
50	1.00	คัดเลือกไว้

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อ	IOC	ผลการคัดเลือก
51	1.00	คัดเลือกไว้
52	1.00	คัดเลือกไว้
53	1.00	คัดเลือกไว้
54	1.00	คัดเลือกไว้
55	1.00	คัดเลือกไว้
56	1.00	คัดเลือกไว้
57	1.00	คัดเลือกไว้
58	1.00	คัดเลือกไว้
59	1.00	คัดเลือกไว้
60	1.00	คัดเลือกไว้

ตาราง 9 ผลการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 60 ข้อ

ข้อ	r	ผลการคัดเลือก
1	.354	คัดเลือกไว้
2	.302	คัดเลือกไว้
3	.153	ตัดออก
4	.206	ตัดออก
5	.423	คัดเลือกไว้
6	.416	คัดเลือกไว้
7	.233	คัดเลือกไว้
8	.160	ตัดออก
9	.255	คัดเลือกไว้
10	.016	ตัดออก
11	.214	ตัดออก
12	.145	ตัดออก
13	.584	คัดเลือกไว้
14	.243	คัดเลือกไว้
15	.404	คัดเลือกไว้
16	.411	คัดเลือกไว้
17	.307	คัดเลือกไว้
18	.320	คัดเลือกไว้
19	.106	ตัดออก
20	.380	คัดเลือกไว้
21	.229	ตัดออก
22	.055	ตัดออก
23	.148	ตัดออก
24	.293	คัดเลือกไว้
25	.132	ตัดออก

ตาราง 9 (ต่อ)

ข้อ	IOC	ผลการคัดเลือก
26	.230	ตัดออก
27	.211	ตัดออก
28	.199	ตัดออก
29	.255	คัดเลือกไว้
30	.160	ตัดออก
31	.179	ตัดออก
32	.136	ตัดออก
33	.294	คัดเลือกไว้
34	.257	คัดเลือกไว้
35	.192	ตัดออก
36	.303	คัดเลือกไว้
37	.287	คัดเลือกไว้
38	.231	คัดเลือกไว้
39	.195	ตัดออก
40	.265	คัดเลือกไว้
41	.242	คัดเลือกไว้
42	.294	คัดเลือกไว้
43	.307	คัดเลือกไว้
44	.205	ตัดออก
45	.378	คัดเลือกไว้
46	.366	คัดเลือกไว้
47	.523	คัดเลือกไว้
48	.457	คัดเลือกไว้
49	.395	คัดเลือกไว้
50	.354	คัดเลือกไว้

ตาราง 9 (ต่อ)

ข้อ	IOC	ผลการคัดเลือก
51	.241	คัดเลือกไว้
52	.358	คัดเลือกไว้
53	.390	คัดเลือกไว้
54	.320	คัดเลือกไว้
55	.475	คัดเลือกไว้
56	.428	คัดเลือกไว้
57	.565	คัดเลือกไว้
58	.397	คัดเลือกไว้
59	.470	คัดเลือกไว้
60	.457	คัดเลือกไว้

**แบบบันทึกรายงานผลการแบบสัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่น
เกี่ยวกับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น**

ชื่อและสกุลผู้ให้สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี

เรื่องที่สัมภาษณ์.....

คำถามของผู้สัมภาษณ์.....

1. ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ได้แก่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบวัดฉบับนี้เป็นแบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3

ตอนที่ 1 ข้อมูลนักเรียน

คำชี้แจง เมื่อนักเรียนอ่านคำถามแล้วโปรดทำเครื่องหมาย ลงใน ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของนักเรียน

ระดับชั้น

☐ มัธยมศึกษาปีที่ 1

☐ มัธยมศึกษาปีที่ 2

☐ มัธยมศึกษาปีที่ 3

ตอนที่ 2 แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำชี้แจง

แบบวัดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 40 ข้อ ใช้เวลา 60 นาที

1. ให้นักเรียนพิจารณาสถานการณ์ที่กำหนดให้ แล้วตอบคำถามตามความรู้สึกและการกระทำของนักเรียนมากที่สุด ถ้าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นกับตนเอง
2. ให้ทำเครื่องหมาย ลงในกระดาษคำตอบ ซึ่งตรงกับตัวเลือกที่นักเรียนเลือกตอบ เพียงตัวเลือกเดียวเท่านั้น
3. ขอให้นักเรียนตอบให้ครบทุกข้อเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบวัดและเกิดประโยชน์สูงสุดในทางวิชาการ

1. บ้านของนักเรียนมีอาชีพทอผ้าไหม และนักเรียนก็เคยได้รับการอบรมทางด้านการทอผ้าไหมมาจากคุณแม่มาบ้างเล็กน้อยแต่ ณ ตอนนี้คนรุ่นก่อนที่ทอผ้าไหม เริ่มที่จะไม่มีแรงในการทอผ้า นักเรียนจะทำอย่างไร ?

- ก. ศึกษาการทอผ้า เพื่อไม่ให้สูญหายไป
- ข. ไม่สนใจ เพราะอนาคตผ้าจะใช้เครื่องจักรทอทั้งหมด
- ค. ศึกษาการทอผ้า และเผยแพร่การทอให้กับผู้อื่นด้วย

2. เมื่อนักเรียนดูสารคดีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์ นักเรียนมีความรู้สึกเกี่ยวกับสารคดีที่นักเรียนได้ดูอย่างไร ?

- ก. นำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ข. นำความรู้ที่ได้จากสารคดีมาเล่าให้คนในครอบครัวฟัง
- ค. นำข่าวสารไปเล่าให้เพื่อนๆ ฟัง ถึงความสำคัญต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคม

3. เมื่อนักเรียนเห็นเพื่อนบ้านนำวิถีในการดำเนินชีวิตใหม่ๆ เข้ามาในหมู่บ้าน ถ้านักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. หาข้อมูลเพิ่มเติม แล้วนำมาบอกเล่าให้คนในหมู่บ้านได้รับรู้
- ข. บอกกับเพื่อนบ้านถึงความสำคัญของภูมิปัญญา ถ้าหากเพื่อนบ้านไม่สนใจก็ไม่ใช่ไร
- ค. ให้ความรู้แก่เพื่อนบ้าน พร้อมทั้งชักชวนให้ช่วยกันดูแลปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงไว้

4. ทางจังหวัดได้มีการแจกเอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนักเรียนได้รับแต่ไม่สนใจ นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. ไม่สนใจกับเอกสารที่แจก
- ข. อ่านศึกษาแล้วเก็บเอาไว้ก่อนเผื่อได้ประโยชน์
- ค. อ่านศึกษาให้เข้าใจและแนะนำให้เพื่อนไปอ่านดู

5. ในห้องเรียนครูสอนวิธีการสานตะกร้าด้วยหวายให้นักเรียน และต้องทำส่งครูคนละ 1 ชิ้น นักเรียนจะนำความรู้ที่ได้จากการเรียนได้พัฒนาต่อหรือไม่ เพราะเหตุใด ?

- ก. ไม่ไปพัฒนาต่อ เพราะเป็นการทำงานส่งครูเท่านั้น
- ข. นำผลงานมาลองเปลี่ยน โดยใช้อุปกรณ์อย่างอื่นที่ไม่ใช่หวาย
- ค. จัดบันทึกไว้ ถ้าจะนำมาใช้เมื่อไหร่ค่อยนำสมุดที่จดมาดูใหม่อีกครั้ง

6. คุณยายได้สอนวิธีสานตะกร้าหวายให้แก่ว เพื่อที่แก่วจะได้ช่วยที่บ้านสานตะกร้าขาย ถ้านักเรียนเป็นแก่ว จะทำอย่างไร ?

- ก. ถ้าเห็นเพื่อนๆ ที่โรงเรียนสาน ก็จะไปสานบ้าง
- ข. ช่วยที่บ้านสานตะกร้า เพื่อหารายได้เท่านั้น
- ค. คิดค้นแบบการสานตะกร้า ให้มีรูปทรงที่ทันสมัย

7. ถ้าเพื่อนของนักเรียนจากต่างจังหวัด มาเที่ยวที่บ้านแล้วเห็นเครื่องทอผ้าไหม นักเรียนจะทำอย่างไร ?

- ก. บอกเพื่อนว่าแม่ไม่ให้ใช้เครื่องทอ แล้วชวนเพื่อนไปเที่ยวที่อื่น
- ข. อธิบายวิธีทอผ้าไหมแบบสั้นๆ แล้วให้เพื่อนไปหาข้อมูลเพิ่มเติม
- ค. อธิบายการวิธีและอุปกรณ์ที่ใช้ทอผ้าไหม แล้วให้เพื่อนทดลองทอ

8. มีรายการโทรทัศน์มาถ่ายทำสารคดีที่หมู่บ้านของนักเรียน เกี่ยวกับการเข้าทรงแม่มด (ปันโจลมมวด) ได้มาสัมภาษณ์นักเรียนเกี่ยวกับพิธีกรรมนี้ นักเรียนจะทำอย่างไร ?

- ก. บอกเล่าเรื่องการเข้าทรงแม่มดตามที่ได้รับรู้
- ข. ให้คำตอบเพียงที่เจ้าหน้าที่รายการสัมภาษณ์
- ค. ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์อย่างดี พร้อมทั้งให้ข้อมูลเพิ่มเติม

9. บ้านของนักเรียนประกอบอาชีพทำเครื่องเงิน ในวิชาศิลปะครูให้นักเรียนทำเครื่องเงิน ในลวดลายตามจินตนาการของนักเรียน นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. ทำเครื่องเงินมาส่งเพื่อให้ได้คะแนน
- ข. ตั้งใจทำเครื่องเงินให้มีลวดลายที่แตกต่างจากเพื่อน
- ค. ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์อย่างดี พร้อมทั้งให้ข้อมูลเพิ่มเติม

10. นักเรียนมาเที่ยวที่กรุงเทพ แล้วเพื่อนในกลุ่มคุยกันเป็นภาษาเขมร นักเรียนจะคุยด้วยหรือไม่ เพราะเหตุใด ?

- ก. ไม่คุย ทำเป็นไม่ได้ยินเสียง
- ข. คุย เพราะเป็นภาษาท้องถิ่น
- ค. คุยได้ตอบกับเพื่อนแต่ตอบเป็นภาษากลาง

11. ในวิชาสังคมศึกษา คุณครูให้นักเรียนยกตัวอย่างลวดลายของผ้าไหม ที่มีอยู่ในหมู่บ้านของนักเรียน นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. ไม่สนใจที่จะตอบคำถามคุณครู
- ข. ให้เพื่อนตอบคำถามก่อนแล้วตนเองค่อยตอบ
- ค. ยกมือขึ้นตอบคำถามเพราะตัวเองรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้

12. เมื่อมีวิทยากรมาให้ความรู้กับนักเรียนในการรักษามรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงอยู่คู่กับแผ่นดินของตนเอง ซึ่งครูนั้นให้นักเรียนเข้ารับฟังทุกคน นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. เข้าร่วมฟังเฉพาะในเรื่องที่ตนเองสนใจ เพื่อไม่ให้ถูกทำโทษ
- ข. ฟังแล้วนำมาเล่าให้คนอื่นทราบ แล้วช่วยกันดูแล รักษาวัฒนธรรมเหล่านั้น
- ค. เข้าร่วมรับฟังอย่างตั้งใจ แล้วนำไปปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดพร้อมทั้งชักชวนผู้อื่น

13. นักเรียนเป็นหัวหน้าชมรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นชมรมที่ไม่มีนักเรียนคนอื่นสนใจมากนัก นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. มีการนำเสนอข้อมูลที่น่าสนใจ และถ่ายทอดให้ผู้อื่นๆ ได้รับรู้
- ข. เพื่อนไม่สนใจไม่เป็นไร เดี่ยวชมรมอื่นเต็มนักเรียนก็จะมาสมัครกันเอง
- ค. เสนอข้อมูลที่น่าสนใจกับครู เพื่อที่ครูจะได้บังคับให้เพื่อนสมัครเข้ามาในชมรม

14. ในชุมชนของนักเรียนมีการสาธิตการสานตะกร้าด้วยหวาย พร้อมทั้งให้นักเรียนได้เข้าไปศึกษาและลองฝึกทำ ถ้านักเรียนได้เข้าไปนักเรียนจะปฏิบัติอย่างไร ?

- ก. ทดลองทำ และจดบันทึก เพื่อนำไปพัฒนาต่อได้
- ข. ไม่สนใจ เพราะไม่ได้มาทำเป็นอาชีพของตนอยู่แล้ว
- ค. เข้าไปดูการสาธิตการทำ และจดบันทึกขั้นตอนการทำ

15. เมื่อนักเรียนได้ยินเพื่อนพูดถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ล้ำสมัย นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไร ?

- ก. ไม่รู้สึกอะไร เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ล้ำสมัยจริงๆ
- ข. ไม่เป็นความจริง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเราสามารถมาพัฒนาให้เป็นสมัยใหม่ได้
- ค. มีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย หากภูมิปัญญาที่เก่ามากก็ไม่ต้องพัฒนา แต่ถ้าใหม่ขึ้นมาหน่อยค่อยเอามาพัฒนา

16. เมื่อนักเรียนเห็นเพื่อนบ้านนำวิถีในการดำเนินชีวิตใหม่ๆ เข้ามาในหมู่บ้าน ถ้านักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. หาข้อมูลเพิ่มเติม แล้วนำบอกเล่าให้คนในหมู่บ้านได้รับรู้
- ข. บอกกับเพื่อนบ้านถึงความสำคัญของภูมิปัญญา ถ้าหากเพื่อนบ้านไม่สนใจก็ไม่ใช่ไร
- ค. ให้ความรู้แก่เพื่อนบ้าน พร้อมทั้งชักชวนให้ช่วยกันดูแลปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงไว้

17. วิธีที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนักเรียนได้มากที่สุดคือวิธีใด ?

- ก. ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนทุกคน
- ข. บริจาคเงินสร้างศูนย์แสดงสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ค. เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ พร้อมทั้งให้ความรู้คนในชุมชน

18. นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสืบสาน ส่งเสริมและเผยแพร่งานภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียนจะนำความรู้ที่ได้ไปทำอะไร ?
- เล่ากิจกรรมที่ทำให้คนในครอบครัวฟัง
 - ไม่ทำอะไร ให้ผู้ที่อยากรู้เข้าไปศึกษาด้วยตนเอง
 - เล่ากิจกรรมที่ตนเองได้ทำให้คนในหมู่บ้านฟัง เพื่อจะได้ช่วยกันสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน
19. นักเรียนคิดวิธีการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรทำอะไร ?
- ให้นักเรียนไปศึกษากับภูมิปัญญาแต่ละสาขา
 - นำไปเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์เพื่อให้ผู้คนไปเปิดอ่าน
 - ให้มีการบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นนำไปใช้ประกอบเป็นตำราเรียนในและนอกโรงเรียน
20. จุดอ่อนที่ทำให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทยตกทอดมาถึงปัจจุบันเพียงเล็กน้อยเกิดจากสาเหตุที่สำคัญที่สุดคืออะไร ?
- คนไทยหวงวิชาไม่ยอมถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ
 - ไม่มีระบบการศึกษาและการถ่ายทอดของไทยในอดีต
 - การขาดเทคนิคการทำงานและการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ
21. ครูได้จัดสัมมนาเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย โดยมีการเชิญวิทยากรที่มีชื่อเสียงของจังหวัด มาให้ความรู้ นักเรียนจะเข้าร่วมหรือไม่ เพราะเหตุใด ?
- ไม่เข้าร่วม เพราะไม่มีคะแนนให้
 - เข้าร่วม เพราะได้ความรู้เพิ่มเติม
 - เข้าร่วม เพราะตนจะได้ความรู้เพิ่ม และสามารถนำไปพัฒนาให้ภูมิปัญญาดีขึ้น
22. เมื่อมีนักท่องเที่ยวถามเกี่ยวกับการเลี้ยงช้างของจังหวัดสุรินทร์ นักเรียนจะอย่างไร ?
- ยิ้มและแนะนำให้ถามคนอื่น
 - ตอบไปเท่าที่ทราบ อย่างหลีกเลียงไม่ได้แล้วรีบขอตัว
 - ตอบอย่างภาคภูมิใจ พร้อมทั้งชักชวนให้มาเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

23. การกระทำในข้อใดต่อไปนี้นักเรียนคิดว่า ปฏิบัติได้เหมาะสมที่สุด ?
- สายสมรตั้งใจสอบเข้ามหาวิทยาลัยในท้องถิ่นเพื่อจะได้อยู่ใกล้บ้าน
 - สมพรพยายามเรียนพิเศษเพื่อจะได้สอบเข้ามหาวิทยาลัยที่อยู่ไกลๆบ้าน
 - สมศักดิ์รักและต้องการพัฒนาท้องถิ่นจึงเลือกเรียนในสาขาวิชาที่เหมาะสมกับการพัฒนาท้องถิ่นของตัวเอง
24. นักเรียนรู้สึกอย่างไรที่เห็นผู้คนในท้องถิ่นต้องออกไปทำมาหากินต่างถิ่น ?
- รู้สึกเฉยๆ เพราะไม่เกี่ยวกับเรา
 - โตขึ้นอยากไปบ้างเพราะต่างถิ่นมีงานให้ทำเยอะ
 - อยากให้ท้องถิ่นมีการพัฒนาหรือมีงานทำเหมือนที่อื่น จะได้ไม่ต้องไปทำงานไกลบ้าน
25. ที่โรงเรียนของนักเรียน มีชมรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อตั้งขึ้นใหม่ กำลังรับสมัครสมาชิก นักเรียนเดินผ่านหน้าชมรมมากับเพื่อน นักเรียนจะอย่างไร ?
- บอกเพื่อนว่าชมรมนี้น่าจะดี แต่ไม่สมัครเป็นสมาชิก
 - ถ้าเพื่อนชวนให้สมัครก็จะไป จะได้ทำกิจกรรมพร้อมกัน
 - สมัครเป็นสมาชิก เพราะอยู่ชมรมนี้จะได้ทำกิจกรรมกับชุมชน
26. ในวันอาทิตย์หน้าที่อำเภอจะจัดงานสืบสานวัฒนธรรมของท้องถิ่น หมู่บ้านของอานนท์ จะต้องเตรียมตะกร้าหวายไปแสดงในงาน ทุกคนจึงนัดกันไปสานตะกร้าที่ลานวัด แต่อานนท์ได้นัดเพื่อนไปตกปลาที่แม่น้ำไว้ล่วงหน้าแล้ว ถ้านักเรียนเป็นอานนท์ นักเรียนจะอย่างไร ?
- มาช่วยสานตะกร้า แล้วค่อยขอตัวออกไป
 - ไปตกปลากับเพื่อนก่อน แล้วค่อยกลับมาช่วยสานตะกร้า
 - มาช่วยทุกคนที่ลานวัด เพราะถ้าทุกคนช่วยกันงานก็จะเสร็จสมบูรณ์
27. นักเรียนเห็นรายการโทรทัศน์นำเสนอผ้าไหมของจังหวัดสุรินทร์ นักเรียนจะอย่างไร ?
- มาช่วยสานตะกร้า แล้วค่อยขอตัวออกไป
 - ไปตกปลากับเพื่อนก่อน แล้วค่อยกลับมาช่วยสานตะกร้า
 - มาช่วยทุกคนที่ลานวัด เพราะถ้าทุกคนช่วยกันงานก็จะเสร็จสมบูรณ์

28. วันหนึ่งนักเรียนรู้สึกปวดท้องเป็นอย่างมาก คุณแม่ได้นำเอายาสมุนไพรของพื้นบ้านมาให้นักเรียนรับประทานแต่นักเรียนรู้สึกว่าเป็นยาที่ไม่น่ารับประทานเลย และคุณแม่บอกว่าเป็นยาสมุนไพรที่เป็นของคนสมัยก่อน นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. ทานยาที่คุณแม่ให้มาจนหมด แล้วรอดูอาการ
- ข. ขอร้องคุณแม่ ให้พาไปหาหมอปัจจุบันดีกว่าที่จะรับประทานยาสมุนไพร
- ค. รับประทานยา แต่รับประทานนิดเดียว แล้วขอร้องให้คุณแม่พาไปหาหมอปัจจุบันแทน

29. ชุมชนของนักเรียนมีการจัดตั้งโครงการ หมอพื้นบ้านรุ่นใหม่ โดยให้คนหนุ่มสาวเข้าร่วม นักเรียนจะเข้าร่วมหรือไม่ ?

- ก. เข้าร่วม แต่ต้องมีเพื่อนๆ เข้าร่วมด้วย
- ข. ไม่เข้าร่วม เพราะเป็นสิ่งที่ไม่น่าสนใจเท่าที่ควร
- ค. เข้าร่วม เพื่อจะได้ศึกษาเกี่ยวกับหมอพื้นบ้านว่าเป็นอย่างไร

30. ที่บ้านของนักเรียนยังไมมีการทำนาแบบเก่าอยู่ ซึ่งปัจจุบันการทำนาแบบดั้งเดิมไม่มีใครทำแล้ว มีแต่การใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีมาช่วยในการทำนา นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. ทำนาแบบดั้งเดิมต่อไป เพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา
- ข. เปลี่ยนแปลงการทำนาโดยเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการทำนาทั้งหมด
- ค. นำเอาเทคโนโลยีและการทำนาแบบดั้งเดิมมาผสมผสานกันจะได้ทำให้เร็วขึ้น

31. ที่บ้านของนักเรียนปลูกข้าว แต่ในนาข้าวมีแต่เพลี้ยที่มาทำลายข้าว นักเรียนจะหาวิธีป้องกันอย่างไร ?

- ก. นำสารเคมีที่อยู่ตามท้องตลาดมาฉีดในนาข้าวให้ทั่ว
- ข. คิดค้นวิธีการใช้พืชที่มีในหมู่บ้านที่สามารถกำจัดเพลี้ยมาฉีดรักษาข้าว
- ค. นำสารเคมีที่มีอยู่ตามท้องตลาดมาฉีดก่อน แล้วค่อยหาวิธีใหม่ๆ มารักษาอีกที

32. ครูให้นักเรียนทำการย้อมผ้าเพื่อส่งเป็นคะแนนย่อย นักเรียนจะใช้วิธีใดในการย้อมผ้า ?

- ก. ไปซื้อสีย้อมผ้าที่ตลาดมาย้อมผ้า เพราะสีจะได้ติดผ้าทนนาน
- ข. นำผิวดันครามมาสกัดเพื่อย้อมผ้า เพราะจะได้สีผ้าที่มาจากธรรมชาติ
- ค. ใช้สีย้อมผ้าผสมกับดินครามมาย้อมผ้า และดูว่าผ้าผืนไหนดีที่สุด แล้วนำไปส่งครู

33. บ้านนักเรียนมีความยออยู่ 6 ตัว เพื่อให้ในการไถนา แต่ควายที่บ้านนักเรียนถูกสัตว์ที่มีพิษกัดจน
มีแผลเต็มไปหมด แต่ในชุมชนนักเรียนมีการใช้สมุนไพรรักษาพิษสัตว์ นักเรียนจะใช้วิธีนั้นหรือไม่ ?

- ก. ตามสัตวแพทย์มารักษาจะดีกว่า
- ข. ใช้วิธีเดียวกัน เพราะในหมู่บ้านใช้กันแล้วหายกันหมด
- ค. ใช้สมุนไพรรักษาควาย 3 ตัว แล้วตามสัตวแพทย์มารักษาอีก 3 ตัว แล้วดูว่าวิธีใดดีที่สุด

34. คุณครูวิชาเกษตรได้สอนวิธีการดำนาแต่ไม่ได้มีการสาธิต และที่บ้านของนักเรียนยังดำนา
แบบดั้งเดิมอยู่ ซึ่งครูจะนำนักเรียนไปดูการสาธิตการดำนาที่บ้านนักเรียน นักเรียนจะ
อย่างไร ?

- ก. บอกคุณครูว่าขอกลับไปถามคุณพ่อคุณแม่ก่อนว่าอนุญาตหรือไม่
- ข. ยินดีที่ให้ครูและเพื่อนๆ ไปดูการดำนาที่บ้านตนเอง เพราะเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้
- ค. แนะนำให้คุณครูไปดูสาธิตที่บ้านเพื่อนคนอื่นดีกว่า เพราะบ้านของตนเองเป็นการดำนาแบบเก่า

35. นักเรียนกับเพื่อนของนักเรียนมักชอบพูดภาษาท้องถิ่นกันเสมอ แต่เมื่อนักเรียนเข้ามาอยู่ใน
กรุงเทพฯ ทุกคนต่างก็พูดภาษากลาง นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. พูดภาษาท้องถิ่นเฉพาะกับเพื่อนเท่านั้น
- ข. พูดภาษากลาง เพราะทุกคนจะได้ทราบว่าเราเป็นคนกรุงเทพฯ
- ค. พูดภาษาท้องถิ่น เพราะทุกคนจะได้ทราบว่าเรามาจากที่ใด และมีภาษาที่ไพเราะเหมือนกัน

36. ในหมู่บ้านของนักเรียนส่วนใหญ่จะทอผ้าไหมขาย และบ้านของนักเรียนก็ทอผ้าไหม และเพื่อน
นักเรียนอยากทราบวิธีการทอผ้า แต่บ้านของนักเรียนเก่าและโหลไม่ยากให้เพื่อนได้เห็น นักเรียนจะ
ทำอย่างไร ?

- ก. ให้เพื่อนไปศึกษาที่บ้านคนอื่น เพราะบ้านของตัวเองดูเก่า
- ข. ให้เพื่อนมาดูวิธีการทอผ้าไหมที่บ้านตนเอง พร้อมอธิบายให้เพื่อนฟัง
- ค. ให้เพื่อนมาดูวิธีการทอผ้าไหมที่บ้านตนเอง แต่ไม่อธิบายวิธีการทำให้ฟัง

37. ครูสอนวิธีการทำยาฆ่าแมลงแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นักเรียน เพื่อที่นักเรียนจะได้นำไปใช้กับที่บ้านของตนเอง แต่มีขั้นตอนที่ซับซ้อนมาก เมื่อนักเรียนเรียนแล้วนักเรียนจะนำไปใช้กับที่บ้านหรือไม่ ?

- ก. นำวิธีไปบอกให้เพื่อนบ้านช่วยกันทำวิธีการทำยาฆ่าแมลง จะได้นำมาใช้กัน
- ข. ใช้สารเคมีอย่างเดิม เพราะการผลิตยาฆ่าแมลงมีขั้นตอนที่ซับซ้อน เสียเวลาในการทำ
- ค. นำกลับไปผลิตใช้กับที่บ้าน เพื่อเป็นการลดต้นทุน และเป็นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่

38. บ้านของนักเรียนชายกาแฟ และมีกระป๋องนมข้นมาก นักเรียนจึงคิดว่าที่ใช้กระป๋องนมข้น โดยมาใช้แทนถุงพลาสติก แต่เพื่อนนักเรียนไม่เห็นด้วย นักเรียนจะอย่างไร ?

- ก. กลับมาใช้ถุงพลาสติกอย่างเดิม เพราะเพื่อนไม่เห็นด้วย
- ข. นำกระป๋องมาใช้ เพราะดั้งเดิมก็ไม่ใช่ถุงพลาสติกมาก่อน และยังเป็นการช่วยรักษาโลกอีกด้วย
- ค. นำเอาถุงพลาสติก และกระป๋องนมมาใช้อย่างละครึ่ง ถ้าใครต้องการกระป๋องนมก็จะนำมาใช้ให้

39. นักเรียนเคยใช้ปุ๋ยเคมีในการรักษาต้นไม้ และมีวันหนึ่งมีผู้มาสาธิตวิธีการทำปุ๋ยด้วยฟางข้าว จะเรียนจะนำเอาวิธีมาใช้หรือไม่ ?

- ก. ไม่นำมาใช้ เพราะเราไม่ทราบว่าผลผลิตจะออกมาดีอย่างกับใช้ปุ๋ยเคมีหรือไม่
- ข. สนใจศึกษาดูวิธีทำ แต่ยังไม่นำมาใช้ให้เพื่อนบ้านมาใช้ก่อนถ้าดีค่อยมาใช้เอง
- ค. นำมาผลิตและใช้กับต้นไม้ของตนเอง เป็นการลดต้นทุนการผลิต และรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ

40. ทางเทศบาลเมืองจังหวัดสุรินทร์ จัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง การดำรงความเป็นไทยและภูมิปัญญาไทย โดยมีการเชิญให้ทุกคนได้เข้าร่วมฟัง นักเรียนจะเข้าร่วมหรือไม่ ?

- ก. เข้าร่วม แต่ต้องหาเพื่อนที่สนใจเข้าร่วมด้วย
- ข. ไม่เข้าร่วม เพราะในงานมีแต่ผู้ใหญ่ และคงไม่เกี่ยวอะไรกับตนเอง
- ค. เข้าร่วม เพราะเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ต่อไปได้

--/--

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวภัทรียา ทองงาม
วันเดือนปีเกิด	29 สิงหาคม พ.ศ. 2522
สถานที่เกิด	อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	193 หมู่ 9 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครูผู้ช่วย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนสิริราชอนุสรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2540	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนสิรินธร จังหวัดสุรินทร์
พ.ศ. 2545	ครุศาสตรบัณฑิต (คณิตศาสตร์) จากสถาบันราชภัฏสุรินทร์
พ.ศ. 2552	การศึกษามหาบัณฑิต (การวัดผลการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ